

KOSE VALLA

TERVISEPROFIIL 2012 – 2015

Kinnitatud Kose Vallavolikogu otsusega 19. 01. 2012. nr 123

Joonised ja tabelid

Joonis 1. Kose valla asend Harjumaal	11
Joonis 2. Kose valla rahvastikupüramiid 1. jaanuar 2010 seisuga	12
Joonis 3. Kose valla rahvastikutiheduse ruutkaart	13
Joonis 4. Sünnid ja surmad Kose vallas aastatel 1994-2010	14
Joonis 5. Rahvastiku muutumine, rändesaldo 2000-2010	15
Joonis 6. Kose valla iibed 2000-2010	15
Joonis 7. Kose valla eelarve põhitegevustulud 2004-2010	16
Joonis 8. Tulumaksu laekumine Kose vallale kuude jaanuar 2005- mai 2011	18
Joonis 9. Maksumaksjate arv Kose vallas jaanuar 2005 - mai 2011	18
Joonis 10. Maksumaksja keskmine brutosissetulek Kose vallas 2005 – 2011	19
Joonis 11. Kose valla eelarve põhitegevuskulud 2004-2010	19
Joonis 12. Kululiigi osatähtsus eelarves	20
Joonis 13. Rahvastiku haridustase	21
Joonis 14. Rahvastiku terviseolukord ja seda põhjustavad tegurid	23
Joonis 15. Statistilisse profiili kuuluvad üksused õigusliku vormi järgi 2010	29
Joonis 16. Registreeritud töötute osakaal tööealisest elanikkonnast	30
Joonis 17. Toimetulekusumma ühe elaniku kohta	32
Joonis 18. Registreeritud I ja II astme kuritegude arv Kose vallas 2005-2010	49
Joonis 19. Kuritegude dünaamika Kose vallas 2010, 2011	50
Joonis 20. Ründe tagajärjel surnud	51
Joonis 21. Alaealiste väärteod Kose vallas 2010 – 2011	53
Joonis 22. Päästeteenistuste registreeritud tulekahjude arv	54
Joonis 23. Küsitluses osalenud õpilased	58
Joonis 24. Küsitluses osalenute vanuseline jaotus	58
Joonis 25. Toitumisharjumused	59
Joonis 26. Enesehinnang tervisele	59
Joonis 27. Söömisharjumused	60
Joonis 28. Kehalise kasvatus tundides osalemine	60
Joonis 29. Tervisespordiga tegelemine	61
Joonis 30. Kooliskäimist mõjutavad tegurid	61
Joonis 31. Hobid	62
Joonis 32. Arvutikasutus	62
Joonis 33. Terviskahjustav tegevus	63
Joonis 34. Vigastused	63
Joonis 35. Terviseprobleemid	64
Joonis 36. Hinnang tervisele	64

Tabel 1. Kose valla rahvaarv	11
Tabel 2. Rahvaarv, pindala ja asustustihedus, 1. jaanuar 2011	12
Tabel 3. Rahvastiku muutumine, loomulik iive 2000-2010	14
Tabel 4. Üksikisiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse 2010	16
Tabel 5. Kose valla elanike haridustase 2000 aasta rahvaloenduse andmete põhjal	21
Tabel 6. Valikuline haigestumuste surmajuhtude arv Kose vallas, Harjumaal, Eestis	24
Tabel 7. Ülalpeetavate määr Kose vallas jaanuar 2011 seisuga	26
Tabel 8. Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted 2005 ja 2010	28
Tabel 9. Statistilisse profiili kuuluvate ettevõtete arvu muutus 2003-2010	28
Tabel 10. Registreeritud töötud	29
Tabel 11. Kuude lõikes registreeritud töötute osakaal tööealistest elanikkonnast	30
Tabel 12. Registreeritud töötute sooline ja vanuseline jagunemine 2008 - 2010	31
Tabel 13. Kose valla joogivee kvaliteet 2010	41
Tabel 14. Kohalike maanteede ja tänavate pikkus, 31. detsember 2008	44
Tabel 15. Inimkannatanutega liiklusõnnetused Kose vallas	46
Tabel 16. Hukkunutega liiklusõnnetused Eesti erinevates paikkondades	46
Tabel 17. Liiklusseaduse alusel tabatud joobes sõidukijuhtide arv	47
Tabel 18. Surmad alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse soo ja maakonna järgi	47
Tabel 19. Kose vallas registreeritud kuriteod 10 kuud 2010 ja 2011	49
Tabel 20. Tulekahjudes hukkunud ja uppumissurmad 2008 -2010	54
Tabel 21. Lasteaialiste arv ja rühmade arv	56
Tabel 22. Õpilaste arv koolides	57
Tabel 23. Terviseteenused Kose valla koolides	69
Tabel 24. Logopeediline abi Kose koolides	69
Tabel 25. Kose Gümnaasiumi lõpetajate valikud peale kooli lõpetamist	72
Tabel 26. Taotlused alaealiste komisjonile 2007 – 2010	72
Tabel 27. Komisjoni poole pöördumiste alused	73
Tabel 28. Taotluse esitajad ja määratud mõjutusvahendeid	74
Tabel 29. Lasteaiakohtade järjekord 2011- 2014	77
Tabel 30. Kose valla külakeskustes ja päevakeskustes 2010/2011 aastal toimuvate ringide loetelu ja osalejate arv	82
Tabel 31. Kose valla rahvaraamatukogud 2010/ 2011 aastal	85

SISUKORD

Joonised ja tabelid

Sissejuhatus	5
Mõisted ja lühendid	7
Visioon, eesmärk	10
1. KOSE VALLA JA RAHVASTIKU ÜLDANDMED	
1.1. Territoorium	11
1.1.2. Rahvastik	11
1.1.3. Sünnid, surmad, loomulik iive, ränne	13
1.1.4. Kose valla eelarve ja tulumaksu laekumine	16
1.1.5. Elanikkonna haridustase	20
2. RAHVASTIKU TERVISESEISUND	
2.1. Eesti rahva tervislik seisund	23
2.2. Vallarahva tervisenäitajad	25
3. SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED	
3.1. Tööturu situatsioon	27
3.1.1. Ettevõtted	28
3.1.2. Töötus	29
3.2. Toimetulek	32
3.3. Ravikindlustusega kaetud ja katmata vallaelanikud, võrdlus Harju keskmisega	34
3.4. Puudega inimesi	34
3.5. Eakate osakaal	34
3.6. Kogukonna motivaatorid ja elanike kaasamine	35
3.7. Täiskasvanute huvitegevuse võimalused Kose vallas	36
4. TERVISETEENUSED	
4.1. Tervishoiuteenused	38
4.2. Nõustamisteenused ja olulisemad projektid sotsiaalhoolekandes	38
4.3. Kuni 2-aastaste laste hõlmatus immuniseerimisega	39
5. TERVISLIK ELU-, ÕPI- JA TÖÖKESKKOND	
5.1. Keskkonna mõjurid	40
5.2. Vee ja õhu kvaliteet	40
5.3. Jäätmekäitlus	43
5.4. Teedevõrk ja transport	44
5.5. Õnnetused ja kuritegevus	45
5.5.1. Liiklusõnnetused	45
5.5.2. Alkoholi poliitika ja –statistika võrdlused	47
5.5.3. Kuriteod Kosel ja võrdlusena Eestis	49
5.5.4. Vargused	50
5.5.5. Lähisuhtevägivald	51
5.5.6. Vägivallakuriteod	52
5.5.7. Alaealiste väärteod	53
5.5.8. Tulekahjud ja uppumised	53
5.6. Ohtlikud ettevõtted ja kriisireguleerimine Kose vallas	54

6. LASTE JA NOORTE TERVISEKASVATUS JA TURVALINE NING TERVISLIK ARENG

6.1. Kose valla haridusasutused	56
6.2. Kose Gümnaasiumi õpilaste subjektiivne enesehinnang tervisekäitumisküsitlus 2011 põhjal	57
6.3. Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond	65
6.4. Tervist edendavad lasteaiad	68
6.5. Tervisteenused Kose valla lasteaedades ja koolides	69
6.6. Toitlustus Kose valla haridusasutustes	70
6.6.1. Sööjate osakaal	71
6.6.2. Koolitoit ja -söökla vastavus riiklikele nõuetele	71
6.6.3. Koolikohustuse täitmine	72
6.6.4. Kose valla alaealiste komisjon	72
6.6.5. Laste ja noortega tegelevad asutused	74
6.7. Lastele ja peredele suunatud toetused ja teenused Kose vallas	76

7. TERVISLIK ELUVIIS

7.1. Kose vallavalitsuse töötajate subjektiivne hinnang tervisele	78
7.2. Tervisliku eluviisi uuringud ja tervist toetavad üritused Kose vallas	80
7.3. Laste kehaline aktiivsus	81
7.4. Huvitegevus ja vabaaja veetmine	83

8. TERVISEPROFIILI EESMÄRKIDE SAAVUTAMISE VAHENDID **86-89**

Lisa 1 Tegevuskava 2012 - 2015

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevalt on igaühel õigus tervise kaitsele. Tervis on inimese elukvaliteedi kõige olulisem alustala. Valla elanike tervis määrab, kui terved on meie paikkonna inimesed ning koos teistega oleme osa riigi rahvatervise näitajast. Kõikidele peavad olema tagatud eeldused parima võimaliku terviseseisundi saavutamiseks. Nii peab ka Kose vallas elaval inimesel olema võimalus elada tervist toetavas keskkonnas ja teha tervislikke valikuid. Inimese tervislik seisund oleneb keskkonna mõjudest, arstiabi korraldusest, elu- ja töötingimustest, sotsiaalsetest, majanduslikest ja kultuurilistest mõjudest. Oluliselt mõjutavad seda pärilikud, soolised ja ealised tegurid, aga paljus on see mõjutatud ka eluviisist, käitumisest ja harjumustest. Tervis sõltub omavalitsuses ja riigis tehtavatest otsustest ning riigi tervisepoliitikast. Inimeste tervis määrab selle, kui terve on riik. Paremate tervisetulemuste saavutamine nõuab erinevate eluvaldkondade esindajate koostööd ning kogukonna kaasamist. Tervise näol on tegemist ressursiga, mille hoidmisele tehtud investeeringud on tulu, mitte kulu.

Kose valla terviseprofiil on valla allasutuste hetkeolukorda peegeldav terviseülevaade, sisaldades nii indikaatoreid (tervise mõjurite näitajad) kui ka teisi tervisega seotud näitajaid koos informatsiooni ning analüüsiga. Terviseprofiili väljundiks on:

- ✓ valminud paikkonna terviseprofiil ja terviseedenduse tegevuskava;
- ✓ terviseedenduse tegevuskava elluviimiseks taotleda erinevaid projektitoetusi;
- ✓ paikkonnas toimub järjepidev terviseedenduse protsess;
- ✓ Kose vallarahva tervisetegurite hetkeolukorra kaardistamine;
- ✓ paikkonna terviseindikaatorite muutused ajas liiguvad positiivses suuna;
- ✓ terviseprofiil on dokument, kuhu on koondatud kokku valla elanikkonna tarbeks tervisekäitumise edendamise eesmärgil, erinevate tervist mõjutavate tegurite üldiseloomustus ja statistilised andmed.

Käesolev terviseprofiil jääb ühekordseks dokumendis, iga nelja aasta järel täiendatakse terviseprofiili lisana ainult Kose vallarahva tervisenäitajate osas.

Oleme viinud läbi küsitluse Kose vallavalitsuse töötajatele, kes andsid hinnangu oma tervisele ja tervisekäitumisele. Küsitlus aitab testida ka küsimustikku, et järgnevatel aastatel laiendada valimit ja küsitleda suuremat osa valla elanikest. Oma tervisele ja tervisekäitumisele andsid hinnangu ka Kose Gümnaasiumi õpilased. Järgmistel aastatel laiendame valimit. Valminud dokumendiga reastatakse paikkonna terviseprofiili eesmärgid ja vajalikud tegevused järgnevateks aastateks. Tervise profiilis kirjeldatakse nii tekstina kui graafiliselt terviseprobleeme ja nende võimalikke lahendusi.

Terviseprofiil on koostatud mõttega, et see on vundament, millele saab jooksvalt andmeid lisada, täiendada ning laiendada valimit. Terviseprofiili täiendamine ajas annab hea võrdluse ja toob välja muutused terviseedendamise töös.

„Kose valla terviseprofiil 2011-2021” eesmärgiks on anda ülevaade elanike tervist mõjutavatest teguritest ning esitada terviseedendamise arendamiseks vajalikud tegevused.

Tegevused suunatakse elanikele terviseteadlikkuse tõstmiseks, terviseõjurite paremaks mõistmiseks, otsuste tegijatele ja poliitikutele tervisetemaatika paremaks teadvustamiseks ning kohaliku riigi-, era- ja mittetulundussektori koostöösuutlikkuse suurendamiseks.

Kose valla terviseprofiili koostamisel olid partneriteks: Tervise Arengu Instituut, Oru lasteaed „Mesimumm, Ravila Lasteaed, Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool, Kose Lasteaed, Kose Gümnaasium, Oru Põhikool, Politsei- ja Piirivalveameti Kose konstaablijaoskond ja Kose Vallavalitsus. Andmete kogumisel ja analüüsimisel osalesid Oru lasteaiast „Mesimumm“ Evelin Hall, Ravila Lasteaiast Ruth Aguraiuja, Kose-Uuemõisa Lasteaed- Koolist Signe Sirel, Kose Lasteaiast Heili Veetamm. Kose Gümnaasiumist Kristel Kadapik ja Tiiu Valdi, Oru Põhikoolist Aino Saava, Kose Vallavalitsusest Liivi Siht, Merike Pihla, Angela Kilk, Mart Nettan, Politsei- ja Piirivaleveameti Põhja Prefektuuri piirkonnavanem Margo Väina ning vallavolikogu esimees Astrid Ojasoon. Terviseprofiili koostamist nõustas Tervise Arengu Instituudi poolt ekspert Eve Reincke.

Õpilastele sunnatud terviseuuringu küsitluses osalesid Kose Gümnaasiumi õpilased ning täiskasvanutele suunatud terviseuuringu küsitluses osalesid Kose vallavalitsuse liikmed.

Profiili koostamisel on lähtutud Tervise Arengu Instituudi poolt väljatöötatud indikaatoritest ja juhendmaterjalist kohalikele omavalitsustele ja maakondadele terviseprofiili koostamiseks.

Täname kõiki, kes andsid oma panuse Kose valla terviseprofiili koostamisele. Muudame üheskoos elukeskkonna tervislikumaks!

- ***Kui oled väsinud vajad puhkust.***
- ***Kui oled tõrjutud vajad lähedust.***
- ***Kui oled nõrk vajad jõudu.***
- ***Kui oled üksik vajad seltskonda.***
- ***Kui oled haige vajad tervist.***
- ***Kui oled terve vajad tervet mõistust valikute tegemiseks.***

Kose Vallavolikogu nimel, Astrid Ojasoon.

Mõisted ja lühendid

Tervis on täieliku füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisund, mitte üksnes haiguse või puude puudumine (Maailma Terviseorganisatsiooni põhikiri).

Terviseedendus on protsess, mis võimaldab inimestel suurendada kontrolli tervise üle ja sellega tervist parandada.

Terviseindikaatorid on tervise ja selle mõjurite näitajad. Indikaatorite abil saab välja selgitada ja hinnata indiviidi või kogukonna tervise seisundit, võrrelda omavalitsusi omavahel ning jälgida aja jooksul toimuvaid muutusi ühe omavalitsuse piires.

Tervisemõjurid on personaalsed, sotsiaalsed, majandus- ja keskkonnategurid, mis mõjutavad üksikisikute või elanikkonna tervist.

Tervisealane ebavõrdsus on mõõdetavad erinevused tervisekogemustes ja -tulemustes erinevate elanikkonna gruppide vahel vastavalt sotsiaalmajanduslikule seisundile, geograafilisele piirkonnale, vanusele, puudele, soole või etnilisele grupile. Ebavõrdsus käsitleb objektiivseid erinevusi gruppide ja üksikisikute vahel, mis on võrreldavad suremuse ja haigestumisega.

Tervisekäitumine on igasugune üksikisiku poolt ettevõetud tegevus, hoolimata hetkelisest või eelnevast terviseseisundist, tervise edendamiseks, kaitsmiseks või säilitamiseks, olenemata sellest, kas selline käitumine on lõppkokkuvõttes objektiivselt tõhus või mitte.

Terviseprofiil on elanike tervise ja seda mõjutavate tegurite kvantitatiivne ja kvalitatiivne kirjeldus, mis määratleb probleemid, sekkumist nõudvad valdkonnad ja vajalikud tegevused.

Terviseteenused on kõik osutatavad ja inimestele kättesaadavad teenused, mis avaldavad mõju inimese vaimse ja füüsilise tervise seisundile.

Rahvatervis on edendamise, haiguste ennetamise ja eluea pikendamise teadus ja praktika, mida viiakse ellu kas kogu rahvastikule või selle teatud rühmadele suunatud tervist mõjutavate sekkumiste kaudu.

Rahvastiku tervis on terviseseisundi statistiliste ja demograafiliste näitajatega mõõdetav riigi või piirkonna rahvastiku või selle osa tervisetase.

Riskitegur on sotsiaalne, käitumuslik, majanduslik, keskkondlik või bioloogiline tegur, mis põhjustab või soodustab terviseseisundi halvenemist, terviseseisundile soodsalt mõjuvate tegurite toime vähenemist või haigustele vastuvõtlikkuse suurenemist.

Sekkumine on tervist hoidva käitumise edendamisele ja tervist kahjustava käitumise vältimisele suunatud tegevus.

Sotsiaalmajanduslik seisund kirjeldab üksikisiku või perekonna suhtelist asetust ühiskonnas ja on määratletud selliste teguritega nagu saavutused, amet, sissetulek jne.

Sotsiaalset sidusust käsitletakse Euroopa Liidu kontekstis kui mõistet, millega kirjeldatakse ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevust ühiskonnas.

Kuritegu on seaduses sätestatud süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine.

Väärtegu on seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest.

Esimese astme kuritegu on süütegu, mille eest on raskeima karistusena ette nähtud tähtajaline vangistus üle viie aasta, eluaegne vangistus või sundlõpetamine.

Teise astme kuritegu on süütegu, mille eest on karistusena ette nähtud tähtajaline vangistus kuni viis aastat või rahaline karistus.

Noor on Noorsootöö seaduse mõistes – seitsme kuni kahekümne kuue aastane füüsiline isik.

Lühendid:

KOV -kohalik omavalitsus, Õ/A – õppeaasta, MTÜ – mittetulundusühing, ESA – Eesti Statistikaamet, TAI – Tervise Arengu Instituut, AEK- alaealiste komisjon, AMS- alaealiste mõjutusvahendite seadus, SM – Sotsiaalministeerium, Eurostat - Euroopa Komisjoni statistikaamet, EKI – Eesti Konjunkturiinstituut, SLN- suitsetamisest loobujate nõustamine.

Kasutatud kirjandus:

1. Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofili koostamine. (TAI, 2009).
2. Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020 (Sotsiaalministeerium, 2008).
3. Inimressursi arendamise rakenduskava 2007 – 2013 (Eesti Vabariik, 2007).
4. Kose valla arengukavaga aastateks 2011 – 2020 (Kose Vallavolikogu, 2010).
5. Trendid ja tegevused rahvatervises (SM Rahvatervise osakond, 2011).

Elektroonilised materjalid:

Haridus pikendab eluiga, eriti Eestis. Eesti Statistika Kvartalikirj 3/10

<http://www.stat.ee/38005> (14.11.2011).

Rahvastiku tervis – reaalsus ja võimalused. Kasmel, 2007, www.salutare.ee/node (14.11.2011).

Rahva tervis sõltub inimeste teadlikkusest. Mardna, 2011, www.tarbija24.ee (16. 11. 2011).

Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020. www.sm.ee (10.11.2011).

Nakkushaigused ja vaksineerimine. Terviseamet, 2011, www.terviseamet.ee (02.12.2011).

Keskkonna mõjurid. Terviseamet, 2011, www.keskkonnainfo.ee (02.12.2011).

Keskkonnatervis. Terviseamet, 2011, www.terviseamet.ee (02.12.2011).

Päringud. Äriregister, 2011, www.ariregister.rik.ee (08.11.2011).

Päringud. Eesti Töötukassa, 2011, www.tootukassa.ee (05.11.2011).

Päringud. Eesti Statistikaamet, 2011, www.stat.ee (05.11.2011).

Kose valla mõõtmised. 2011, www.klab.ee/files/kose_valla_mootmised_26102011.doc(10.11.2011).

Alkoholi mõju tervisele. 2011, www.alkoinfo.ee (10.11.2011).

Alkoholipoliitika. 2011, www.alkoinfo.ee (10.11.2011).

Faktid. Maanteeamet, 2011, www.maanteeamet.ee (10.11.2011).

Maanteeameti aastaraamat 2010. Maanteeamet, 2010. www.maanteeamet.ee (30.10.2011).

Maanteeameti statistika 2010. Maanteeamet, www.maanteeamet.ee (30.10.2010).

Meditiiniline surmapõhjuste register. 2009, Statistikaameti päring, www.stat.ee (06.11.2011).

Uudised. Politseiamet, 2010, <http://www.ki.ee/uudised/index.html/> (06.11.2011).

Vägivalla mõju naiste tervisele. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2010, www.just.ee (07.11.2011).

Tervisepedagoogika. K. Kepler, 2011, www.ut.ee (07.11.2011).

Alkoholi turg, tarbimine, kahjud Eestis, Aastaraamat 2011, www.ki.ee (10.11.2011).

Eesti elanikkonna kehv tervis piirab riigi majanduskasvu, 2006, www.praxis.ee, (07.11.2011).

VISIOON

Kose on tervisliku elukeskkonnaga vald, kus meie ise soovime elada, kuhu noored pered soovivad oma kodu rajada ning need, kes on mujale läinud, soovivad tagasi tulla!

EESMÄRK

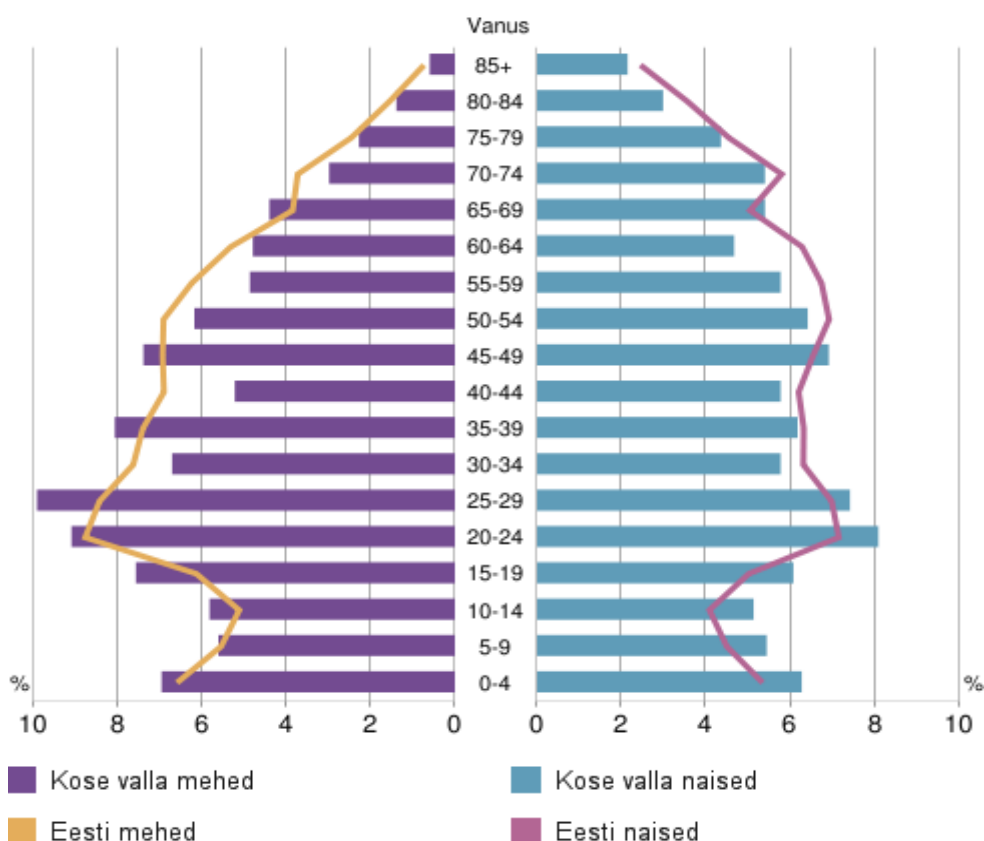
Tervist toetav õpi-, töö- ja elukeskkond ning terviseteadlikud kodanikud.

Tabel 2. Rahvaarv, pindala ja asustustihedus, 1. jaanuar 2011 (Allikas: ESA)

	Rahvaarv	Pindala, km ²	Asustustihedus, elanikku km ² kohta
Kogu Eesti	1 340 194	43 432	30,8
Harju maakond	528 468	4 333	121,9
Harju maakonna vallad	89 396	4 074	21,9
Kose vald	5 752	237	24,2

Valla keskses Kose alevikus elab 2143 elanikku (01.01.2011) ehk üle 1/3 valla rahvastikust. Kõige arvukam on vanusegrupp 20-24. Nooremad rahvastikurühmad jäävad sellele alla. Küll aga on suhteliselt suur vanusgrupp 0-4, mis näitab survestamist lasteaiakohtadele, samas kui gümnaasiumiastes laste arv väheneb. Samuti on edaspidi oodata tööturule vähenevat elanike arvu. Valla arengule põhjustab selline elanike vanuslainetus probleeme, kuna mõjutab nii haridusasutuste ruumiprogrammi kui haridustöötajate nõudlust. (Joonis 2).

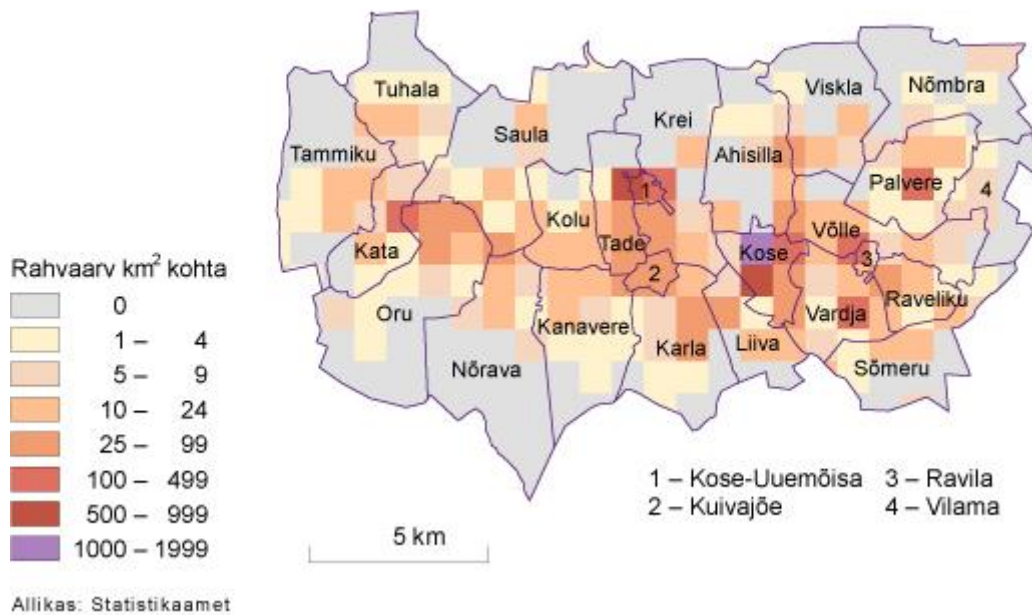
Kose valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2011

Allikas: Statistikaamet

Joonis 2. Kose valla rahvastikupüramiid 1. jaanuar 2011 seisuga (Allikas: ESA)

Kose valla rahvastikutiheduse ruutkaart, 31.03.2000

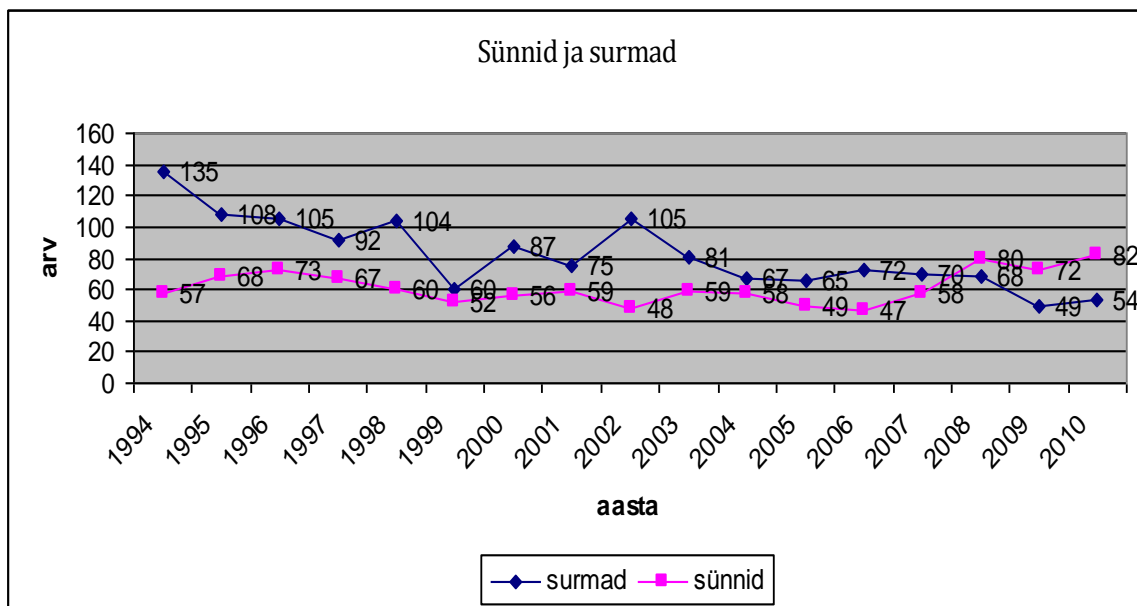

Joonis 3. Kose valla rahvastikutiheduse ruutkaart 31.03.2000. seisuga.

Lisaks vallakeskusele on vallas veel 4 asumit, milles elab üle 200 elaniku: Kose-Uuemõisa ja Ravila alevikud ning Oru ja Vardja külad. Valla rahvastiku soolis-vanuselise koosseis sarnaneb teistele Harjumaa valdadele. Vallakeskuseks on Kose alevik, kus asuvad enamik elanikke teenindavaid asutusi (vallamaja, perearstikeskused, apteek, suuremad kauplused, gümnaasium, iluteenindus). Kõige kaugemal keskusest asub Oru piirkond, kaugem punkt (endise nimega Särge küla) asub ca 15 km kaugusel. Kaugemate piirkondade kitsaskohaks on ühistranspordi puudumine, mis halvendab kohalike elanike teenuste kättesaadavuse võimalust, seda eriti eakama elanikkonna osas. Viimased kättesaadavad andmed Kose valla rahvastikutiheduse kohta pärinevad eelmisest rahvaloendusest (Joonis 3).

1.1.3. Sünnid, surmad, loomulik iive, ränne.

Kose vallas on sündide arv viimastel aastatel kasvanud. Kõige rohkem lapsi (82) sündis 2010. aastal, kui võrrelda sündivust taasiseseisvumisaja järgsete aastatega. (Joonis 4).

Joonis 4. Kose vallas sünnid ja surmad aastatel 1994-2010 (Allikas: ESA)

Hea on tõdeda, et viimastel aastatel on loomulik iive olnud positiivne, st. sündimus ületab suremuse. Aastal 2009 ületas sündimus suremuse ca 20 ja 2010. aastal 30 inimese võrra. Positiivne elanike juurdekasv on iseloomulik kogu Harjumaale (

NB! Erinevates andmebaasides esineb mõningaid erinevusi elanike arvu osas (Joonis 4 ja Tabel 3).

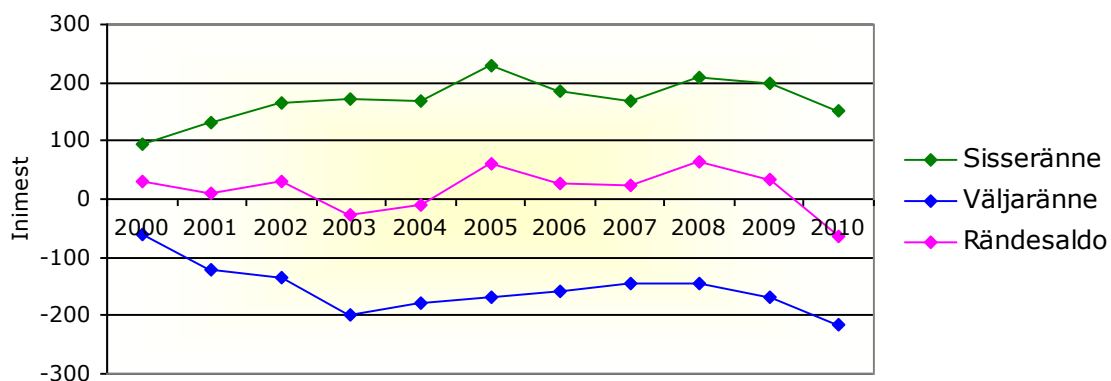
Tabel).

NB! Erinevates andmebaasides esineb mõningaid erinevusi elanike arvu osas (Joonis 4 ja Tabel 3).

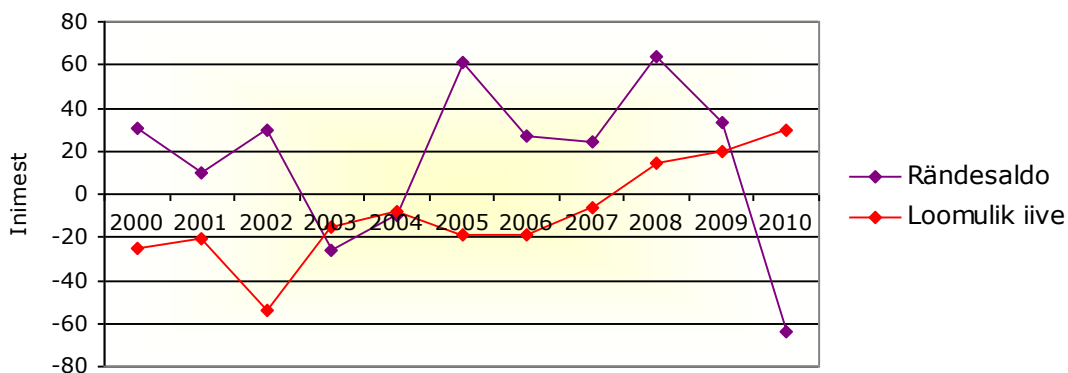
Tabel 3. Rahvastiku muutumine, loomulik iive 2000-2010 (Allikas: ESA)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kogu Eesti	-5336	-5884	-5354	-5116	-3693	-2966	-2439	-1634	-647	-318	35
Harju maakond	-1196	-1430	-1342	-850	-379	261	820	1101	1643	1577	1948
Harju maakonna vallad	-77	-123	-18	-40	32	116	190	329	686	728	959
Kose vald	-25	-21	-54	-15	-8	-19	-19	-6	14	20	30

Kose valla rändesaldo on peale 2004. aastat olnud positiivne. Vaid 2010. aastal on väljaränne olnud suurem kui sisserränne ning seega rändesaldo negatiivne. Viimastel aastatel on valda sisserränne püsinud 200 inimese piirimail, 2010. aastal aga alla selle. Väljaränne suurenes 2010. aastal üle 200 inimese, mille tulemusena elanike arv Kose vallas vähenes (Joonis 5,6).

Joonis 5. Rahvastiku muutumine, rändesaldo 2000-2010 (Allikas: ESA)

Joonis 6. Kose valla iibed 2000-2010 (Allikas: ESA)

Valla demograafiline tööturusurve indeks (5–14 ja 55-64 aastaste vanuserühmade arvu suhe) on üldises plaanis Kose vallas liikunud sarnaselt Eestiga, kuid oluline on märkida, et Kose vallas ületab näitaja oluliselt Eesti ja Harjumaa keskmist (7. positsioon Harjumaal seisuga 01.01.2011). Indeksi väärtus langes võrreldes 2010. aastaga (Tabel 4). Väljarände põhjused 2010. aastal vajavad uurimist.

1.1.4. Kose valla eelarve ja tulumaksu laekumine.

Kohaliku omavalitsuse finantsvõimekus on keskne küsimus, millest sõltub kohaliku avaliku võimu suutlikkus teha investeeringuid inimeste elukvaliteedi parendamisse.

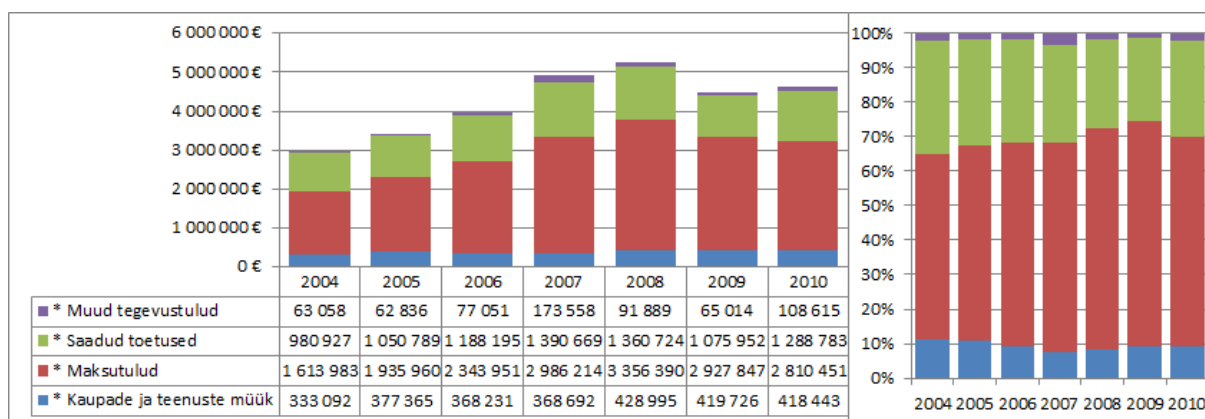
Elujõulisuse üheks mõõdikuks vallas on üksikisiku tulumaksu laekumine vallaeelarvesse. Elaniku kohta arvestatuna jääb Kose valla näitaja alla nii Harjumaa keskmisele tasemele kui ka Harjumaa valdade vastavale näitajale. Siiski on Kose valla näitaja kõrgem Eesti keskmisest (Tabel 4).

2009. aasta alguses oli maksumaksjate arv 2598 ja 2011 aasta septembris 2509. Kõige madalam on maksumaksjate arv olnud 2011. aasta jaanuaris – 2387. Elanike arv sellel vahemikul ei ole oluliselt muutunud.

Tabel 4. Üksikisiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse 2010 (Allikas: Rahandusministeerium, Rahvastikuregister)

	Tulumaksu laekumine (eurot)	Tulumaksu laekumine elaniku kohta (eurot)
Kogu Eesti	584 690 333	428
Harju maakond	293 152 224	520
Harju maakonna vallad	5 336 167	543
Kose vald	2 625 091	454

Kose valla eelarve põhitegevustulude maht Rahandusministeeriumi andmetel ja tekkepõhise arvestuse kohaselt oli 2010. aastal 4,63 mln eurot, millest moodustasid maksutulud 2,81 mln eurot so 61% ja saadud toetused 1,29 mln eurot so 28%. Saadud maksutuludest moodustab valdava osa laekumine füüsiliste residendist elanike tulumaksust ja saadud toetustest eraldi hariduskulude katteks. Maksutulude osakaal valla põhitegevustuludes on aastate jooksul suurenenud, kuid jääb Harjumaa (va Tallinn) kohalike omavalitsuste keskmisele näitajale – 2010. aastal 70% - veel alla.

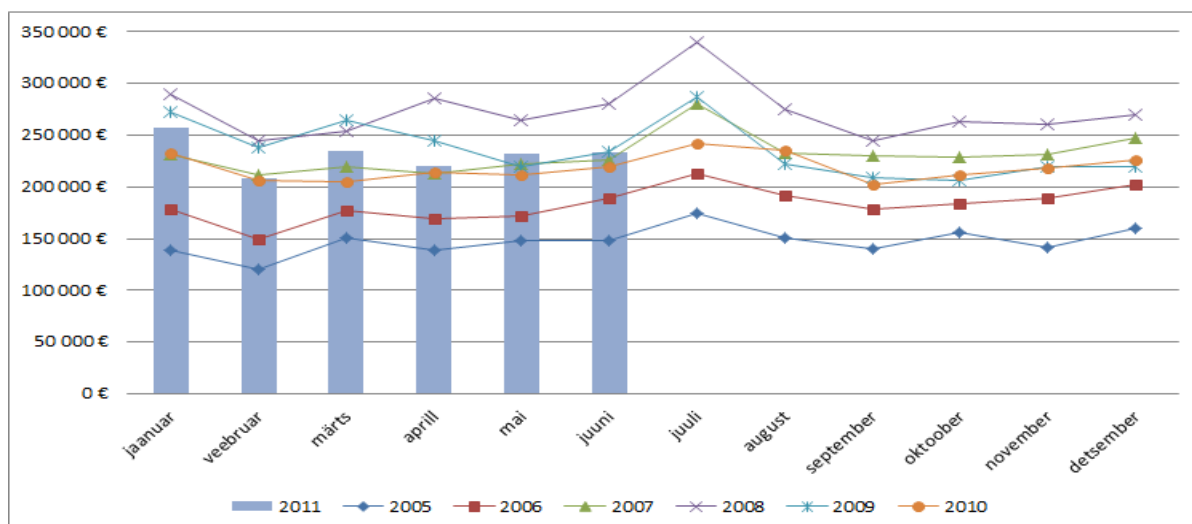
Joonis 7. Kose valla eelarve põhitegevustulud 2004-2010 (Allikas: Rahandusministeerium)

2011. aasta eelarve põhitegevustulude mahuks on kavandatud 4,52 mln eurot, millest maksutulud moodustavad 2,91 mln eurot so 64 % ja toetused vastavalt 1,12 mln eurot so 25 %.

Sarnaselt teiste kohalike omavalitsustega Kose vallaeelarve tulud kasvasid kiirelt aastatel 2004-2008 ja tippaasta oli 2008 kui põhitegevustulud kokku olid 5,28 mln eurot, majandussurutistest tingituna langes 2009. aasta põhitegevustulude maht tasemele 4,49 mln eurot ning majanduskeskkonna paranemisega paralleelselt on suurenenud üleüldiselt ka kohalike omavalitsuste põhitegevustulud. Kose valla eelarve põhitegevustulud on perioodil 2004-2010 suurenenud tasemelt 2,99 mln eurot tasemele 4,63 mln eurot so 55%.

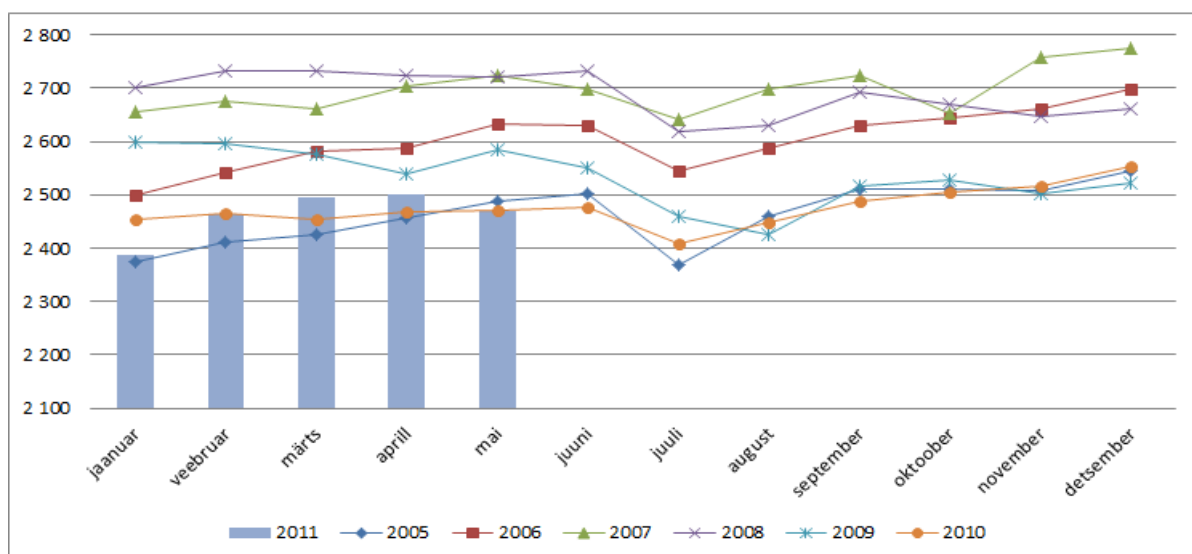
Kose valla eelarve põhitegevustulude sedavõrd kiire kasv perioodil 2004-2008 tõstis Rahandusministeeriumi hinnangul Kose valla arengusuutlikkust ning võimet pakkuda elanikele mitmekülgsemalt kvaliteetsemaid teenuseid. Ning kui Kose vald sai varasemalt tasandusfondist tulubaasi toetust, siis aastatel 2009-2010 enam mitte, kuivõrd Kose valla arvestuslikud tulud ületasid arvestuslikke kulusid, peamiselt seetõttu vähenesid ka saadud põhitegevustoetused 2009. aastal võrreldes varasemate aastatega. Samas 2011. aastal on Kose valla arvestuslikud kulud suuremad arvestuslikest tuludest ning vald saab taas tasandusfondist tulubaasi toetust k- valemi alusel - 24,5 tuhat eurot.

Kose valla eelarve põhitegevustuludest moodustavad põhiosa maksutulud, maksutuludest omakorda valdava osa tulumaksu laekumine ning seega tulumaksu laekumise dünaamika mõjutab enim valla põhitegevustulusid. Tulumaksu laekumine Kose vallale suurenes jõudsalt majanduskasvu aastatel, saavutades maksimumtaseme 2008. aastal. 2009. aastal vähenes tulumaksu laekumine oluliselt, seda kahel põhjusel: elanike sissetulekute vähenemine ning kohalikele omavalitsustele füüsiliste residendist elanike brutotuludest eraldatava tulumaksumäära vähendamine riigi poolt 2009. aasta I kvartalis kehtinud tasemelt 11,93% tasemele 11,4%. 2010-2011. aasta tulumaksu laekumised kuude lõikes Kose vallaeelarvesse on stabiliseerunud 2007. aasta tasemel (Joonis 8).

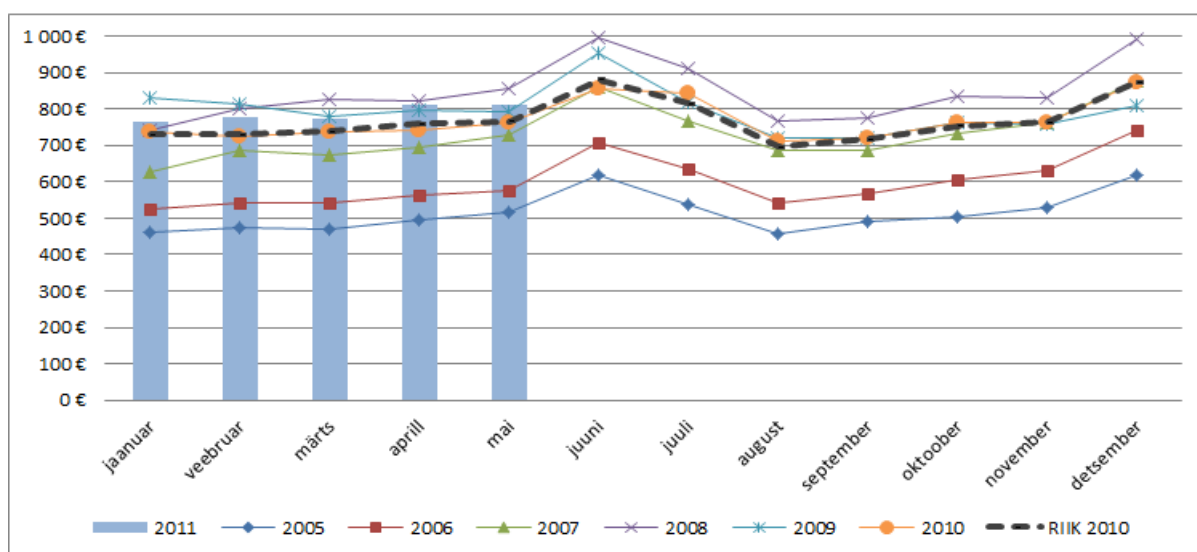
Joonis 8. Tulumaksu laekumine Kose vallale kuude lõikes jaanuar 2005 - mai 2011 (Allikas: Rahandusministeerium)

Kui Kose valla elanike arv perioodil 2003-2010 on kasvanud 0,4%, siis maksumaksjate arv on samal perioodil märkimisväärselt langenud (Kose valla arengukava 2011-2025). Majanduskasvu aastatel hõive suurenes pidevalt ja maksumaksjate arv Kose vallas saavutas maksimumi aastal 2007. Majandussurutisest tingituna toimus 2009. aastal ettevõtetes töötajate vabastamine paralleelselt töötasude kärpimisega, mille tulemusena maksumaksjate arv ja elanike sissetulekud vähenesid oluliselt, töötus kasvas. 2010. aastal on maksumaksjate arv Kose vallas stabiliseerunud 2005. aasta tasemel ja 2011. aasta I pooles näitab väikest tõusutrendi, mis on Eesti keskmisega võrreldes väga hea näitaja, kuna keskmiselt on maksumaksjate arv Eestis 2010. aasta ja 2011. aasta I pooles ca 5% allpool 2005. aasta taset. 2010. aastal laekus Kose vallas elaniku kohta tulumaksu 452,41 eurot. Eesti keskmine 2010. aastal 428,23 eurot.

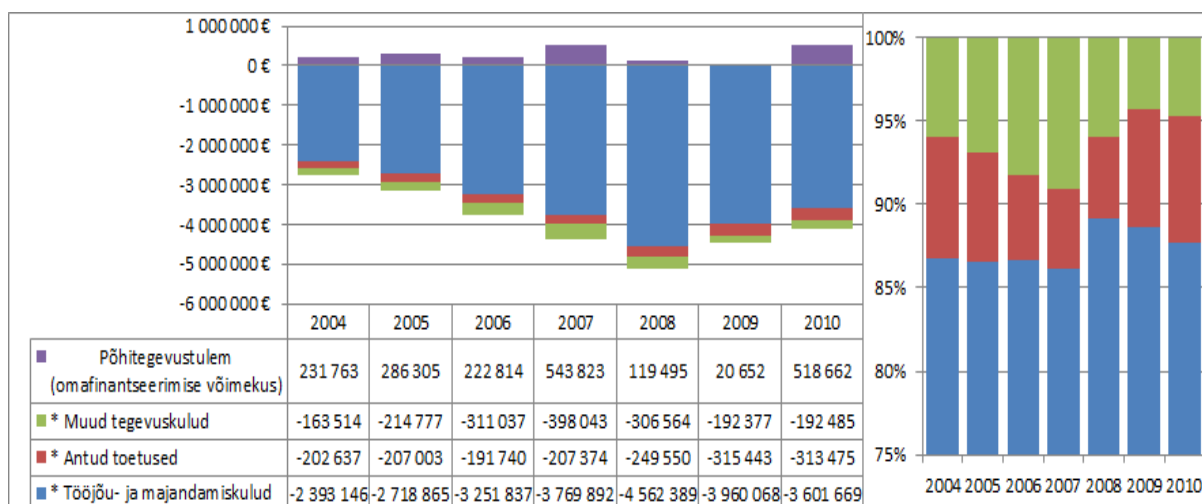
Joonis 9. Maksumaksjate arv Kose vallas jaanuar 2005 - mai 2011 (Allikas: Rahandusministeerium).

2011. aasta märtsi, aprilli, mai statistika põhjal on näha, et elanike sissetulekud on võrreldavad 2010. aasta sama ajaga. Keskmise brutosissetulek Kose valla maksumaksjal on enam-vähem samal tasemel riigi keskmise näitajaga (Joonis 10).

Joonis 10. Maksumaksja keskmine brutosissetulek Kose vallas jaanuar 2005 - mai 2011 (Allikas: Rahandusministeerium).

Kose valla eelarve põhitegevuskulud olid 2010. aastal kokku 4,11 mln eurot ja põhitegevustulem 0,52 mln eurot ehk põhitegevustulud ületasid põhitegevuskulusid 13%, mis on suhtarvuna samaväärne Harjumaa omavalitsuste (va Tallinn) keskmise näitajaga. 2011. aasta eelarve põhitegevuskulude mahuks on kavandatud 4,4 mln eurot, põhitegevustulemikks vastavalt 0,12 mln eurot so 3%.

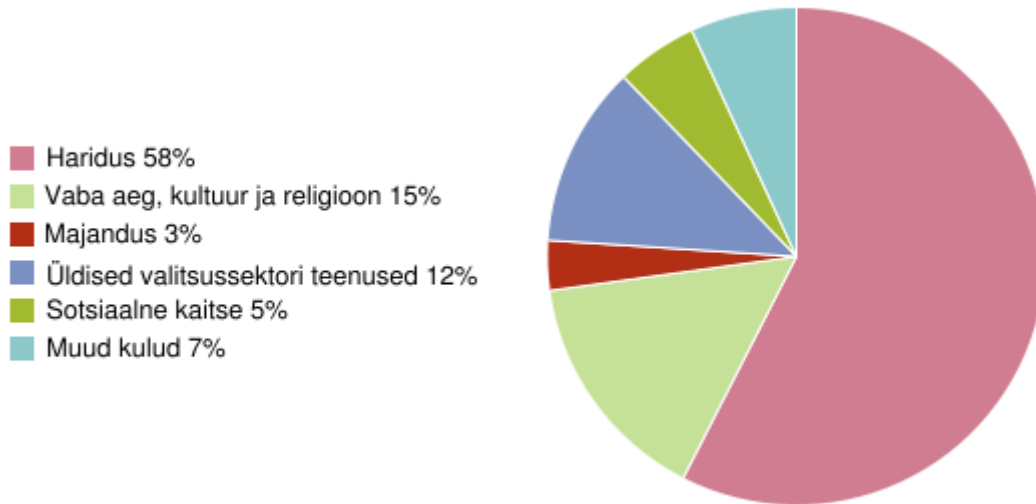

Joonis 11. Kose vallaeelarve põhitegevuskulud 2004-2010 (Allikas: Rahandusministeerium).

Investeeringuid on Kose vallaeelarvest perioodil 2004-2010 finantseeritud kokku 5,35 mln euro ulatuses, sh valla investeeringud põhivarasse moodustavad 5,2 mln eurot ja valla poolt

antud toetused investeringuteks 0,15 mln eurot. Seejuures investeringutest suur osa on tehtud sihttoetusi kaasates.

Kululiigi osatähtsus Kose valla eelarve kogukuludes, 2010

Allikas: Statistikaamet

Joonis 12. Kululiigi osatähtsus 2010. aasta eelarves.

Kose vallas on kõige suuremad kulud haridusele (58 % 2010. aastal), mis on Eesti keskmisest tunduvalt suurem (Joonis 12). Statistikaameti andmetel Eesti keskmine 2010. aastal 45,5%, meie naabervaldades Anija vallas 51,8 %, Kiili vallas 63%.

Silmatorikavalt väike osa eelarvest kulub sotsiaalsele kaitsele. Majandusteooria kohaselt peaks majanduslanguse tingimustes suurenema kulutused sotsiaalsele kaitsele ja majandusele. Kose valla vastavad kulutused 5% ja 3 %. Antud võrdlused ei pruugi olla võrreldavad, sest puuduvad andmed kuluartikli sisu kohta. Näiteks suuremate kulutuste korral võib tegemist olla haridusasutuste ehituse/renoveerime kuludega jms. Väljatoodud andmed annavad võimaluse järgmistel aastatel võrrelda oma valla kululiigi osatähtsust eelarves.

1.1.5. Elanikkonna haridustase.

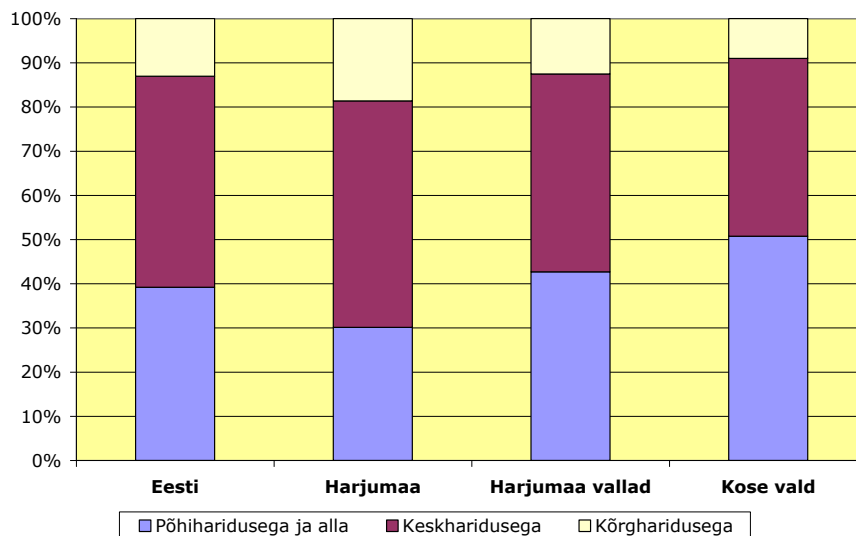
Euroopa Liidu statistikaameti Eurostat andmetel analüüsiti 13 Euroopa riigi rahvastikuandmeid, milles kasutati infot siit ilmast lahkunute haridustaseme kohta. Eranditult kõigis riikides oli kõrgema haridustasemega isikutel eluiga pikem, kusjuures suurimad erinevused ilmnesisid 2008. aastal Eestis. Nii oli kõrgharidusega 30-aastaselt Eesti mehel lootus elada keskharidust mitte omavast mehest 17 aastat kauem, 30-aastaste naiste jaoks piirdus sama erinevus oodatavas elueas üheksa aastaga. Sisuliselt on tegemist sotsiaalse ebavõrdsuse näitajaga: haridustase tingib erinevuse sissetulekus,

tervisekäitumises, toitumises, õnnetusjuhtumitega seotud riskides jms. Võrdluseks: Rootsis oli vastav erinevus meeste puhul vaid neli ja naiste jaoks kolm aastat (Eesti Statistikaamet, 2011).

Valla toimetuleku oluliseks eelduseks on inimkapitali ehk tööjõuressursside kvaliteet. Kuna kasutada olevate elanike arv on vähemalt lühiajaliselt fikseeritud, siis mängib olulist rolli just olemasolevate inimressursside haridustase.

Elanike haridustase on oluline faktor terviseteadlikkuses ning sellest lähtuvalt on võimalik tuua välja probleemid, mis võivad olla tingitud elanike haridustasemest.

Madal haridustase on oluline tervisemõjur, soodustades sageli tööpuudust ja vaesust. Omades läbilõiget elanike haridustasemest, saame analüüsida paikkonna vajadust erinevate töökohtade järele, mis on oluline investeeringute planeerimisel ning aidata ennetada ja/või vähendada tööpuudust. Kõrg- ja keskharidusega inimeste osakaalu poolest jäi Kose vald 2000. aasta rahvaloenduse ajal alla nii Eesti kui Harjumaa vastavatele näitajatele.

Joonis 13. Rahvastiku haridustase (10-aastased ja vanemad ning teadmata vanusega isikud (Allikas: RL 2000).

Üle poole rahvastikust omab põhiharidust või sellest madalamat haridustaset (Joonis 13).

Tabel 5. Kose valla elanike haridustase 2000 aasta rahvaloenduse andmete põhjal (10-aastased ja vanemad ning teadmata vanusega isikud Allikas: RL 2000).

Kose vald	Mehed ja naised
------------------	------------------------

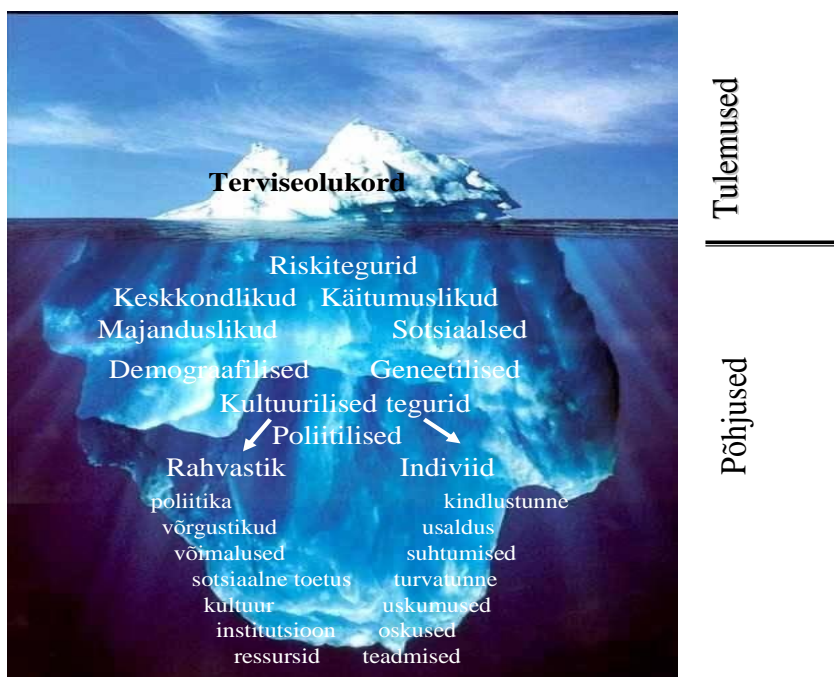
Algharidus	750
Üldpõhiharidus	1358
Üldkeskharidus	849
Kutseharidus	0
Kutseharidus koos põhihariduse omandamisega	15
Kutseharidus koos keskhariduse omandamisega	303
Kutsekeskharidus keskhariduse baasil	77
Keskeriharidus pärast põhiharidust	477
Keskeriharidus pärast keskharidust	314
Kõrgharidus	447
Magistrikraad	3
Doktori/teaduskandidaadi kraad	2

Saadaolevad andmed on vananenud, (Tabel 5) kuid järgmistel aastal on võimalik võrrelda ja analüüsida arenguid. Uuemad andmed on kättesaadavad peale 2011. aasta rahvaloendust, st. 2012. aastal. Võrrelda saame andmeid uute andmete laekumisel.

2. RAHVASTIKU TERVISESEISUND

2.1. Eesti rahva tervislik seisund.

Eesti ühiskonnas on tervist harjutud käsitlema üksikisiku tasandil ja alles viimasel aastakümnel kasutatakse rahvastiku tervise seisundi mõistet. Tervise puhul loodetakse ikka arstidele, kuigi tervishoiusüsteemi kujundada on vaid 10% meie tervisest, kusjuures keskkond määrab sellest 20%, pärilikkus 20% ja eluviis koguni 50%. Rahvastiku tervis on kui triiviv jäämägi – välja paistab vaid selle tipp – see, milline rahvastiku tervis parasjagu on. Eestis iseloomustab jäämäe tippu (elanikkonna tervist) kõrge varajane suremus, kõrge haigestumine ja üsna nigel elukvaliteet (Joonis 14).

Joonis 14. Rahvastiku terviseolukord ja seda põhjustavad tegurid (Kasmel, 2007).

Inimeste tervis mõjutab märkimisväärselt nende võimet igapäevaelus toime tulla, nende sotsiaalset ja majanduslikku panust riigi ülesehitamisel ja riigi üldist edu. Tervis on seega oluline rahvuslik ressurss, mis väärrib sihi- ja kavakindlat arendamist. Samuti kuulub õigus tervise kaitsele inimese põhiõiguste hulka ning kõikidele inimestele peavad olema tagatud vajalikud eeldused parima võimaliku tervise seisundi saavutamiseks – igal Eesti inimesel peab olema võimalus elada tervist toetavas keskkonnas ja võimalus teha tervislikke valikuid (Sotsiaalministeerium, Rahvastiku tervise arengukava 2009 – 2020).

Sotsiaalministeeriumi, maailma terviseorganisatsiooni WHO ja poliitikauuringute keskuse Praxis koostöös 2006. aastal valminud analüüsist järeldus, et Eesti elanikkonna kehv tervis piirab riigi majanduskasvu.

Uuringust selgub, et hoolimata viimaste aastate tähelepanuväärsest majanduskasvust jääb Eesti rahvastiku terviseseisund maha enamikest Euroopa riikidest, nii Euroopa Liidu liikmesriikidest kui ka väljaspool Euroopa Liitu. Tervisenäitajate suhteline mahajäämus tuleb eriti ilmekalt esile meeste oodatavas elueas, milles Eesti jääb 8,5 aasta võrra maha Euroopa Liidu vanadest liikmesriikide kõige halvemate näitajatega liikmesmaast. Võrreldes naabermaa Soomega on 25-65 aastaste Eesti meeste risk surra kolm korda suurem. Arvestades viimase aja trende Eesti noorte tubaka ja alkoholi tarbimises, ei ole ka loota et tulevaste täiskasvanute tervis parem on. (Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2006).

Terviseameti järelevalveosakonna juhtivinspektor Peeter Mardna on veendumusel, et rahva tervis ei sõltu mitte tipphaiglatest, vaid esimese liini arstiabi toimimisest ja inimeste teadlikkusest. Ta ütleb: „Ainult rahaga ei saa probleemi lahendada. Lahendada tuleks seda ka kasvatuslikus mõttes. Kui me suudaksime oma elanikkonna harjumusi kardinaalselt muuta, et varasest lapsepõlvest peale hakataks väärtustama seda ainukest kallist vara mis meil on – tervis – siis tegelikult ühe inimpõlve vajadus arstiabi järgi väheneks vähemalt 30 protsenti»(Mardna, 2011).

Statistikaameti andmetel esines 2011. aasta 45%-l täiskasvanutest nende endi hinnangul pikaajaline haigus. Enim on sellega kimpus Põlva-, Võru- ja Hiiumaa elanikud. Kõige rohkem esineb pikaajalisi haigusi täiskasvanud elanikkonnal (16-aastased ja vanemad) Põlvamaal (63%), samuti Võru- ja Hiiumaal (vastavalt 54% ja 53%). Pikaajalise haiguse osatähtsus Eesti täiskasvanud elanikkonnas on viimastel aastatel paari protsendipunkti võrra suurenenud ning Euroopa Liidus üks kõrgemaid. Kõige vähem on pikaajaliste haigustega kimpus Viljandi- ja Järvamaa täiskasvanud (vastavalt 37% ja 38%).

Väga heaks või heaks peab oma tervist veidi üle poole ehk 54% täiskasvanutest, väga halvaks või halvaks 15%. Mehed hindavad oma tervist pisut paremini - 57% täiskasvanud meestest ja 52% naistest andis oma tervisele väga hea või hea hinnangu.

Kesk-Eesti elanike hinnangud oma tervisele on kõige kõrgemad, väga heaks või heaks hindas oma tervist 60% täiskasvanud elanikkonnast, Kirde-Eestis vaid 38%. Samas hindab Kirde-Eestis üle viiendiku täiskasvanud elanikkonnast oma tervist väga halvaks või halvaks. Eesti elanike hinnang oma tervislikule seisundile püsivad suhteliselt stabiilne. Aastatel 2004–2011

hindas oma tervist väga heaks või heaks keskmiselt 50–55% täiskasvanud elanikkonnast. Euroopa Liidus on vastav näitaja 64–68%.

Hinnangud põhinevad sotsiaaluuringu andmetel, mida Statistikaamet (www.stat.ee) korraldab 2004. aastast. 2011. aastal osales uuringus ligi 5000 leibkonda. Inimestelt küsitakse nende endi hinnanguid pikaajalise haiguse olemasolu ja tervisliku seisundi kohta. Pikaajaliseks haiguseks loetakse ka hooajalisi ja korduvaid haigusi nagu allergiad, heinanohu jms. Sotsiaaluuringut korraldavad statistikaorganisatsioonid harmoniseeritud metoodika alusel kõigis Euroopa Liidu riikides nime EU-SILC all.

2.2. Vallarahva tervisenäitajad.

Kahjuks puuduvad andmed vallaelanike tervisenäitajate osas, sh elanike enesehinnang tervisele. Puuduvad tõesed andmed ka selle kohta, kui palju inimesi ja kui intensiivselt ühe või teise tervisespordialaga tegeleb. Need andmed tulevad välja selgitada edaspidi, terviseprofili täiendamise etapis küsitluse teel.

Tabel 6. Valikuline haigestumuste arv Kose vallas ja Eestis (Allikas: TAI, päring 2011).

Haigestumused	Kose			Eestis kokku juhtumeid		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Pahaloomulised kasvaja (C00-C97)	12	13	13	3547	3529	3549
Vereringeelundite haigused (I00-I99)	38	21	35	9093	8796	8750
Tuberkuloosi haigestumuse esmas- ja retsidiivjuhtude arv	3	0	0	415	377	303
Õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad (V01-Y89)	6	4	4	1369	1283	1135

Väljatoodud kolme aasta Kose valla andmed (Tabel 6) erinevate haigestumuste osas näitavad, et kõige enam on registreeritud haigestumusi veresoonekonna haigustesse. Sama trendi näitavad ka Harjumaa ja Eesti andmed. Järgneb pahaloomulistesse kasvajatesse haigestumine. Tuberkuloosi haigestumus ei ole antud andmete põhjal Kose vallas suurem, võrreldes Harjumaa ja Eesti andmeid. Antud fakt lükkab ümber Kosel leviva legendi, nagu suurendaks SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla Kose osakonna paiknemine ja sealsete tuberkuloosi- ja kopsuhaigustega patsientide Kosel liikumine kohalike elanike tuberkuloosi haigestumist.

TAI tuberkuloosi registrile päringu andmetel on 2008 tuberkuloosi haigestunud 3 Kose valla elanikku kõik paranenud. 2009. ja 2010. aastal tuberkuloosi haigestujaid ei ole registreeritud. Kuid samas ei anna see põhjust ettevaatusabinõusid mitte kasutada. Järgnevate aastate analüüs vastavate näitajate osas aitab hinnata suremuse vähendamisele suunatud tegevuste tulemuslikkust ja kavandada tulevasi ennetus- ja tervishoiutegevusi.

3. SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED

3.1. Sotsiaalne sidusus ja tööturu situatsioon.

Euroopa Liidu kontekstis käsitletakse sotsiaalset sidusust kui mõistet, millega kirjeldatakse ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevus ühiskonnas. Sidususe saavutamiseks on kaks peamist eesmärki: esiteks, ühiskondliku kihistumise, ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamine ja teiseks sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamine. Euroopa Nõukogu näiteks aga kasutab järgnevat mõistet: "Sotsiaalse sidususe all mõistame ühiskonna võimekust tagada oma kõigi liikmete heaolu, vähendada erinevusi ja vältida polariseerumist. Sidus ühiskond koosneb üksteist toetavatest vabadest inimestest, kes saavutavad oma ühiseid eesmärke demokraatlikult." (Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020, Sotsiaalministeerium, 2008).

Tabel 7. Ülalpeetavate määr Kose vallas jaanuar 2011 seisuga

2009	Rahvaarv (arvestatud rännet)	5 808
	Vanus teadmata	0
	Rahvastik vanuses 0-14	978
	Rahvastik vanuses 15-64	3 917
	Rahvastik vanuses 65 ja enam	913
	Ülalpeetavate määr	48.3
2010	Rahvaarv (arvestatud rännet)	5 845
	Vanus teadmata	0
	Rahvastik vanuses 0-14	1 010
	Rahvastik vanuses 15-64	3 899
	Rahvastik vanuses 65 ja enam	936
	Ülalpeetavate määr	49.9
2011	Rahvaarv (arvestatud rännet)	5 797
	Vanus teadmata	0
	Rahvastik vanuses 0-14	1 020
	Rahvastik vanuses 15-64	3 844
	Rahvastik vanuses 65 ja enam	933
	Ülalpeetavate määr	50.8
Märkus: Haldusüksuste andmed vastavalt 2009. aasta 1. jaanuari haldusjaotusele. Rahvaarv: 1989. aastal rahvaloenduse andmed, 2000. aastast rahvaarv, arvestatud rännet. 2010. aasta andmed on korrigeeritud 27.09.2010.		

Ülalpeetavate määr on mittetöealiste ehk kuni 14-aastaste ja üle 65-aastaste elanike arv 100 tööalase (15-64-aastased) elaniku kohta. Näitaja iseloomustab rahvastiku vanuskoosseisu. See on oluline eelarvepoliitika seisukohalt, sest eelarve tulude pool sõltub hõivest, kuid haridus-, tervishoiu- ja pensionikulud laste ja eakate inimeste arvust. Sisuliselt näitab see indikaator, mitu mittetöeas inimest tuleb 100 tööalase inimese kohta ehk mitut inimest

peab ülal pidama 100 tööelist inimest. Kose valla ülalpeetavate määr 2011. aasta jaanuari seisuga on 50,8 see tähendab, et 100 tööelise elaniku kohta on 50,8 ülalpeetavat, st iga kahe tööelise elaniku kohta üle ühe ülalpeetava (Tabel 7). Mida väiksem on see suhe, seda väiksem on koormus töötajatel.

3.1.1. Ettevõtted.

2010. aasta lõpu seisuga oli Kose vallas 359 ettevõtet ehk 6,2 ettevõtet 100 elaniku kohta. Selle näitajaga jääb vald oluliselt alla Harjumaa ja riigi keskmisele tasemele (Tabel 8).

Tabel 8. Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted 2005 ja 2010 (Allikas: ESA)

	2005		2010	
	Ettevõtete arv	Ettevõtteid 100 elaniku kohta	Ettevõtete arv	Ettevõtteid 100 elaniku kohta
Eesti	65 362	4,9	100 216	7,5
Harju maakond	34 108	6,4	51 679	9,7
Kose vald	193	3,3	359	6,2

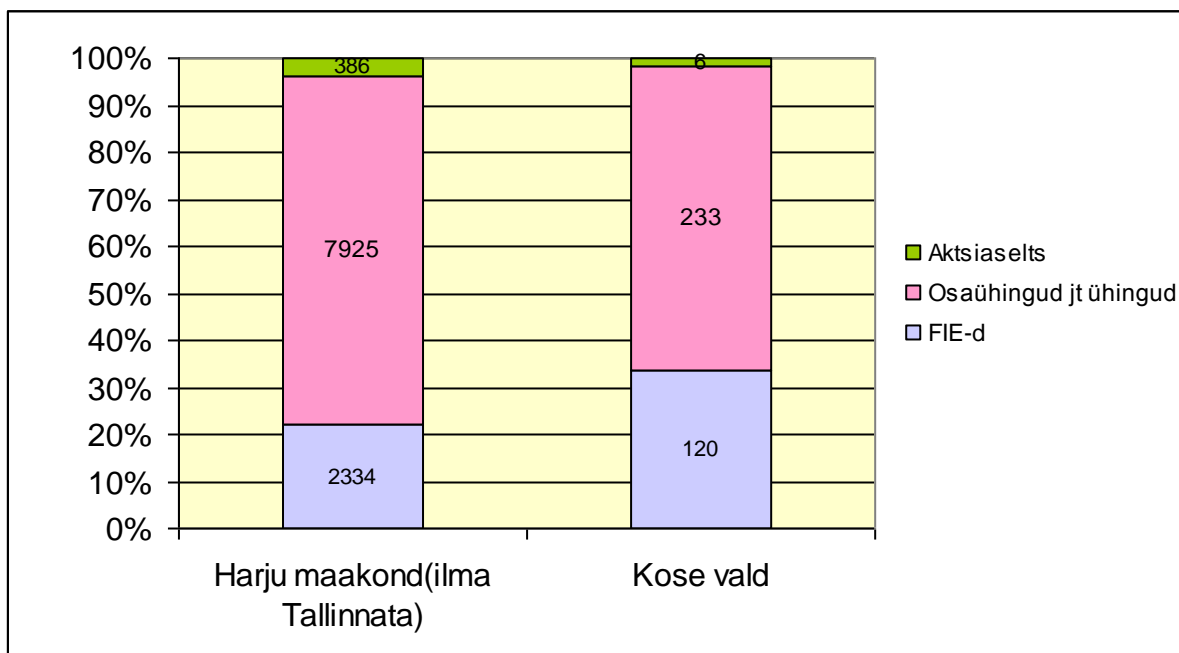
Positiivne on asjaolu, et ettevõtete arv Kose vallas on aasta-aastal kasvanud (Tabel 8). Jääb loota, et alustavad ettevõtted koostöös vallaga soovivad Kose vallas ettevõtlusega tegelda ning mõne aastaga jõuame Harju keskmise tasemele.

Tabel 9. Statistilisse profiili kuuluvate ettevõtete arvu muutus 2003-2010

(Allikas: ESA)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Muutus
Kogu Eesti	56035	60882	65362	71012	76159	77948	81909	100216	+ 185%
Harju maakond	28529	31392	34108	37802	40822	42013	44549	51679	+193%
Kose vald	162	178	193	228	239	245	254	359	+253%

Kose valla statistilisse profiili kuuluvatest ettevõtetest ligi 64,9% moodustavad ühingud. Füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal on 33,4%, mis on Harjumaa keskmisest (ilma Tallinnata) märkimisväärselt suurem (Joonis 15).

Joonis 15. Statistilisse profiili kuuluvad üksused õigusliku vormi järgi 2010 (Allikas: ESA).

Kõige enam ettevõtteid, üle 75%, tegutseb teenindus- ja kaubandussektoris (Äriregister, 2009). Primaarsektoris tegutsevate ettevõtete osakaal on aastate jooksul langenud – 2009. aastal 14% vallas tegutsevatest ettevõtetest - kuid võrrelduna Harjumaa (ilma Tallinnata) üldise jaotusega on põllumajanduse- ja metsanduse ettevõtete osakaal vallas jätkuvalt suhteliselt suur. Töötleva tööstuse ettevõtete osakaal Kose vallas oli 2009. aastal 9%. Üle poolte vallas tegutsevatest ettevõtetest paiknevad Kose ja Kose-Uuemõisa alevikes.

3.1.2. Töötus.

Töötute arv on viimasel paaril aastal oluliselt tõusnud, kuid 2011. aastal on märgata registreeritud töötute arvu vähenemist (Tabel 13). Kui 2006. aasta juunis oli registreeritud töötuid Kose vallas 10 ja 2007. aasta samal ajal 9, siis alates 2008. aastast toimus töötute arvu kasv, jõudes maksimumini 2010. aastal – töötuid kokku 214. 2011. aasta 01. juuli seisuga on töötute arv Kose vallas vähenenud eelmise aasta sama ajaga võrreldes 84 inimese võrra. Seisuga 01.07.2011 on Kose vallas 130 töötut.

	01. juuli 2006	01. juuli 2007	01. juuli 2008	01. juuli 2009	01. juuli 2010	01. juuli 2011	Muutus võrreldes 2006
Kogu Eesti	14 392	12 640	16 953	6 710	81 050	52 347	+37 955
Harju maakond	3 624	3 256	5 567	26 673	33 160	20 364	+16 740
Kose vald	10	9	25	184	214	130	+120

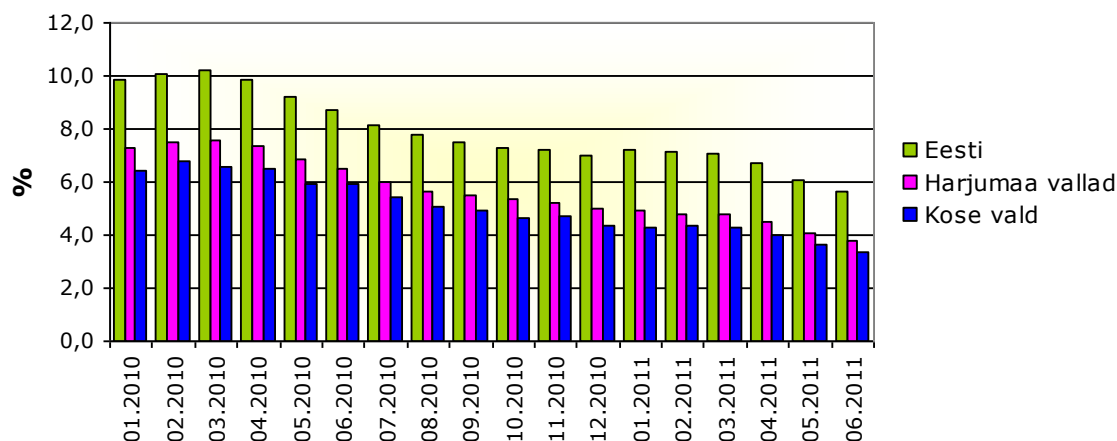
Tabel 10. Registreeritud töötud (Allikas: Töötukassa).

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kogu Eesti	2,9%	1,8%	1,6%	2,1%	6,4%	8,6%
Kose vald	0,9%	0,3%	0,2%	0,7%	4,6%	5,7%

Tabel 11. Kuude lõikes registreeritud töötute osakaal tööelistest elanikkonnast (Allikas: Töötukassa).

Vastavalt Töötukassa andmetele, on 2010-2011 a. registreeritud töötus Kose vallas pidevalt vähenenud. Kui 2010 a. alguses oli töötute osakaal tööelistest elanikkonnast 5,7%, siis seisuga 01.06.2011 oli vastav näitaja kaks korda väiksem (3,3%). Registreeritud töötus Kose vallas on 2010-2011. a. väiksem kui Eestimaa valdades keskmiselt (Tabel 10 ja 11).

Probleemid: puuduvad andmed pikaajaliste töötute kohta ja pikaajalise töötuse põhjuste kohta. Valla erinevates piirkondades elab elanikerühmi, kes vajavad aktiveerimist ja abi sotsiaalsete probleemide lahendamisel (sotsiaalne toimetulematus, alkoholiprobleemid jms).

Joonis 16. Registreeritud töötute osakaal tööealisest elanikkonnast jaanuar 2010- juuni 2011 (Allikas: Töötukassa).

Tabel 12. Registreeritud töötute sooline ja vanuseline jagunemine 2008 - 2010 (Allikas: Töötukassa).

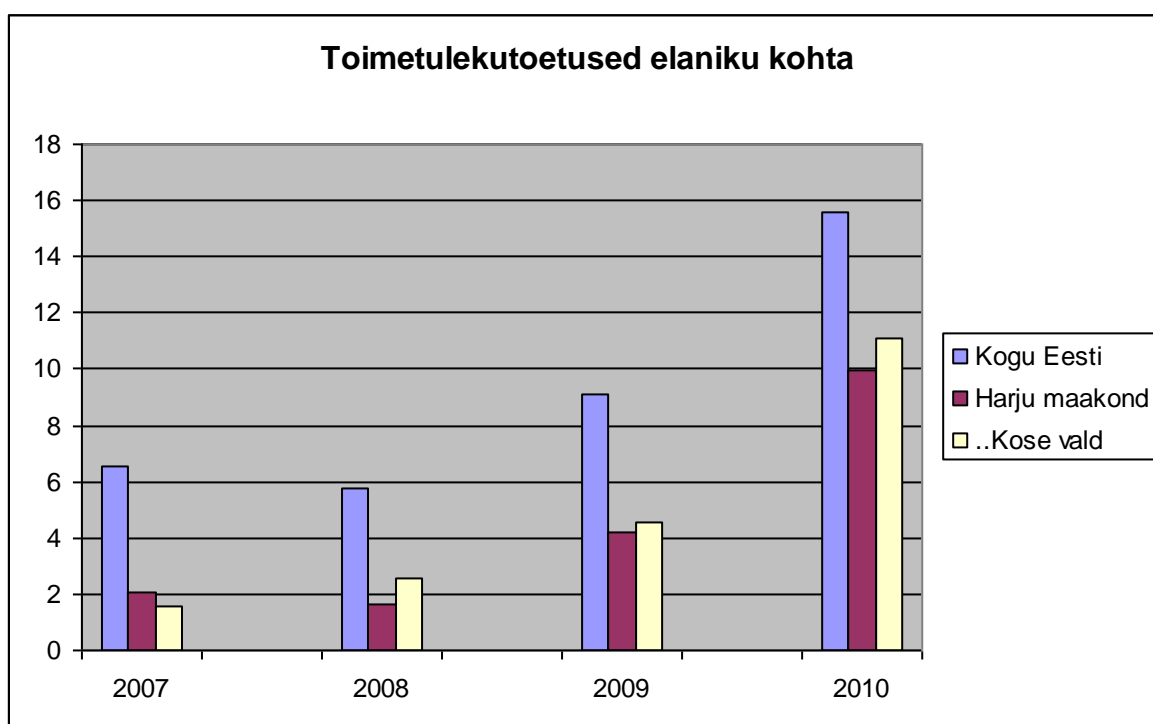
HARJUMAA	31.12.2008			31.12.2009			31.12.2010		
Vanus	Naine	Mees	Kokku	Naine	Mees	Kokku	Naine	Mees	Kokku
16-24	561	732	1 293	2 116	2 647	4 763	1 397	1 287	2 684
25-54	3 780	3 590	7 370	11 844	13 023	24 867	9 588	8 545	18 133
55+	696	735	1 431	2 242	2 571	4 813	2 013	2 024	4 037
KOKKU	5 037	5 057	10 094	16 202	18 241	34 443	12 998	11 856	24 854
KOSE vald	31.12.2008			31.12.2009			31.12.2010		
Vanus	Naine	Mees	Kokku	Naine	Mees	Kokku	Naine	Mees	Kokku
16-24	5	4	9	16	22	38	15	9	24
25-54	24	19	43	83	78	161	76	42	118
55+	3	5	8	11	21	32	9	13	22
KOKKU	32	28	60	110	121	231	100	64	164

Analüüsidest töötute vanuselist ja soolist jagunemist ei erine me väga palju Harju maakonna keskmisest, kõige enam on töötuid vanusegrupis 25 - 54 eluaastat, siis järgnevad noored vanuses 16-24 ja kõige vähem on töötuid vanusegrupid 55 ja vanemad. 2009. aastal oli töötus suurem 25-54 aastaste naiste hulgas. 2010. aastal erinevate vanuserühmade kokkuvõttes on Kose vallas töötus suurem naiste hulgas.

3.2. Toimetulek.

Töötute arvuga on seotud toimetulekutoetuse saajate hulk. Kui 2007. aastal oli rahuldatud taotlusi terve aasta kohta kokku 165, 2008. aastal 208, 2009. aastal 286, siis 2010. aastal juba 440. 2011 aasta 9 kuuga on taotlejaid olnud kokku 326 ja väljamakstud summa 51386 eurot. Võrreldes 2010 aasta sama perioodiga, siis on taotlejaid olnud natuke vähem, 2010. aasta samal perioodil oli neid 341 kuid väljamakstud summa on suurem, 51386 eurot. 2010 aastal oli summa sama perioodi kohta ümberarvestatult eurodeks 50589. See näitab kui palju on eluaseme teenuste hinnad tõusnud.

Võrreldes Harju maakonna ja Eesti keskmiste näitajatega on Kose vallas keskmiselt väljamakstav toetuse summa ümberarvestatult 1 elaniku kohta pisut suurem Harju maakonna keskmisest, kuid siiski olulisem väiksem Eesti keskmisest.

Joonis 17. Toimetulekusumma ühe elaniku kohta (Allikas: Statistikaamet).

Toimetulekutoetuse määr on inimväärses äraelamiseks väike ja vald maksab täiendavalt vallaeelarvest erinevaid sotsiaaltoetusi. Osa makstavaid sotsiaaltoetusi ei sõltu sissetulekust (sünni-, lapsehoiu-, tähtpäeva-, 1. klassi mineva lapse- ja parimate lõpetajate toetus). 2011. aastal olid sissetulekut mitteamestavate toetuste määrad järgmised: sünnitoetus 320 eurot, lapsehoiutoetus 106 eurot, tähtpäevatoetus 32 eurot, 1. klassi mineva lapse toetus 64 eurot ja parimate lõpetajate toetamine 23 – 64 eurot.

Kose vallas on kehtestatud madala sissetuleku piir, mis 2011. aastal on 160 eurot (netosissetulek ühe pereliikme kohta kuus). Kose vald on oma elanikele määranud erinevaid kohalikke sotsiaaltoetusi: toetused riskirühmadele, ravimite ja prillide ostmiseks, sotsiaaltoetused peredele, toetused puuetega inimestele, laagritoetus, tasuta toidu toetus, transporditoetus kutsekoolide õpilastele, ühiselamuüüri kompenseerimine, huvikooli õppemaksu kompenseerimine, toetused töötutele jne. Erinevaid toetusi on makstud kokku 516 korral, kõige enam on taotlejaid ja kõige enam kompenseeritakse lasteaia ja koolitoitu pikapäevarühmas, ühiselamu üüri ja kutsekooliõpilaste transporti. Toimetuleku soodustamiseks on inimestel lisaks võimalus kasutada erinevaid sotsiaalteenuseid. Tasuta perenõustamisteenus lastega peredele. Isikliku hooldaja ja isikliku abistaja teenus puudega inimesele. Majanduslikult keerulisse olukorda sattunud inimestel on võimalus kasutada võlanõustamisteenust, mille eest Kose vald tasub juhtumipõhisena. Oleme osutanud transporditeenust nägemispuudega inimestele, liikumispuudega inimestele, kes liikumiseks kasutavad abivahendeid ning ka psüühilise erivajaduse inimestele. Hooldekodu teenus: ise osutame seda teenust Oru Vanurite Kodus ja teistes hooldekodudes viibivate omasteta või toimetulekuprobleemidega perede jaoks on võimalus taotleda teenuse osalist kompenseerimist.

Sotsiaalteenuseid osutab ka Kose Päevakeskus, mis on vallavalitsuse hallatav asutus. Kose Päevakeskuses on tööl juhataja, osalise koormusega sotsiaaltööspsialist, kes tegeleb puuetega inimestega ja 2 tegevusjuhendajat. Põhiteenustena osutab Kose Päevakeskus eakate aktiveerimist, sotsiaalnõustamist, puuetega inimeste toimetulekuvõime arendamist ja säilitamist, erihoolekandeteenustest igapäevaelu toetamise teenust ja toetatud elamise teenust. Tugiteenustena osutatakse duši teenust, pesu pesemise teenust. Nendele teenustele on vallavalitsus kehtestanud hinnad. Eakatel on võimalus kasutada koduteenust.

Vallal on sotsiaalkortereid ja -pindu kokku 44 ja 2010 aasta lõpu seisuga elas seal 112 inimest.

Sotsiaaltoetusteks ja teenusteks kulunud summa valla eelarvest on viimase kolme aasta jooksul pisut kasvanud – 2009 aastal oli see 4,5%, 2010 aastal 5,31% ja 2011 aastal 5,67 % kogu valla eelarvest. Kõige enam on suurenenud ülalpidamiskulud hoolekandeesutustes.

3.3. Ravikindlustusega kaetud ja katmata vallaelanikud, võrdlus Harju keskmisega.

Vaadates ravikindlustusega kaetud inimeste hulka Kose vallas, siis see on läbi viimase kolme aasta olnud suhteliselt ühesugune. 2009. aastal oli ravikindlustatud elanikke kokku 89,87% kõigist Kose vallas registreeritud inimestest. 2010 aastal 88,32 % ja 2011 aastal 87,96%. Harju keskmisest erineb me oluliselt - 2009 aastal oli ravikindlustatuid 101,33%, 2010 aastal 99,76% ja 2011 aastal 99,59 %. Põhjus teadmata.

3.4. Puudega inimesed.

Sotsiaalkindlustusameti andmetel on Kose vallas 01.10.2011 seisuga 296 töövõimetus pensionäri, 351 puudega täiskasvanu toetuse saajat ja 27 kuni 18-aastaseid puudega lapsi.

Hooldajad on määratud 33 puudega inimesele ja hooldajatele makstakse hooldajatoetust suurusjärgus 32 – 52 eurot. Mittetöötavate hooldajate eest maksame ka sotsiaalkindlustusmaksu, mis on 91,81 eurot kuus.

Toetatud elamise teenusel on 4 puudega täiskasvanut, igapäevaelu toetamise teenusel 6 puudega täiskasvanut. Neid teenuseid osutab Kose Päevakeskus. Puuetega lapsed ja täiskasvanud õpivad lisaks oma valla koolidele ka mujal koolides, Astangu Kutserehabilitatsioonikeskuses õpib hetkel 4 Kose valla noort, 1 noormees õpib Salu koolis. Koolis käimiseks saavad nad kasutada transporditeenust.

Kahel puudega lapsel on olemas isiklik abistaja. Kolme puudega lapse vanemad on määratud oma laste hooldajateks ja nad saavad hooldajatoetust.

Puuetega täiskasvanud saavad sotsiaalnõustamise teenust, omavalitsus väljastab neile nii abivahendi kaarte kui puudega inimese parkimiskaarte. Kose Päevakeskuses käib iga kuu Inkotuba OÜ esindaja, kelle käest saab tellida inkotooteid ja vähesel määral ka vajaminevaid abivahendeid.

Probleem on hoonetele ja ruumidele ligipääsetavus liikumispuudega inimestele. Ka Kose Päevakeskus asub II korrusel. Valla arengukavasse on planeeritud vahendid olukorra parandamiseks.

3.5. Eakate osakaal.

Eakaid vanuses 65 ja vanemaid on 31.12.2010 seisuga 933, mis teeb kogu rahvastikust 16,2%, Harju maakonna keskmine on 14 %. Vanaduspensionäre 01.10.2011 seisuga on Kose vallas 1077.

Eakatele osutab teenuseid Kose Päevakeskus, kus eakad saavad koos käia ja huviringides osaleda. Põhiliselt kasutavad seda võimalust Kose alevikus ja selle ümbruses elavad

eakad. Huviringid, mis päevakeskuses tegutsevad on: Memmede tantsurühm „Madli“, seenioride tantsurühm, memmede ansambel „Kanarbik“, sõnakunst, tervisevõimlemine eakatele, kangakudumise töötuba, käsitöö (kirivöö kudumine, kottide õmblemine, lapitööd), meisterdamise tuba erivajadustega inimestele, jututuba, kabe- male ring, tervise ring, näitering, lapiring (käsitöö). Kose vallas tegutseb kolm eakate ühendust: Hõbelõim Orus, Sügisrõõm Kose-Uuemõisas ja Elulõng Kosel.

Eakad, kel probleeme toimetulemisega, saavad kasutada koduteenust. Koduteenust kasutas 2010. aastal kokku 22 inimest ja teenust osutab kaks hooldustöötajat.

Oru Vanurite Kodus on hetkel 8 kohta eakatele ja erinevates hooldekodudes elab veel 7 eakat, kelle kohatasu maksmises omavalitsus osaleb. Kõigile pensionäridele on vallasine transport tasuta, mis kergendab nende liikumisega seotud probleeme.

3.6. Kogukonna motivaatorid ja elanike kaasamine.

Kose Vallavolikogu määrus 25. 05. 2006. nr. 24 Kose valla tunnustuse avaldamise kord reguleerib tunnustuse andmist:

- Kose valla aukodanik;
- Kose valla teeneteplaat;
- Kose valla tänukiri.

Kose valla kodanikud esitavad kandidaate üle-eestilise tunnustuse saamiseks (kodanikupäeva aumärk, Kaunis kodu, kultuuripärl, HEAK, noorsootöötajate, Aasta Õpetaja, Eestimaa õpib, Andras tunnustamine jms). Kose vald annab välja autasu Kose valla parim sportlane, Kose valla parim noorsportlane. Kose Teatajas ilmuvad artiklid tublidest inimestest.

Kose vallas tegutseb 01.10.2011 seisuga 11 spordiklubi ja 9 kultuurikollektiive ühendavat MTÜ-d. Külaseltsidest on kogukondliku arengu poolest paremini arenenud Kose vallas järgmised seltsid: MTÜ Ravila Külaarendamise Selts, MTÜ Karla Külaarendamise Selts, MTÜ Palvere Külaselts, MTÜ Oru Külaarendamise Selts, MTÜ Viskla Külaarendamise Selts, MTÜ Tuhala-Kata-Tammiku Külaselts, MTÜ Otiveski Külaarendamise Selts ja MTÜ Kose-Uuemõisa Arendamise Selts. Mitmetes asulates, kus pole moodustatud veel külaarendamise seltsi on valitud külavanemad või alevikuvanem: Kuivajõe, Sõmeru, Kanavere ja Vardja külades.

Erinevate komisjonide ja ühenduste tegevuste kaudu osalevad vallaelanikud otsustusprotsessis ja kogukonna tegevustes:

- Vallavolikogu komisjonid;
- Külades külaseltsid ja külavanemad;

- MTÜ (huviringid, spordiseltsid);
- Kose valla kultuurikalendri koostamise meeskond, kultuurikalendris ürtuste korraldamise meeskonnad.

Lasteaia direktorite ümarlaud on edukalt toiminud alates 2009. aastast – lasteaia järjekorrad, täiendkoolitused, majandusküsimused, personali otsing jms.

Probleemid: Kodanikuühendustel (külaseltsidel) puudub organiseeritud osalusvõimalus üldisemates valla arenguküsimustes kaasaraäkimiseks ning külaprobleemidest teavitamiseks.

3.7. Täiskasvanute huvitegevuse võimalused Kose vallas.

Täiskasvanute huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad Kose vallas:

KOSE ALEVIK

- Kose Päevakeskus (Hariduse 2 Kose);
- Kose Spordimaja (Ujula 7 Kose);
- Kose Kunstikeskus (Hariduse 2 Kose);
- Kose Raamatukogu (Ravila mnt 12 Kose);
- Kosejõe Kooli koduloomuuseum Kose Gümnaasiumis (Pikk 12 Kose);
- Kose kirik (Jõe 2 Kose);

KOSE-UUEMÕISA ALEVIK

- Kose-Uuemõisa Külakeskus (Kesk 5 Kose-Uuemõisa Kose vald);
- Kose-Uuemõisa Raamatukogu (Tiigi 1 Kose-Uuemõisa);

ORU – TUHALA – KATA PIIRKOND

- Oru Külakeskus (Oru küla Kose vald);
- Oru Raamatukogu (Oru küla Kose vald);
- Tammiku Kunstikeskus (Tammiku küla Kose vald);
- Tuhala Looduskeskus ja karstimuuseum (Kata küla Kose vald);
- Tuhala kirik (Oru küla Kose vald);
- Polli Loomaaed (Kata küla Kose vald);
- Männiaru tenniseväljak (Oru küla).

RAVILA – PALVERE – VISKLA PIIRKOND

- Palvere Külakeskus (Palvere küla Kose vald);
- Ravila Raamatukogu (Ravila alevik, Kose vald);
- Viskla Külaselts (Viskla küla Kose vald).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Kose vallas on igale huvigrupile piisavalt võimalusi arendavaks tegevuseks ning mõttekaks vabaaja sisustamiseks. Igal kodanikul on võimalik soovi korral lüüa kaasa külaseltside tegevuses ja seeläbi aidata kaasa kodukoha arendamisele. Euroopa Liidu struktuurifondide toel on ehitatud mänguväljakuid, noortekeskuseid ja külamaju. Kose valla arengukava kohaselt on planeeritud lisaks olemasolevatele võimalustele Kose Kultuurikeskuse ehitamine endise Kose kutsekooli hoonetesse, Kose laululava ja terviseraja renoveerimine, Kose motoraja rajamine Kose-Ristile, Kosele tenniseväljaku rajamine. Oru Külaarendamise Selts koostöös Ramofei OÜ korraldab avalikuks kasutamiseks Oru Põhikooli spordiväljaku rajamist.

4. TERVISETEENUSED

4.1. Tervishoiuteenused.

Tervishoiualast abi osutavad vallas 3 perearsti asukohaga Kosel. OÜ Kose Perearstikeskuses töötab lisaks perearstile ka abiarst ja pereõde. Tervis. E. KE OÜ-s töötab perearst ja pereõde ning OÜ Kose Perearstikabinetis on lisaks perearstile abiarst ja pereõde. Eriarstide vastuvõtule suunatakse valla kodanikud perearstide poolt peamiselt Tallinna meditsiiniastutustesse. Vahel toimuvad eriarstide vastuvõttud ka Kosel perearstide vastuvõttude juures. OÜ Kose Perearstikeskuse juures on 2011. aastal toimunud kahel korral uroloogi ja endokrinoloogi vastuvõttud, OÜ Perearstikabinetis ja Tervis. E. KE OÜ-s on 1 kord aastas toimunud pulmonoloogi, kardioloogi ja endokrinoloogi vastuvõttud. Koduõendusteenust osutab Kristina Kamsi Koduõendus. Kosel annab eriarsti meditsiiniabi tuberkuloosi alal SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla Kose osakond (100 voodikohta). Kosel on hambaravi võimalused, mida osutavad kaks hambaravikabinetti – OÜ Kose Hambaravi ja OÜ Hambaravi Malle Veering. Kose alevikus asub apteek. Kiirabiteenust osutab Põhja-Eesti Regionaalhaigla kiirabibrigaad paiknemisega Kosel PERH-I Kose osakonna ruumides. Ämmaemanda ja erialaarstide teenust ning töötervishoiuteenust saavad Kose valla elanikud Tallinnast.

Probleem: terviseteeuste kättesaamist takistab vallakeskusest kaugemates küldes puudulik transport. Elanikkond vananeb ja eakatel on probleemne kaugemast metsakülalt arstile minekuga. Kiirabil on olnud probleeme väljakutsetel haigete leidmisega, sest küldes puuduvad viidad ja kinnistud on märgistamata.

4.2. Nõustamisteenused ja olulisemad projektid sotsiaalhoolekandes.

Toimub sotsiaalnõustamine. Kõigil lastega peredel on võimalus kasutada perenõustamisteenust. Lapse probleemse käitumise puhul saab lisaks suunata pere rehabilitatsiooniteenusele Tallinnasse, Kristiine Sotsiaalkeskusesse. Lisaks on võlgadesse sattunud inimesel võimalus kasutada võlanõustamisteenust.

Olulisemad projektid on olnud koostöös Ida-Harju Koostöökojaga projekt „Ida-Harju Koostöökoja tegevuspiirkonna töötuse vähendamine ja kvalifitseeritud tööjõupakkumise suurendamine”, mille osales lisaks Kose vallale veel kolm Harju maakonna valda. 2010. aastal toimus koostöös perekeskusega „Sina ja Mina“ vähekindlustatud ja paljulapselistele peredele Gordoni perekool, millest võttis osa 10 peret. Septembris 2011 toimus liikumisharjumusi propageeriv projekt Kose Spordimajas, mille raames toimus kepikõnni koolitus, osteti kepikõnni keppe ja sammulugejaid, mida saab edaspidi spordimajast tasuta laenutada ja toimus ka spordimaja ja seal toimuvate treeningute tutvustus.

Juba pikkade traditsioonidega projekt on puuetega laste suvelaager, kuhu tullakse kogu perega ja kus lisaks puhkamisele ja aktiivsele tegevusele saab alati ka jagada peredele olulist infot.

4. 3. Kuni 2-aastaste laste hõlmatus immuniseerimisega.

Teadus ja tehnoloogia on andnud meie käsutusse paljude nakkushaiguste vastu kaitsmiseks tõhusa vahendi – vaktsiini. Vaktsiin tagab inimesele tervise täna ja aastateks ette. Ravimid on küll head, kuid saavad aidata vaid tagajärgedega võitlemisel (Nakkushaigused ja vaktsineerimine, Terviseamet, 2011).

Kose vallas elavate kuni 2 aastaste laste immuniseerimisega hõlmatus saab võtta kokku perearsti nimistute kaupa. 31.12. 2010 seisuga olid OÜ Kose Perearstikeskuse nimistus olevatest kuni 2- aastastest lastest immuniseeritud 100% , Tervis. E. KE OÜ 98,6 % ja OÜ Kose Perearstikabinetis 95 % .

5. TERVISLIK ELU-, ÕPI- JA TÖÖKESKKOND

5.1. Keskkonna mõjurid.

Inimest ümbritsev keskkond mõjutab terviseseisundit sageli enam kui seda tajutakse. Sageli mõjutab tervist samal ajal mitu keskkonnast tulenevat ohutegurit, sh füüsikaliste, bioloogiliste ja keemiliste teguritega. Sealjuures ilmneb mõju tihti alles aastate pärast, näiteks areneb välja allergia, närvikahjustus või kasvaja. Seega on surve tervisele kompleksne ning sõltub nii keskkonnategurite iseloomust kui ka ajast, mille jooksul nad tervist mõjutavad. Eelkõige mõjutavad keskkonnategurid lapsi, kusjuures alla 5-aastaste arvele langeb koguni 40% keskkonna negatiivsest tervisemõjust. Peale laste on keskkonnamõjudele väga vastuvõtlikud ka lapseootel naised ja vanurid (Keskkonna mõjurid, Keskkonnaamet, 2011).

Paljud terviseprobleemid saavad alguse meid ümbritsevast keskkonnast tööl, kodus, koolis, ja hõlmab igapäevast elukorraldust (juurdepääsetavus kauplustesse, spordiasutustesse jm). Ümbritseva elu-, õpi- ja töökeskkonna ning toodete disainimisel ja teenuste osutamisel tuleb arvestada laste, puuetega inimeste, eakate, noorte emade ja ajutise terviseprobleemiga inimeste erivajadustega. Oluline töö korraldamine nii, et oleks tagatud töötajate terviseohutus.

Probleem: Puudub teave erinevate sihtgruppide juurdepääsuvõimalustest Kose vallas elu-, töö- ja õpikeskkonnale.

5.2. Vee ja õhu kvaliteet

Vesi: Põhjaveet on Eestis pikka aega peetud kvaliteetseks joogiveeks, kuna enamasti on põhjavesi hästi kaitstud inimtekkelise reostuse eest. Et aga joogivee, eriti keemiliste näitajate, kvaliteedinõuded on aastatega rangemaks muutunud, on nüüdseks tekkinud olukord, kus Eesti põhjavesi tihtipeale ei vasta joogivee direktiiviga kehtestatud kvaliteedinõuetele. Mittevastavus ei ole tingitud inimreostusest, vaid sellest, et põhjavesi sisaldab looduslikult mitmeid elemente ja aineid, mille kontsentratsioonid ületavad tunduvalt joogiveele esitatavaid nõudeid. Selline olukord tähendab, et põhjaveest joogivee tootmiseks tuleb põhjavett puhastada (Vesi, Keskkonnaamet, 2011).

Maakond	Asula	Veevärgi nimetus	Veekäitleja nimi	Tootmismahht m ³ ööpäevas	Teenindatavate elanike arv	Riskikategooriad (kõrge riskiga -I keskmise riskiga II madala riskiga -III)	Nõuetele mittevastavad veevärgid (1-vastab, 0-ei vasta)		
							mikrobioloogilised näitajad	keemilised näitajad	indikaatorid
Harjumaa	Kose vald	Oru Heinamäe piirkond	OÜ Kose Vesi	3	45	III	1	1	0
Harjumaa	Kose vald	Kose aleviku veevärk	OÜ Kose Vesi	140	1312	I	1	1	1
Harjumaa	Kose vald	Kose, Alu tn. piirkond	OÜ Kose Vesi	14	118	II	1	0	0
Harjumaa	Kose vald	Kose-Uuemõisa	OÜ Kose Vesi	77	780	II	1	1	1
Harjumaa	Kose vald	Palvere küla veevärk	OÜ Kose Vesi	4	95	II	1	1	0
Harjumaa	Kose vald	Karla küla veevärk	OÜ Kose Vesi	3	67	II	1	1	1
Harjumaa	Kose vald	Kuivajõe küla veevärk	OÜ Kose Vesi	6	87	II	1	1	0
Harjumaa	Kose vald	Oru keskus ja Männimäe	OÜ Kose Vesi	38	320	II	1	1	0
Harjumaa	Kose vald	Vardja küla veevärk	OÜ Kose Vesi	24	145	II	1	1	0
Harjumaa	Kose vald	Kose-Uuemõisa Kosejõe piirkond	OÜ Kose Vesi	11	76	II	1	1	0
Harjumaa	Kose vald	Ravila küla veevärk	OÜ Kose Vesi	18	276	II	1	1	1
Harjumaa	Kose vald	Kose haigla veevärk	SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla	33	200	II	1	1	0

Tabel 13. Kose valla joogivee kvaliteet 2010 (Allikas: Tervisekaitseamet).

On oluline tuua välja, et 2011. aastal ühisveevärgi torustike ja pumpla rekonstrueerimistöde tulemusel on Vardja küla vee kvaliteet paranenud. Vee keemilise analüüsi (26.09.2011) määratud näitajate osas uuritud veeproov vastab sotsiaalministri määrusega nr 82, 31.07.01. "Joogivee kvaliteedi- ja kontrollinõuded ning

analüüsimeetodid" kehtestatud piirnormidele. Tabeli 13 põhjal oli 2010. aasta vee analüüside põhjal Kose aleviku vesi kõrge (I) riskiga. Enamus keskmise riskiga ja Heinamäe piirkond (III) madala riskiga.

On tõestatud seos vee mitme keemilise komponendi (nitraadid, fluor, boor, alumiinium, baarium, kaadmium, nikkel jt) liigse sisalduse ja teatud mittenakkuslike krooniliste haiguste vahel. Need haigused kujunevad välja pikaajalise ebakvaliteetse vee tarbimise korral, mistõttu põhjuslikku seost joogivee kvaliteediga on küllalt raske kindlaks teha (Keskkonnatervis, Keskkonnaamet, 2011).

Kose veeallika valdaja osuühing Kose Vesi poolt teostatud joogivee keemilise, mikrobioloogilise ja pestitsiidi jääkide määramise analüüsides määratud näitajate osas uuritud veeproovid vastavad sotsiaalministri 31.07.2001 määrusega nr 82 „Joogivee kvaliteedi- ja kontrollnõuded ning analüüsimeetodid“ kehtestatud nõuetele. Heitvee analüüsiaktide alusel on samuti näitajad nõuetele vastavad.

OÜ Kose Vesi poolt tellitud põhjavee uuringud radionukleiidide leidumise kohta joogivees näitavad, et radioaktiivsuse oht puudub.

Koselt, Kodu tn ja Orust, Keskuse puurkaevudest võetud analüüsides ei olnud raadiumi isotoopide Ra-226 ja Ra-228 nukliidide sisaldused märkimisväärsed, vastavalt kuni 0,151 Bq/l ja 0,064 Bq/l. Sellise joogivee aastane tarbimine (eeldades, et inimene tarvitab aastas u 730 l joogivett) põhjustab täiskasvanud inimesele kuni 0,063 mSv suuruse efektiivdoosi, mis jääb tunduvalt alla Eesti seadusandluses joogiveele kehtestatud efektiivdoosi indikaatornäitajat 0,1 mSv aastas (OÜ Kose Vesi, 2011).

Õhk:

Tolmu terviseohtlikkust hinnates on oluline teada, milliseid keemilisi ühendeid see sisaldab ja kui väikesed tolmuosakesed võivad organismi sattuda. Kruusatee kohal hõljuv paekivi tolmu on inimese tervisele suhteliselt vähe ohtlik, samas siiski väga häiriv. Märksa ohtlikumad on tervisele aga auto heitgaasides sisalduvad kahjulikud ühendid, mida inimene koos tolmuga sisse hingab. Organismi sattunud tolmu võib põhjustada ülemiste hingamisteede haiguste sagenemist, krooniliste haiguste (näiteks astma) või erinevate allergiate ägenemist ning ärritada silma limaskestasid. Õnneks on inimesel erinevate ohtude vastu kaitsemehhanismid, näiteks hingamisteede limaskest ja ka köhatamine aitavad saastust organismist välja viia. Tervisekaitsjad soovivad kõigil tolmu hädas olijatel pöörduda kohaliku omavalitsuse poole, kelle üks põhiülesannetest on teede ja tänavate korrashoid; samuti tuleb kohalikul omavalitsusel seista hea selle eest, et elanikele oleks loodud tervisele ohutu keskkond (Keskkonnatervis, Terviseamet, 2011).

Välisõhk:

Välisõhu kaitse seaduse mõistes loetakse saasteallikaks saasteaineid, müra, ioniseerivat või ioniseeriva toimetega kiirgust ning infra- või ultraheli välisõhku suunav või eraldav objekt. Saasteallikad jagunevad paikseteks ja liikuvateks saasteallikateks. Paikne saasteallikas on püsiva asukohaga üksik saasteallikas, kaasa arvatud teatud aja tagant teisaldatav saasteallikas, või ühel tootmisterritooriumil asuvate saasteallikate grupp.

Kose vallas asuvatest ettevõtetest on toimunud õhuseire Steelmanni OÜ ja Baltian Rautavalimo OÜ territooriumil. Kummagi ettevõtte puhul mõõtmise tulemusel ei täheldatud õhusaastet (Kose valla mõõtmised, 2011).

Vaatamata mõõtmistulemustele on kohalikud elanikud mures õhusaaste pärast nii Karla külas kui Kose-Uuemõisas, sest teatud tootmisprotsessidest eralduv tugevalõhnaline aine võib sisaldada elukeskkonnale ohtlikke ühendeid. Karla küla elanikud on korduvalt tundnud äratuntavat stüreeni lõhna isegi kuni 500 m kaugusel tootmishoonest.

Probleem: Elamute läheduses töötavad ettevõtted, mille tootmisprotsesside käigus võivad õhku sattuda ohtlikud kemikaalid.

5.3. Jäätmekäitlus.

Jäätmekäitlust reguleerib „ Kose valla jäätmekäitluse eeskiri“. Valla territooriumil on mitmeid potentsiaalseid keskkonnaohtlikke objekte. Likvideerida tuleb Kosel, Kose-Uuemõisas ja Ravilas korruselamute juures kasutuseta seisvad vedelgaasi hoidlad, samuti Kose, Kose-Uuemõisa ja Oru masuudihoidlad, ning omanikuta lagunemisohtlikud rajatised. Jäätmemajanduse ja haljastuse teenused tellitakse konkursi korras eraettevõtjatelt. Olmejäätmete veoga tegeleb korraldatud olmejäätmete veo konkursi tulemusena Radix Hoolduse OÜ. Keskkonnakaitse kulud vallaeelarves on väikesed (1,3% 2011. aastal), neist valdav osa kulub haljastusele. Olmejäätmete ladustamiseks kasutati Oru lähedal asuvat Nõrava prügilat (kuni 01.07.2009). Alates Nõrava prügilala sulgemisest kasutatakse Jõelähtme ja Väätša prügilat. Nõrava prügilala sulgemine vastavalt keskkonna nõuetele lõpetati 2011. aasta kevadel.

Alates 2008. aastast toimub jäätmete kogumine liigiti, mida korraldab ja finantseerib Kose vallavalitsus. Inimeste jaoks on teenus tasuta.

Vallas toimub ohtlike jäätmete kogumine elanikkonnalt – keskne kogumisjaam asub Kose alevikus asuvas bensiinjaamas ning kogumispunktid veel neljas kohas. Kauplustes ja koolides on vanade patareide kogumiskonteinerid. Suuregabariidilisi jäätmeid viiakse ära kampaania korras.

5.4. Teedevõrk ja transport.

Kohalikke teid on vallas 331,9 km, mis teeb ühe ruutmeetri kohta 1,40 km. Kohalike teede pikkus ületab märkimisväärselt Harjumaa valdade keskmist näitajat (Tabel 14). Kohalikel teedel on kokku 8 silda. Kohalikud teed on sõidetavad rahuldaval tasemel, kui pikemas perspektiivis on vajalik investeeringute suurendamine kruusakattega teedele. Kose valda läbib Tallinn–Tartu–Luhamaa maantee, mille liiklusintensiivsus on viimase 10 aasta jooksul mitmekordistunud. Kavandatav Tallinn–Tartu 1. klassi maantee läbib valla territooriumi. Probleem: vallas puudub teede investeeringute ja remonditööde läbiviimiseks teehoiukava.

Tabel 14. Kohalike maanteede ja tänavate pikkus, 31. detsember 2008 (Allikas: ESA)

	Teed kokku	Teekilomeetreid kohta	ruutkilomeetri
Eesti	38 777,3	0,90	
Harju maakonna vallad	4554,3	1,12	
Kose vald	331,9	1,40	

Vallasisene liikluskorraldus on lahendatud õpilasliinide baasil. Kohalikud ühistranspordiliinid on seotud kooliliinidega. Alates 2009. aastast on valla siseliinide korraldamine antud üle MTÜ Harju Ühistranspordikeskusele. Kose vallas on moodustatud 4 bussiringi, mida teenindavad riigihanke võitnud ettevõtted. Koolipäevadel on bussid liinil kuni 8 korda päevas, koolivaheaegadel 3 korda päevas ja nädalavahetustel ning riiklikel pühadel liiklust siseliinidel ei toimu. Kogu liinikilomeetrite arv on kasvanud 105 tuhandelt kilomeetrilt 2005. aastal 143 tuhande kilomeetrini 2010. aastal. Alates 2010. aastast on juurutatud ühtne piletisüsteem Harjumaa ja Tallinnaga. Lisaks avalikule liinile sõidab Kose-Tallinn-Kose suunal kaks väikebussiliini tööpäevadel 17 ja puhkepäevadel 11 korda päevas. Valda teenindavad Tallinn-Tartu maanteel sõitvad bussid, v.a. ekspressliinid, (Kose valla arengukava 2011-2025).

5.5. Õnnetused ja kuriteod.

5.5.1. Liiklusõnnetused.

Eestimaa liikluses on olukord paranemas, ent arenguruumi jätkub: meie teedel liikleb hinnanguliselt mitu korda rohkem joobes juhte kui Soomes (Alkoholi mõju tervisele, Alkoinfo, 2011).

Faktid:

- ✓ Alkoholijoobes või alkoholijoobe jääknähtudega on politsei andmetel viimastel aastatel olnud umbes 1% mootorsõidukijuhtidest. Need inimesed põhjustavad endiselt väga suurt kahju.
- ✓ Joobes juhtimisega seotud õnnetused moodustasid 2009. aastal 16% kõikidest liiklusõnnetustest. Kaks aastat varem oli sama näitaja 21%.
- ✓ Kui 2007. aastal hukkus joobes juhtide osalusel toimunud liiklusõnnetustes 79 inimest, siis 2009. aastal 28. Vigastatute arv vähenes 2007. aasta 772 vigastatult 2009. aastal 350 vigastatule.
- ✓ Eesti Konjunkturiinstituudi andmetel moodustas 2009. aastal sellistes liiklusõnnetustes hukkunute osakaal kõigist hukkunutest 28%.
- ✓ 2008. aastal vähenes esimest korda viimase viie aasta jooksul korduvalt joobes juhtide hulk.
- ✓ 2010. aasta 1. juuli seisuga olid Maanteeameti andmetel 25–40aastased joobes juhid süüdi 59 liiklusõnnetuses, peaaegu sama palju, 57 õnnetust, põhjustasid 18–24aastased joobes juhid (Faktid, Maanteeamet, 2011).

Ebakaine mootorsõidukijuhi tõttu kaotas Eestis 150 liiklusõnnetuses elu 12 ja vigastada sai 225 inimest. Võrreldes 2009. aastaga on need näitajad märkimisväärselt paranenud: toona hukkus 248 liiklusõnnetuses 28 ja vigastada sai 352 inimest. Alkohol on endiselt probleemiks, valdavalt noorte hulgas. Veidi rohkem kui iga teine liiklusõnnetusse sattunud joobes mootorsõidukijuht oli noorem kui 30 eluaastat ning ainult neljandik vanemad kui 40 aastat. Mootorsõidukit alkoholijoobes juhtinud ja õnnetusse sattunud alaealisi registreeriti 8, noorimad neist olid 16aastased. Ka 2010. aasta kõige traagilisema liiklusõnnetuse põhjustas alaealine juhtimisõiguseta ebakaine noormees, selles õnnetuses hukkus 3 ja vigastada sai 4 autosõitjat.

Kui lisada ebakainetele mootorsõidukijuhtidele ka joobes kergliiklejad, kogunes alkoholi liigtarbimise tagajärjel liikluses hukkunuid kokku 17 ehk üle viiendiku kõigist liiklusohvritest. Neist 6 sõiduautojuhti, 1 mootorrattur, 2 jalakäijat ja 3 jalgratturit põhjustasid enda surma ise, 4 hukkunut istus joobes juhi sõidukis ning 1 jalgrattur põrkas kokku joobes juhi sõidukiga (Maanteeameti aastaraamat, Maanteeamet, 2010).

Iga viies sõiduauto tagaistmel sõitja kinnitab, et on jätnud turvavöö kinnitamata, vaatamata kindlale arusaamale, et turvavöö võib teda õnnetuse puhul päästa, 4% Eesti elanikest peab aga turvavöö kasutamist päris mõttetuks, selgus Maanteeameti tellimisel TNS Emori poolt läbiviidud küsitlusuuringust 2011.a. „Turvavöö kasutamine Eesti elanike seas“. Juht ja kõrvalistuja näevad lahtises turvavöös suuremat ohtu ja reeglina on neil sõidu ajal ka rihm kinnitatud.

Tabel 15. Inimkannatanutega liiklusõnnetused Kose vallas (Allikas: ESA).

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
6	9	9	21	17	12	11	7

Inimkannatanutega liiklusõnnetuste kõrge arv Kose vallas (Tabel 15) võib olla tingitud Kose valda läbiva Tallinn-Tartu maanteel toimunud liiklusõnnetustest (liiklusõnnetus registreeritakse asukoha järgi). Kui võrrelda maakondade löikes hukkunutega toimunud liiklusõnnetusi, siis ka sellest järeldub, et rohkem raskeid liiklusõnnetusi toimub intensiivsema liiklusega põhimaanteedel (Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa, Tallinn-Narva).

Tabel 16. Hukkunutega liiklusõnnetused Eesti erinevates paikkondades (Allikas: Maanteeamet).

Paikkond	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
Harjumaa	16	14	16	40	34	30	34	32
Hiiumaa	1	1	1	2	1	0	0	0
Ida-Virumaa	9	10	10	15	26	19	23	13
Jõgevamaa	10	3	8	9	13	9	4	10
Järvamaa	7	9	9	11	9	7	7	9
Läänemaa	2	2	9	8	4	2	4	6
Lääne-Virumaa	4	14	10	17	7	16	16	15
Põlvamaa	2	3	2	5	3	2	2	2
Pärnumaa	2	8	16	10	13	15	10	6
Raplamaa	4	3	1	13	12	9	9	14
Saaremaa	0	2	4	6	9	4	3	2
Tartumaa	6	7	11	17	15	15	13	19
Valgamaa	4	4	3	4	4	2	4	2
Viljandimaa	2	1	6	4	11	11	7	9
Võrumaa	2	5	1	3	10	5	4	6

Maanteeameti info kohaselt on vahepealsetel aastatel jõudsalt vähenenud alkoholi joobes mootorsõidukijuhtidega toimunud liiklusõnnetuste arv on taas suurenemas. Kui poole aasta jooksul 2009. aasta detsembrist 2010. aasta maini ei registreeritud Eestis ainsatki inimelu kaotust, mille taga võis olla joobes mootorsõidukijuht, siis käesoleval aastal on 5 kuu jooksul taolistes õnnetustes hukkunud juba 6 inimest.

Joobes mootorsõiduki juhtimine

Tabel 17. Liiklusseaduse § 74'19 (joobes mootorsõiduki juhtimine) tabatud joobes sõidukijuhtide arv (Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet, ALIS (MIS)).

Vald	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
Kose	24	26	58	47	52	48	69	72
Raasiku	10	12	11	22	33	27	30	35
Rae	52	57	107	145	126	159	221	197

Maanteeameti info kohaselt pole 2010. aasta joobes sõidukijuhtimisega seotud kuritegude arvu statistika võrreldav eelmise aasta I poolaastaga (tingituna 1. juulil 2009 jõustunud seadusemuudatustest). Olukorda kajastab paremini joobes sõidukijuhtimisega seotud kuritegude ja väärtegude arv kokku (süüteod, kus juhi vere alkoholisisaldus oli vähemalt 0,5 promilli). Käesoleva aasta I poolaastal registreeriti 2791 niisugust süütegu, mis on 44% vähem kui eelmisel aastal samal perioodil (5001 süütegu). Väärtegude andmed saadi Politsei- ja Piirivalveametilt; 2009. aasta I poolaasta puhul võeti arvesse liiklusseaduse (LS) § 7419 lõike 1 ning 2010. aasta I poolaasta puhul sama paragrahvi lõike 2 alusel registreeritud väärteod. Teatud määral võib juhtumite registreerimist olla mõjutanud nõue kasutada alates 1. juulist 2009 tõenduslikke alkomeetreid (sõidukijuhi viimine tõendusliku alkomeetri juurde vähendab liiklusjärelvalveks jäävat aega); samuti kokkuhoiumeetmetest tingitud liiklusjärelvalve mõningane vähenemine – kuid kumbki tegur ei oma määravat mõju. Langustrendi kinnitab ka Maanteeameti statistika, mille järgi vähenes joobes mootorsõidukijuhi (arvestatud on juhte, kelle vere alkoholisisaldus oli vähemalt 0,5 promilli) osalusel toimunud inimkannatanuga liiklusõnnetuste arv käesoleva aasta esimesel poolaastal eelmise aasta sama perioodiga võrreldes kaks korda (Maanteeameti statistika, Maanteeamet, 2010).

5.5.2. Alkoholi poliitika ja -statistika võrdlused.

Eestis sureb otseselt või osaliselt alkoholiga seotud põhjustel igal aastal tuhandeid inimesi. Alkoholist tulenevad kahjud on Eestis rängemad kui teistes sarnase alkoholikultuuriga maades (Alkoholi poliitika 2011, alkoinfo).

Kose valla territooriumil asub 16 alkoholimüügikohta, mida on ilmselgelt liiga palju. Lisaks kauplustele saab alkoholi osta ka bensiinijaamast ja erinevatest toitlustuskohtadest. Kose alevikus on suurimaks probleemiks Kose sööklas kohapeal joomiseks müüdav alkohol.

Tabel 18. Surmad alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse soo ja maakonna järgi (Allikas: Surma põhjuste register).

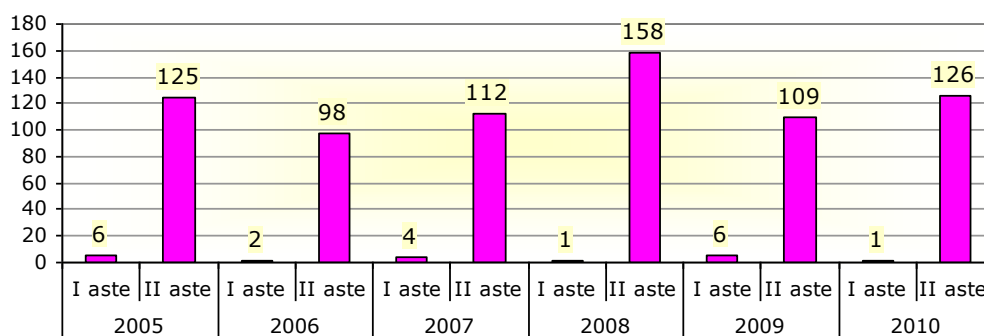
Alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigused kokku		Harju maakond
2008	Mehed	193
	Naised	52
2009	Mehed	139
	Naised	58
2010	Mehed	135
	Naised	53

Eestis sureb alkoholi tarbimisega seotud haigustesse igal aastal 600–700 inimest, kusjuures üle 500 neist on mehed. 2009. aastal pandi toime 25 500 alkoholiseaduse rikkumist, millest 15 600 oli alkoholitarbimine avalikus kohas või avalikku kohta joobnud olekus ilmumine ning 9500 alkohoolsete jookide tarbimine või ostmine alaealiste poolt (EKI, 2010).

Fakte:

- ✓ ligi kolmandiku surmadest põhjustab maksa alkoholitõbi, millele järgnevad alkoholimürgistus ning alkoholist tingitud psüühika- ja käitumishäired.
- ✓ Osaliselt alkoholist tingitud haiguste tõttu sureb igal aastal 9000 –10 000 inimest. Üle poole neist on naised (EKI, 2008).
- ✓ Alkoholi tarvitamisest tulenevad terviseprobleemid – näiteks maksatsirroos, kognitiivsed häired ja muud – ühtekokku üle 60 haiguse ja häire – on suuresti tingitud regulaarsest joomisest.
- ✓ 2008. aastal suri Eestis maksa alkoholitõve, alkoholimürgistuse ja alkoholist põhjustatud psüühika- ja käitumishäirete tõttu 535 inimest.
- ✓ Enamik neist, 320 meest ja 119 naist, olid vanuses 15–64 aastat. 172 inimest suri enne 50. eluaastat ning 51 inimest enne 40. eluaastat (Meditiiniline surmapõhjuste register, 2009). Võrdluseks: liiklusõnnetustes hukkus 2008. aastal vaid 132 inimest.

5.5. 3. Kuriteod Kosel ja võrdlusena Eestis.

Joonis 19. Registreeritud I ja II astme kuritegude arv Kose vallas 2005-2010 (Allikas: Politseiamet).

Kuritegevus ja alkohol käivad käsikäes. Eestis oli näiteks 2008. aastal üle 90 000 kehtiva kriminaalkaristusega isiku. Arvestatav osa neist oli oma kuriteo või kuriteod toime pannud alkoholihoobes.

Kose vald	2011 - 10 kuud	2010 - 10 kuud	vahe+/-
Registreeritud kuriteod kokku	97	115	-18
sh. varavastased kokku	41	83	-42
neist vargused	37	73	-36
vargused eramutest/eluruumidest	7	10	-3
vargused sõidukitest	8	15	-7
röövimised	0	0	0
kelmused	0	3	-3
sh Isikuvastased kuriteod (kehaline väärkohtlemine jm kokku)	21	9	12
Liikluskuriteod	10	11	-1
Alaealiste väärteod kokku	107	85	22
sh Tubakaseaduse rikkumine	22	36	-14
sh Alkoholiseaduse rikkumine	51	21	30

Tabel 19. Kose vallas registreeritud kuriteod 10 kuud 2010 ja 2011 (Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet, Põhja Prefektuur).

Registreeritud kuritegude arv **Kose vallas** püsib eelmise aasta tasemel: 2010 a. 10 kuu jooksul registreeriti kokku 115 kuritegu ja 2011 a. 10 kuu jooksul registreeriti kokku 97 kuritegu, mis on 18 kuritegu vähem. Tõusnud on isikuvastased kuriteod (+12), neist 7 moodustab kehaline väärkohtlemine (KarS § 121) ja 5 ähvardamisjuhtumit (KarS § 120). Langenud on varavastased kuriteod (- 42 kuritegu), (Tabel 20).

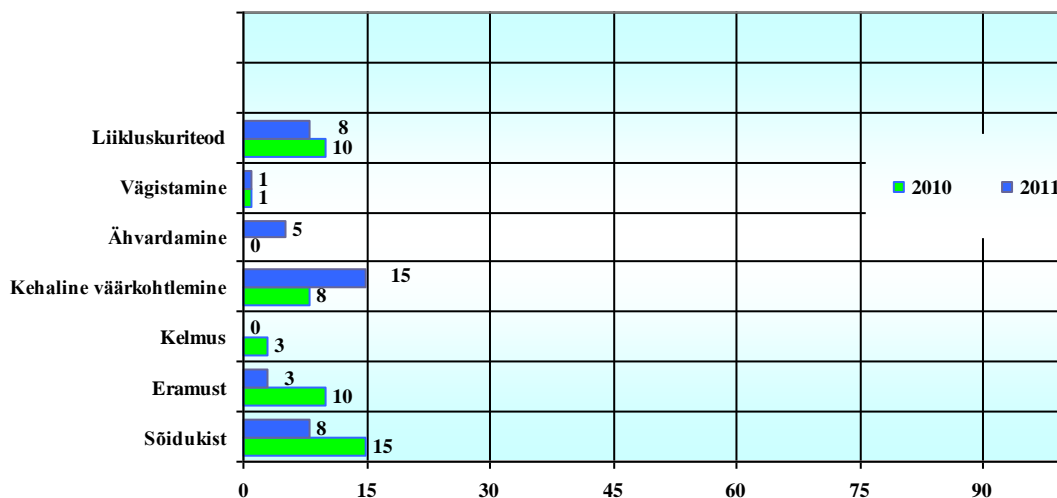
Justiitsministeeriumi andmetel registreeriti Eestis 2010. aastal 10 000 elaniku kohta keskmiselt 361 kuritegu. Suuri muutusi kuritegevuse geograafilises jaotuses 2010. aastal ei toimunud. Maakondades oli kuritegude osakaal 10 000 elaniku kohta kõige kõrgem Harjumaal (458). Kehaline väärkohtlemine ja avaliku korra raske rikkumine seonduvad sageli alkoholi tarvitamisega.

Kuritegude arvu vähenemise üheks põhjuseks võibki olla viimasel ajal vähenenud alkoholi tarbimine, kuid teatavat mõju võib olla avaldanud ka kokkuhoiust tingitud politseinike töötaja vähendamine (vähenes patrulltoimkondade keskmine ööpäevane väljapanek 98-lt 95-le). Kuritegude registreerimine vähenes üheksas maakonnas enam kui 10% ning viies maakonnas jäi juhtumite registreerimine eelmise aastaga lähedasele tasemele (sh Harjumaal -7% ja Ida-Virumaal +8%). Konjunktuuriinstituudi andmetel langes 100%-lise alkoholi tarbimine elaniku kohta 12,1-lt liitrit 2008. aastal 10,2-le liitriks 2009. aastal (Uudised, Politseiamet, 2010).

5.5.4. Vargused.

Vargus on suurima kasvuga kuriteoliigiks Eestis: 2010. aasta esimese kuue kuuga registreeriti 1361 kuritegu enam kui 2009. aastal samal ajal. Eeskätt sagesid kaubandusettevõtetest toime pandud vargused (kasv 12%). Sõidukitest toime pandud varguste arv kasvas 7%. Süstemaatiliste varguste arv kasvas 20%. Samal ajal vähenes eluruumist toime pandud varguste arv 7%.

Joonis 19. Kuritegude dünaamika Kose vallas 2010, 2011 (10 kuu võrdlus). (Allikas: Politseija Piirivalveamet, Põhja Prefektuur).

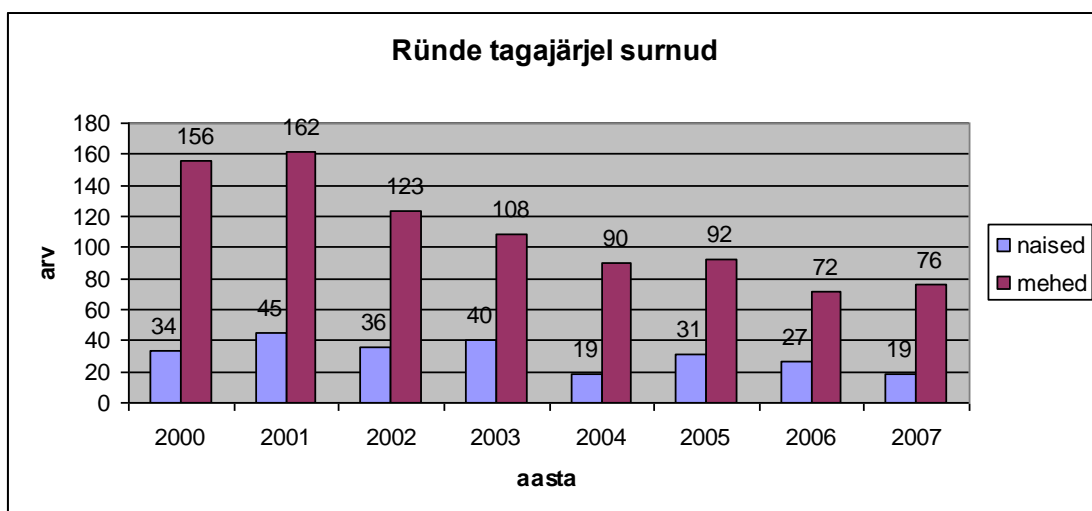

5.5.5. Lähisuhtevägivald.

Lähisuhtevägivald e. perevägivald on igasugune vaimne, füüsiline või seksuaalne vägivald, mis leiab aset inimeste vahel, kes on või on varem olnud üksteisega intiimsuhetes, seadusest tulenevalt seotud või omavahel veresuguluses. Vägivalla all võivad kannatada nii naised, mehed kui lapsed. Kõige sagedamini esineb lähisuhtevägivalla vorm, kus mees kasutab vägivalda naissoost pereliikme, eelkõige oma abikaasa või elukaaslase vastu. Statistiliselt on kodu naise jaoks kõige ebaturvalisem koht. Laiemas tähenduses hõlmab lähisuhtevägivald lisaks ka lähisuhetes esinevat laste-, vanurite- või puuetega inimeste vastast või vahelist vägivalda.

Faktid:

- ✓ lähisuhtevägivalla ohvritest on 90% naised ning 10% mehed;
- ✓ iga päev kogeb Eestis füüsilist vägivalda 252 naist ja seksuaalset vägivalda 33 naist;
- ✓ aasta jooksul saab Eestis vägivalla tagajärjel vigastada 41 000 naist, neist 7 000 vigastused on tõsised ;
- ✓ 2/3 vägivallajuhtumitest toimub koduseinte vahel, meeste puhul alla 10 %;
- ✓ 72% ohvritel on mõni pikaajaline tervisehäire;
- ✓ 87% ohvritest kurdab stressi ja pideva pingeseisundi üle;
- ✓ alla 10% ohvritest pöördub politsei poole (Vägivalla mõju naiste tervisele, 2011, Avatud Eesti Ühiskonna Instituut).

Joonis 20. Ründe tagajärjel surnud (Allikas: Justiitsministeerium).

5.5.6. Vägivallakuriteod.

Justiitsministeeriumi statistika põhjal registreeriti 2010. aastal Eestis 6979 vägivallakuritegu, mida on 8,1% vähem kui eelnenud aastal. Vägivallakuriteod moodustasid registreeritud kuritegudest 14,4% (2009. aastal 16%). Vägivallakuriteod näitavad jätkuvat langustrendi, asetudes registreerimistaseme järgi peagu 2003. aasta tasemele.

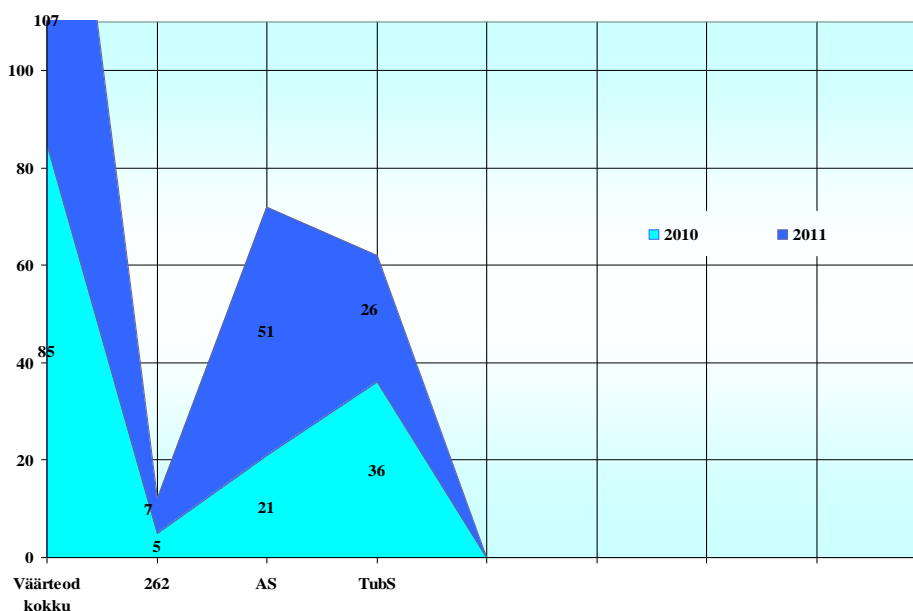
Suurima osa vägivallakuritegudest moodustasid kehalised väärkohtlemised (4320 kuritegu; 61,9%), järgnesid avaliku korra rasked rikkumised (775; 11,1%), röövimised (599; 8,6%) ja ähvardamised (451; 6,5%). Raske tervisekahjustuse tekitamise kuritegusid oli kokku 116 (1,7% kõigist vägivallakuritegudest), sh registreeriti tapmisi ja mõrvu vastavalt 62 ja 22.

Kehalise väärkohtlemise juhtumite seas moodustavad märkimisväärse osa (28%) perevägivallajuhtumid. Neist suurem osa on seotud partnerite vägivallaga, kus ohvriks on nii abikaasad/elukaaslased kui ka endised partnerid (mõlemal juhul enamasti naised). Teine suur rühm ohvrite seas on lapsed, kelle vastu kasutavad kasuvanemad vägivalda sagedamini kui bioloogilised vanemad. Kõigil neil juhtudel on vägivallatseja tavaliselt mees. Analüüs näitab, et naised kasutavad abivahendina sagedamini mõnd eset, sh terariistad, pudelid, aga on ka juhtumeid, kus ohvri pihta heidetakse televiisor või visatakse kannuga tulist vett. Sotsiaalse võrdõiguslikkuse monitooringust selgus, et üldjuhul ei karda ei naised ega mehed langeda pere või tööelus vägivalla ohvriks (Justiitsministeerium, Kuritegevus Eestis 2010).

Kose vallas on registreeritud 2010. aastal kokku 127 1. ja 2. astme kuritegu (Joonis 18). Kõrge kuritegevuse tase on Kose vallas probleemiks.

5.5.7. Alaealiste väärted.

Joonis 21. Alaealiste väärted Kose vallas 2010 – 2011 (10 kuu võrdsuses). (Allikas: Politsei-ja Piirivalveamet, Põhja Prefektuur).

Jooniselt 21 nähtub, et kahe aasta 10 kuu võrdluses on Kose valla alaealiste registreeritud väärted kasvanud 2011. aastal alkoholiseaduse rikkumiste osas (21-lt 51-le) ja pisut langenud tubakaseaduse rikkumiste osas (36-lt 26-le).

Probleem: alaealiste õigusrikkumiste kasv.

5.5.8. Tulekahjud ja uppumised.

Tulekahjude arv kajastab tuleohutusnõuete täitmist paikkonnas ja inimeste ohuteadlikkust. 2007. a. algusest on Päästeametil kasutusele võetud tulekahjude register, mis sisaldab klassifikaatoreid hukkunud ja viga saanud isikute vanuse kohta ning võimaldab täpse vanuse puudumisel määratleda isiku sotsiaalset kuuluvust tööalase, pensionialise või alaealise elanikkonna rühma ning seeläbi täpsemalt määratleda ennetustöö jaoks vajalikud sihtrühmad. Peamised tulekahju põhjused Päästeameti andmetel Eesti statistika:

- 1) hooletus lahtise tule kasutamisel (2008. a. andmetel hukkus 22 inimest);
- 2) hooletus suitsetamisel (2008. a. hukkus 39 inimest neist: suitsetamisel diivanil, voodis, tugitoolis 29! inimest).

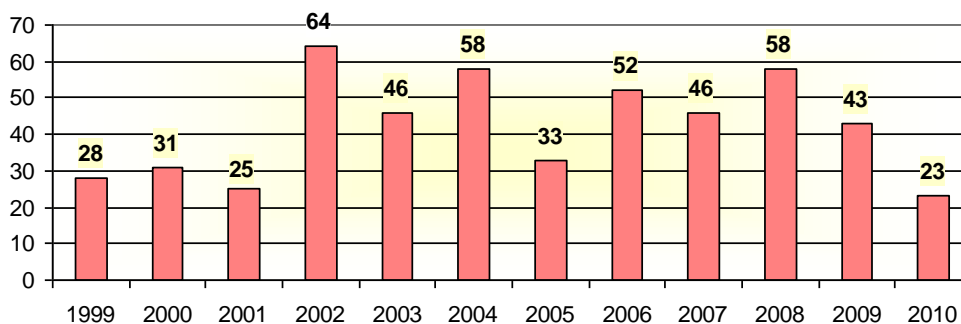
Tulekahjude arv kõigub aastate lõikes märkimisväärselt. 2010. aastal registreeriti Kose valla territooriumil 23 tulekahju, mis on aastate võrdluses väikseim. Kõige enam tulekahjusid registreeriti 2002 aas. tal (Joonis 22). Valdavalt hukkusid inimesed tulekahjudel, mis

toimused eluhoonetes (korter, eramu, talumaja). Lisaks päästeteenistustele tegutseb Kose valla Oru piirkonnas tuletõrjeauto ja autojuht. Kose piirkonnas tegutseb ka Kodukaitse ja Kaitseliit, keda on võimalik suuremate kriiside korral kaasata.

Tabel 20. Tulekahjudes hukkunud ja uppumissurmad 2008 -2010 (Allikas: Põhja-Eesti Päästkeskus)

Tulekahjudes hukkunud	2008	2009	2010
Harjumaa	19	17	19
Kose vald	0	1	0
Uppumissurmad	2008	2009	2010
Kose vald	0	0	1
Eestis	77	61	97

Statistika näitab, et tulekahjus hukkus 2009. aastal 1 inimene ja 2010. aastal uppus 1 inimene. Tuvastati, et uppunu oli alkoholihoobes.

Joonis 22. Päästeteenistuste registreeritud tulekahjude arv Kose vallas 1999-2010 (Allikas: ESA).

Tulekahjude osas on statistika põhjal olukord vallas halb, kuigi 2010. aasta andmetest on näha märgatava arvestatav langus registreeritud tulekahjude osas. Võib eeldada, et tulekahjude vähenemisele on aidanud kaasa suitsuandurite paigaldamise kohustus. Vajalik on veelgi suurendada elanike teadlikkust tuleõnnetuste ennetamiseks. Kose vallas on probleemiks litsentsiga korstnapühkija puudumine.

5.6. Ohtlikud ettevõtted ja kriisireguleerimine Kose vallas.

Kose valla territooriumil asub kaks ohtlikku ettevõtet: Euro Oil AS tankla Kose alevikus aadressil Ujula 10 ja Kose-Ristil. Mõlemad asuvad elumajade piirkonnast kaugemal.

Kriisireguleerimine:

Kohalike omavalitsuste kriisireguleerimise, sealhulgas hädaolukorraks valmistumise ja hädaolukorra lahendamise ning elutähtsate teenuste toimepidevuse korraldamise ülesanded on sätestatud hädaolukorra seaduses. Komisjoni moodustamise laiem eesmärk on

elanikkonna kaitse ja heaolu korraldamine omavalitsuse territooriumil inimeste ja vara suurema turvalisuse loomiseks, õnnetustele ja sündmustele reageerimise suurema võimekuse loomine omavalitsuses.

Kriisikomisjoni tähelepanu all ei ole mitte ainult suurõnnetused ja katastroofid, vaid omavalitsuse mõistes suuremad ja paljudele inimestele mõju avaldavad õnnetused (tulekahjud, reostused, kaugkütte katkemine kütteperioodil, elektrienergiaga varustamise häired, liikumist takistavad lumeolud jne), millega seoses on vaja operatiivselt korraldada elanike abistamist.

Kose valla kriisikomisjoni põhimäärus on kehtestatud vallavalitsuse määrusega nr 28, 15. november 2010 ning kriisikomisjon on moodustatud Kose vallavalitsuse määrusega nr. 399, 15. november 2010.

6. LASTE JA NOORTE TERVISEKASVATUS NING TERVISLIK JA TURVALINE ARENG

Tervisekasvatus on üks osa kasvatus üldprotsessist. Tervisepedagoogika vundamendiks on tervise filosoofia, kasvatushoiakud, kasvatusmetoodika ja pedagoogiline lähenemisideoloogia. Nii tekib uus tervisekasvatuse mõtlemine ja ka tervisepedagoogika, silmas pidades kogu tervisekasvatuse protsessi, alates eelkoolieas ja lõpetades eakate inimestega. Iga arenguetapp loob aluse järgmisele st. tegemist on tervikprotsessiga. Alustades sel moel tervisekasvatuseliku tööga varases eas, väldime tervisekäitumise vigu hilisemates etappides. Tervisekasvatuse eesmärgiks on mõjutada lapsi ja noori (Tervisepedagoogika, K. Kepler, 2011).

6.1. Kose valla haridusasutused.

Olukorra ja laste arvu analüüsimine on vajalik lastele ja noortele mõeldud haridusteenuste ja kooliväliste tegevuste ning huviringide planeerimiseks.

Kose vallas on 4 lasteaeda:

- Kose Lasteaed (Kose LA) – Pikk 30 Kose;
- Oru Lasteaed Mesimumm (Oru LA) – Oru küla Kose vald;
- Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool (K-U L-K) – Pargi 6 Kose-Uuemõisa;
- Ravila Lasteaed (Ravila LA) – Ravila alevik Kose vald.

Õ/A	Kose LA	Oru LA	K-U L-K	Ravila LA	KOKKU
2000/2001	112/6	72/4	63/3	35/2	282/15
2001/2002	105/6	68/4	61/3	36/2	270/15
2002/2003	102/6	68/4	64/3	40/2	274/15
2003/2004	100/6	57/3	56/3	35/2	248/14
2004/2005	118/6	50/3	52/3	38/2	258/14
2005/2006	113/6	52/3	68/3	39/2	272/14
2006/2007	114/6	49/3	64/3	38/2	265/14
2007/2008	119/6	53/3	84/4	38/2	294/15
2008/2009	126/6	55/4	79/4	36/2	296/16
2009/2010	124/6	66/4	77/4	39/2	306/16
2010/2011	124/6	81/5	78/4	37/2	320/17
2011/2012	125/6	95/5	79/4	38/2	337/17

Tabel 21. Lasteaialaste arv ja rühmade arv.

Kose vallas on 3 munitsipaalkooli:

- Kose Gümnaasium (Kose G) – Pikk 12 Kose;
- Oru Põhikool (Oru PK) – Oru küla Kose vald;
- Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool (K-U L-K) – Pargi 6 Kose-Uuemõisa.

Õ/A	Kose G	Oru PK	K-U L-K	KOKKU
2002/2003	738	147	72/5	957
2003/2004	727	107	60/5	894
2004/2005	721	135	54/5	910
2005/2006	680	122	54/5	856
2006/2007	631	114	50/5	795
2007/2008	613	103	40/4	756
2008/2009	602	106	39/4	747
2009/2010	589	102	45/4	736
2010/2011	559	103	42/4	704
2011/2012	572	113	52/4	737

Tabel 22. Õpilaste arv koolides.

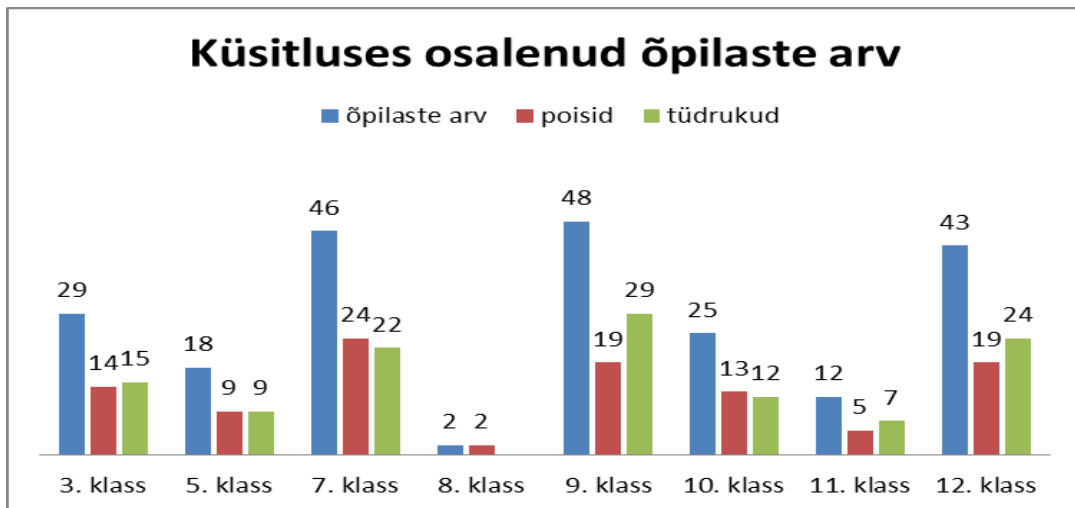
Alates õppeaastast 2002/2003 on Kose G õpilaste arv järjepidevalt vähenenud, viimasel õppeaastal on väike tõus. Sama võib täheldada teiste valla koolide osas.

6.2. Kose Gümnaasiumi õpilaste enesehinnang tervisekäitumisküsitlus 2011 põhjal.

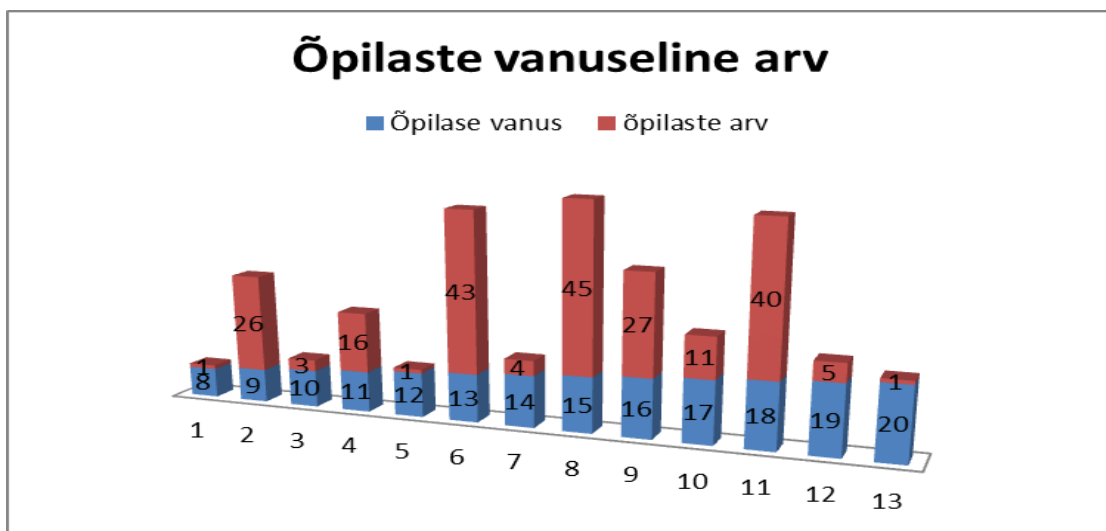
Kose Gümnaasiumist vastas 3. – 12. klassist küsitlusele 223 õpilast, neist 118 tüdrukut ja 105 poissi (Joonis 23).

Küsitluse viisid klassides läbi kooliõde Tiiu Valdi ja sotsiaalpedagoog Kristel Kadapik. Kokkuvõtteid tegi Kristel Kadapik.

Joonis 23. Küsitluses osalenud õpilased.

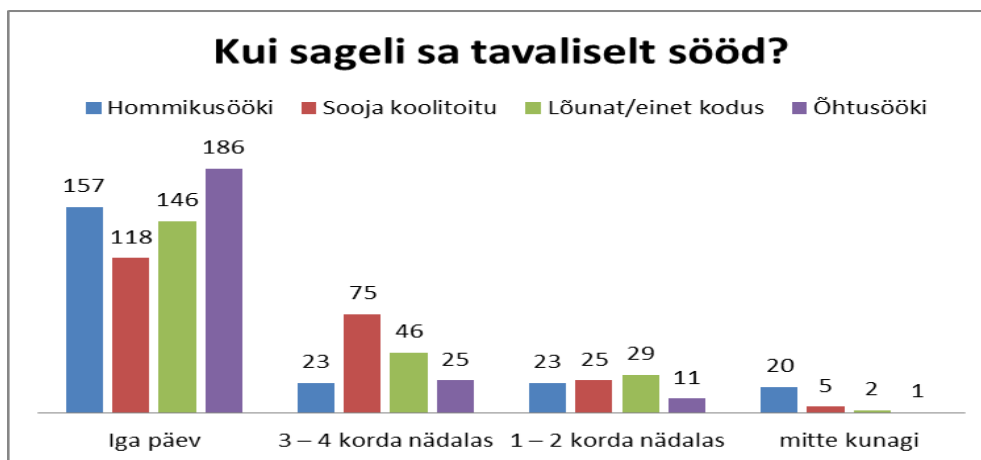
Joonis 24. Küsitluses osalenute vanuseline jaotus.

Küsitluses osales kõige enam 15 aastaseid (45), 18 aastaseid (40) ja 13 aastaseid (43) õpilasi. 8 ja 12 aastastest vastas küsitlusele 1 õpilane.

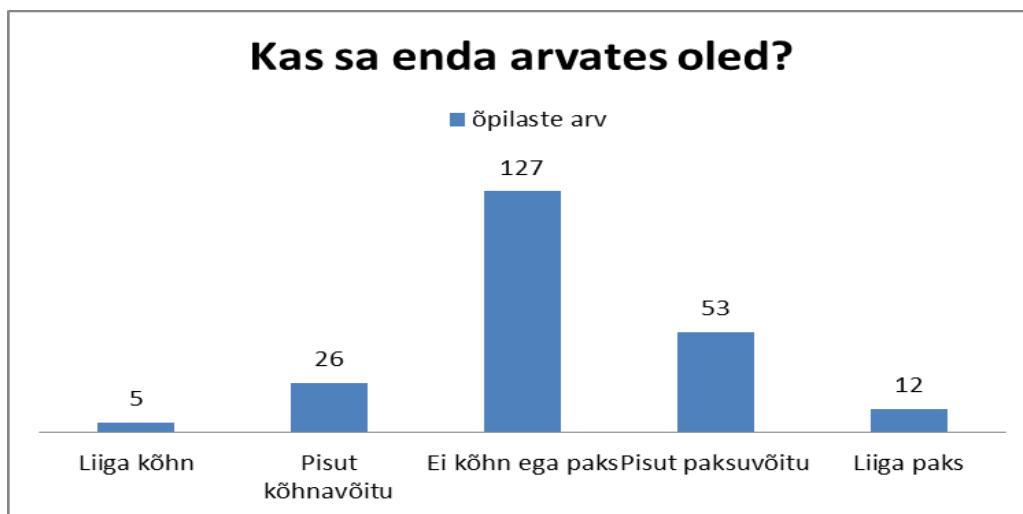
Õpilaste toitumisharjumused.

Joonis 25. Toitumisharjumused.

Küsitluses vastanud 223 õpilasest ainult 157 söövad hommikusööki iga päev. Teadmata põhjusel on veelgi vähem õpilasi, kes söövad iga päev sooja koolitoitu (118). Mitte kunagi ei söö hommikusööki küsitletutest 20 õpilast.

Joonis 26. Enesehinnang tervisele.

Joonise 26 põhjal saab väita, et 223 küsitluses osalenud õpilasest 96 ei ole rahul oma kehakaaluga. 127 õpilast on rahul.

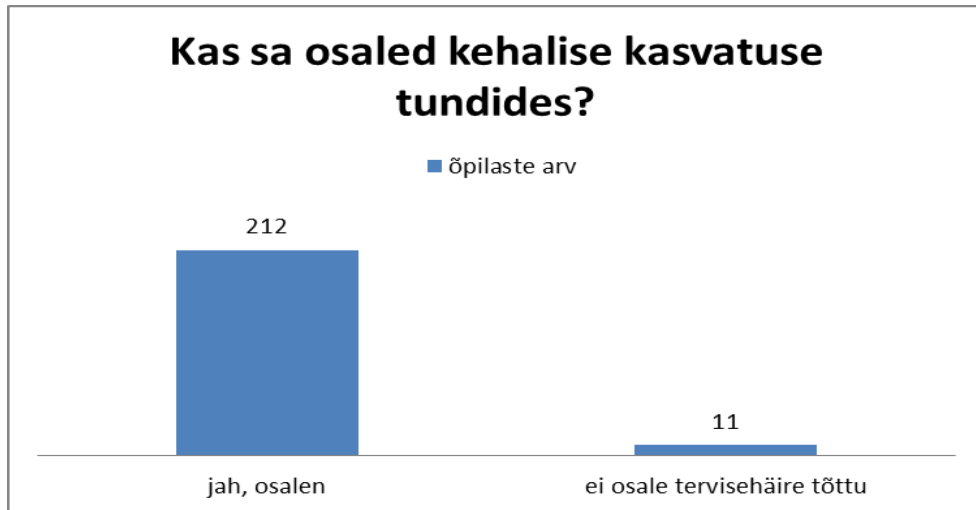
Joonis 27. Söömisharjumused.

Küsimusest ei selgu, milliseid söömisharjumusi 67 küsitletud õpilastest on muutnud. Võib eeldada, et muutused on seotud kehakaalu vähendamisega, sest „pisut paksuks“ või „paksuks“ on ennast hinnanud kokku 65 õpilast (Joonis 26).

Kehaline aktiivsus.

Joonis 28. Kehalise kasvatus tundides osalemine.

Enamus küsitletutest osaleb kehalise kasvatus tundides. 11 õpilast ei osale tervisehäire tõttu kehalise kasvatus tundides.

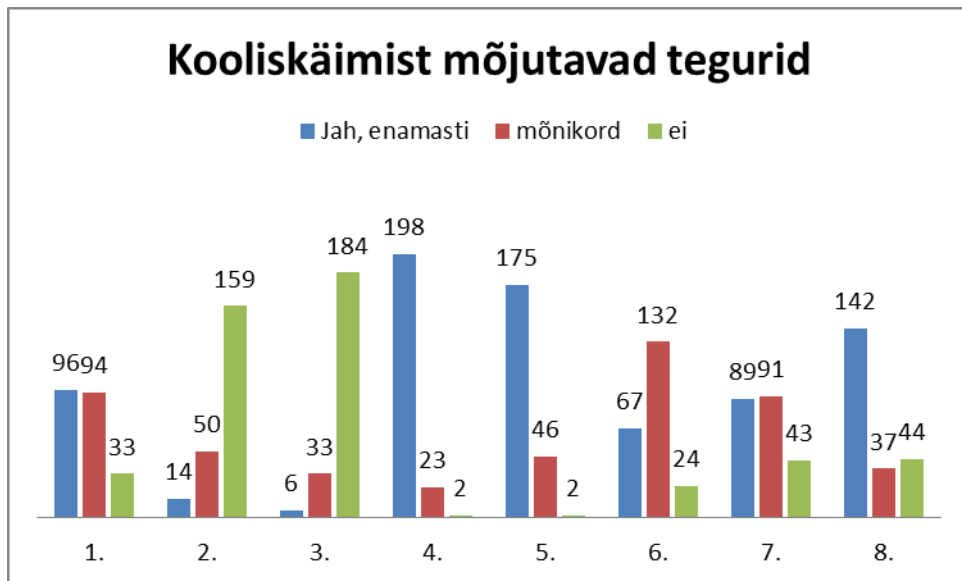
Joonis 29. Tervisespordiga tegelemine.

223 küsitluses osalenud õpilasest vastas „Jah, osalen“ 116 õpilast, mis moodustab 52% õpilastest. Nädalas tegeldakse keskmiselt 1 tund ja 20 minutit spordiga. 48% ei tegele väljaspool kooli kehalise tegevusega.

Kooliskäimist mõjutavad tegurid.

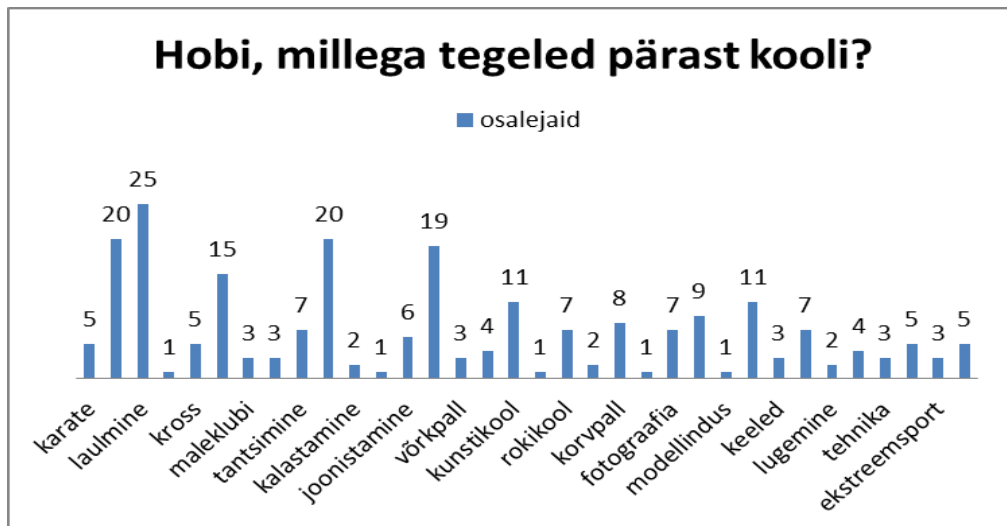
Joonis 30. Kooliskäimist mõjutavad tegurid.

1. Kas sulle meeldib koolis käia?
2. Kas sind kiusatakse koolis?
3. Kas tunned kooliga seoses mingit hirmu?
4. Kas su läbisaamine teiste õpilastega on hea?
5. Kas su läbisaamine õpetajatega on hea?
6. Kas sinu arvates antakse koju liiga palju õppida?
7. Kas sa räägid oma muredest kellegagi?
8. Kas sul on pärast kooli mõni hobi?

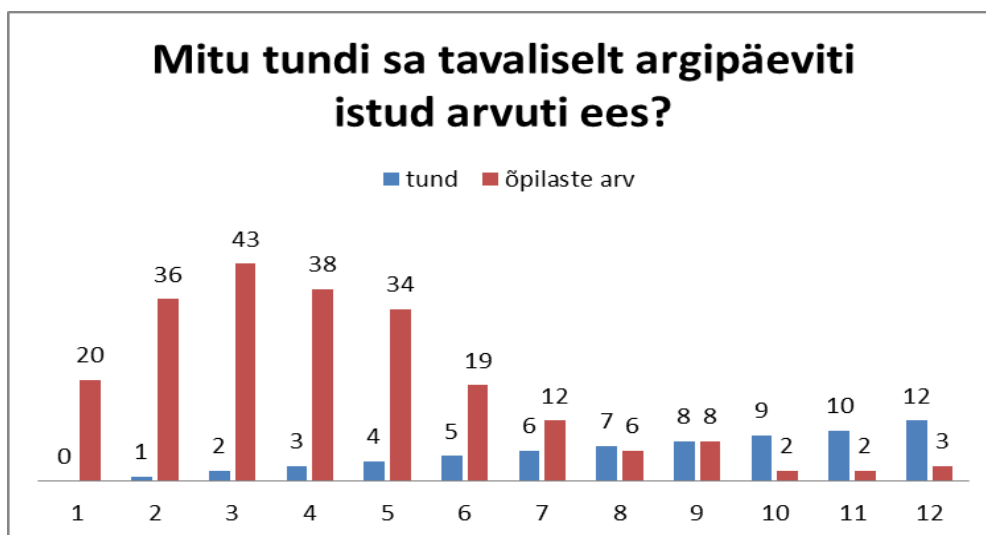
Joonisel 30 väljatoodud probleemid võimaldavad haridusasutustel ja õpilastega tegeleval ametnikevõrgustikul töötada välja meetmed probleemide leevendamiseks ning ennetamiseks.

Joonis 31. Hobid.

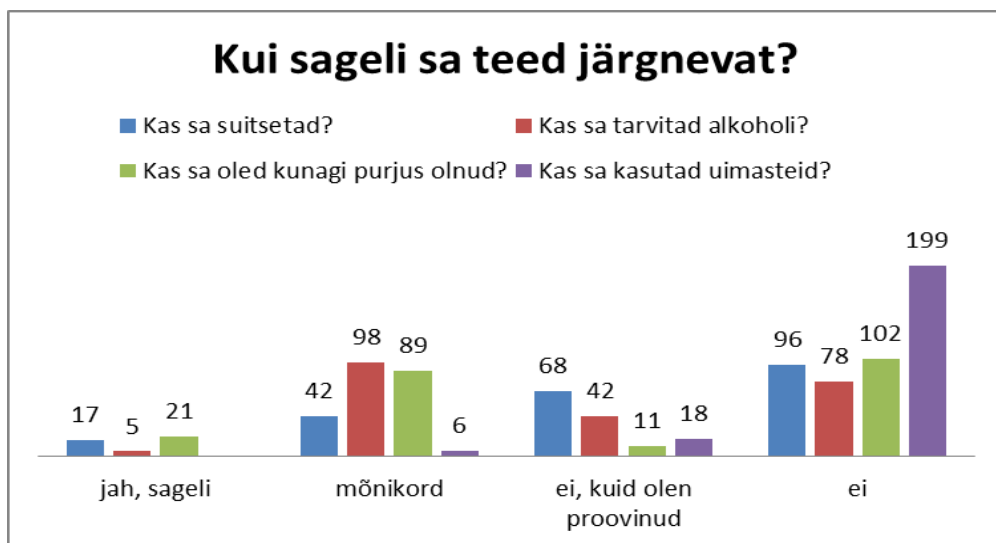
Õpilased tegelevad kõige enam laulmise ja (rahva)tantsuga. Vähem tegeldakse tehnikaaladega, mis võib olla tingitud vähestest võimalustest. Koolides tehnikaspordiga tegelemiseks võimalused puuduvad.

Joonis 32. Arvutikasutus.

Argipäeviti veedab õpilane keskmiselt 3 tundi ja 20 minutit arvutis. Võrdlusena, et keskmiselt tegelevad nädalas Kose G õpilased kehalist aktiivsust nõudvate aladega 1 tund ja 20 minutit (Joonis 29).

Joonis 33. Terviskahjustav tegevus.

Õpilaste enesehinnangu põhjal võib väita, et 223 küsitlenud õpilastest 26 % suitsetab mõnikord või sageli. 46% tarvitab alkoholi mõnikord või sageli ja purjus seisundit on kogunud 49,3 % küstletutest. Kõrvutades ja analüüsid antud andmeid politseistatistikaga ja Alaealiste Komisjoni statistikaga järeldub, et Kose vallas on alaealistel probleemiks tervist kahjustav käitumine. Eriti alkoholi tarbimise ning suitsetamise osas.

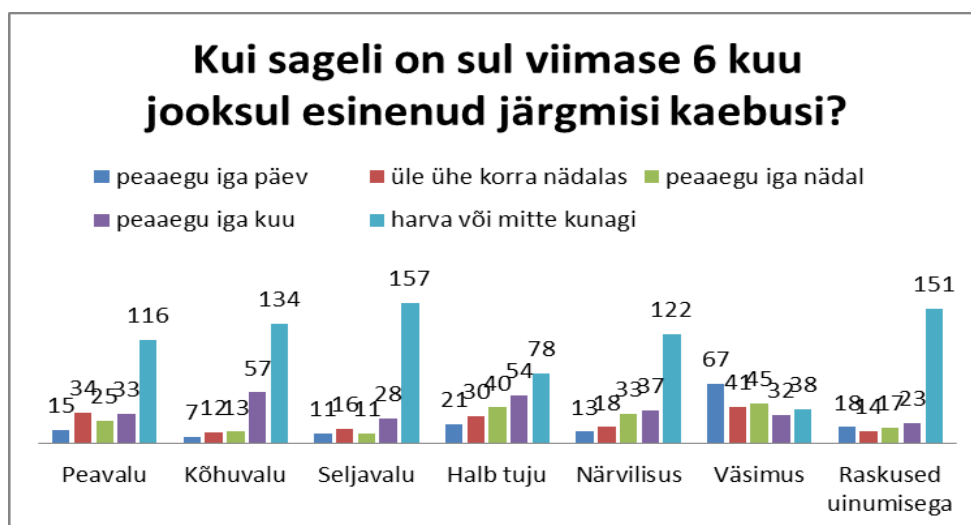
Vigastuste suur arv (Joonis 34) on Kose G õpilaste tervisele tõsiseks probleemiks ja vigastuste juhtumite vähendamine tõsiseks väljakutseks kooli personalile.

Joonis 34. Vigastused.

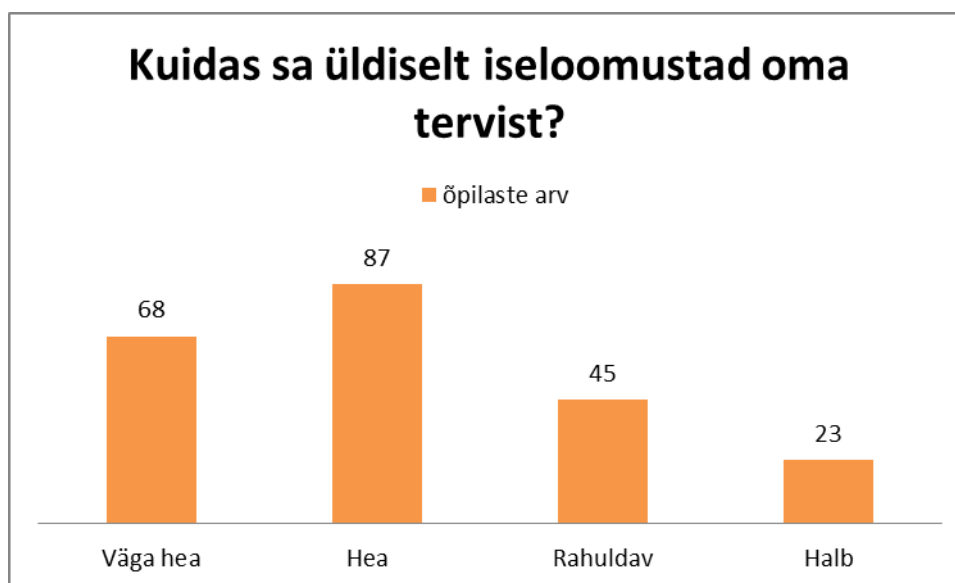
Tervis.

Joonis 35. Terviseprobleemid.

Joonise 35 põhjal võib väita, et küsitluses osalenud õpilastel esineb erinevaid terviseprobleeme. Näiteks peavalu kaebused esinevad küsitletutest ca 48%, kõhuvalu 40%, seljavalu 30%. Väsimuse üle kurdab 83%.

Joonis 36. Hinnang tervisele.

Küsitluse põhjal hindab ca 70% oma tervist heaks või väga heaks. Tuleneb vastuolu joonisel 35 käsitletud kaebustest tervisele. Võib järeldada, et õpilased ei oska adekvaatselt hinnata oma tervist või peetakse normaalseks, et pea valutab või selg valutab.

6.3. Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond.

Laste ohutuse seisukohast on vajalik teada ja kaardistada eeldatavad ohuallikad. Alljärgnevalt on Kose lasteaedade poolt toodud välja positiivsed ja negatiivsed asjaolud.

Kose Lasteaed:

- lasteaiahoonest ~ 500 m kaugusel voolab Pirita jõgi;
- lasteaeda piirnevatel liiklusteedel on nn lamavad politseinikud, mis rahustavad liiklust;
- lasteaia lähedal on teedel märgistatud ülekäigukohad;
- lasteaia õuealal asub mänguväljak, mida hooldatakse regulaarselt;
- lasteaial on koostatud riskianalüüs;
- siseruumid vastavad Tervisekaitse poolt kehtestatud nõuetele;
- sisetemperatuuri saab reguleerida (osaline pörandaküte, elektriradiaatorid).

POSITIIVNE – lasteaiahoone on soojustatud, siseruumid osaliselt renoveeritud, õuealal asuvad atraktsioonid, mida hooldatakse regulaarselt.

PROBLEEM – lasteaed asub liiklustihedas kohas, kolmest küljest piirneb lasteaiahoone tänavatega, pool majast (3 rühma ja kabinetid) on renoveerimata.

Oru Lasteaed Mesimumm

- lasteaed asub vaikeses maakohas, suurtest maanteedest eemal;
- igal rühmal on oma varjualune, liivakast;
- lasteaial on 2008 aastal rajatud mänguväljak, mida hooldatakse regulaarselt;
- 2 rühma on renoveeritud, sisustatud kaasaegse mööbliga;
- 3 rühma vajab renoveerimist ja osalist mööbli uuendamist;
- sisetemperatuuri saab reguleerida elektriradiaatoritega, ühes rühmas täieliku pörandasoojustusega ja ühes rühmas osalise pörandasoojustusega;
- liikumine väljaspool lasteaia õueala vajab tähelepanu (puuduvad ülekäiguraja märgistused, autod kihutavad);
- laste vedu Koselt Orusse on organiseeritud bussitranspordiga, kus sõidab kaasa õpetaja.

POSITIIVNE – lasteaed asub looduskaunis vähese liiklusega kohas, lasteaial on oma õuna- ja marjaaed, lastele on avar mänguväljak rohkete atraktsioonidega, hoone fassaad on soojustatud.

PROBLEEM – hoonel puudub keldrisoojustus, lamekatuse soojustus, soojavõrk on amortiseerunud, kevadel ja sügisel maja jahe ja röske, kolm rühmaruumi vajab renoveerimist.

Ravila Lasteaed

- asub looduskaunis kohas, vahetus läheduses on Ravila mõisa park ja Pirita jõgi;

- lasteaia ees on märgistatud ülekäigurada, kuid autode sõidukiirust see ei pidurda. Vajalik oleks nn „lamavate politseinike“ paigaldamine;
- lasteaia õueala piirnev aed vajab uuendust – katkine aed võimaldab lastel üksi hulkuma minna;
- lasteaia õuealal asub mänguväljak, mida hooldatakse regulaarselt;
- mööbel ja mänguasjad on eakohased, vastavad Tervisekaitse kehtestatud nõuetele;
- lasteaia küttesüsteem pole piisav, sisetemperatuuri saab reguleerida elektriradiaatoritega.

POSITIIVNE – asub looduskaunis kohas.

PROBLEEM – hoone fassaad vajab soojustamist, küttesüsteem renoveerimist, lasteaeda ümbritsev aed uuendust.

Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool

- Veekogud - läheduses asub jõgi ja tiik, oluline jälgida, et lapsed ei lahkuks territooriumilt (suletud väravad, järelevalve).
- Tee kooli ja lasteaeda –lapsed ning lapsevanemad, kes tulevad kooli-lasteaeda Pargi tänavat mööda, peavad selleks kasutama sõiduteed. Eriti ohtlik on antud teelõigul kõndimine talvisel ajal.
- Ülekäigurajad – olemas tähistatud ülekäigurada (liiklusmärk + ülekäigu märgistus teel), samas on enne ülekäigurada rajatud nn parklatasku, kus pargivad autod, mis oluliselt halvendavad nähtavust ülekäigurajale lähenevatest lastest. Lasteaeda(aiast) toomise-viimise /ürituste ajal on raskendatud autode parkimine (puudub eraldi parkla), autod jäetakse sõidutee äärde, mis samuti takistavad üldist liiklust ning piiravad nähtavust sõiduteele/ülekäigurajale lähenevatest lastest.
- Mänguväljakud (uued, renoveeritud, renoveerimist vajavad) – osad mänguväljaku atraktsioonid vajavad renoveerimist.
- Mööbel, mänguasjad ja sisetemperatuur haridusasutustes – vajadus on reguleeritava mööbli järele nii lasteaia vanemates rühmades kui kooliklassides.
- Mänguasjade soetamisel on arvestatud laste vanust, sobivust ning mängukindlust (intensiivne kasutamine väga paljude laste poolt).
- Talvisel ajal ei vasta sisetemperatuur osades klassi-/rühmaruumides nõuetele (vähem kui 19 kraadi), samuti on olnud väga külm kooli garderoob (talvisel külmaperioodil 7 kraadi). Külmas ruumis kasutatakse radiaatorit või puhurit, mis on ohullikas lastele (põletusoht jmt). Probleem laheneb tõenäoliselt peale fassaadi soojustamist.

- Koolivägivald/lasteaia kiusamine – aegajalt esineb mõnede laste poolt teiste laste kiusamist, kuid igale kiusamisele reageeritakse, vesteldakse lapsega, vajadusel kaasatakse lapsevanem/sotsiaalpedagoog. Üldiselt võib öelda, et lapsed on sõbralikud ja tolerantset, oskavad arvestada ka erivajadustega lastega.
- Helkuri kandmise vajalikkusest räägitakse tundides ning erinevad lasteaia tegevused on lõimitud liiklusteemaga. Õpetajate poolt toimub aegajalt kontroll helkurite kasutamise osas. Samuti on helkurite kandmist kontrollinud noorsootöötaja koos politseiga (eesmärk ei ole karistamine, vaid viitamine helkuri vajalikkusele). II-IV klassi õpilastele toimub jalgratturite ring „Vigurivänt“, mille käigus antud teemat käsitletakse. Lasteaia ja kooli õppekavades on ära toodud tegevused liikluskasvatuse kohta.

POSITIIVNE – asub looduskaunis kohas, 2011 hoone fassaadi renoveerimine lahendab ruumide temperatuuri, kindlasti vajab peale soojustamist lahendamist ka ventilatsioonisüsteem; kaks asutust ühes majas, mis vastastikku rikastavad teineteise toimimist, sujuv üleminek lasteaiast kooli; õpetajate poolt rajatud märgistatud õpperada, mis avardab veelgi looduse tundma õppimise võimalusi; lapsed on lasteaias ja koolis kehaliselt aktiivsed; kvaliteetne ja maitsev koolitoit; aastaid toiminud jalgratturite koolitus „Vigurivänt“, mis aitab kaasa laste teadlikkuse tõstmisele ohtudest/riskikäitumisest/turvalisusest; sarjaga „Esmaabiõpe lastele“ alustamine (tasuline, maksab lapsevanem), mille eesmärgiks on arendada ja suurendada väikelastele omast empaatiavõimet ning läbi mängu anda neile algteadmised esmaabist.

PROBLEEM:

- kõnnitee puudumine Pargi tänaval, kus liikleavad õpilased;
- autoparkla vajab suurendamist;
- reguleeritava mööbli puudumine, mis mõjutab ajapeale ka laste rühti.

Kose Gümnaasium

POSITIIVNE – 2011. aastal hoone fassaadi renoveerimine lahendab ruumide temperatuuri probleemeid.

PROBLEEM – vana majaosa klassiruumid vajavad renoveerimist, autoparkla vajab suurendamist.

Oru Põhikool

- iga õppeaasta algul selgitatakse õpilastele ohutu liiklemise tõdesid;
- koolikeskkonna turvalisuse hoidmine kajastub kooli kodukorras; õpilastele on koolis tagatud turvaline õppekeskkond – tervisekaitsenõuetele vastavad koolipingid ja valgustus, maja on puhas;

- positiivne muutus on see, et tänu selgitustööle on õnnestunud vähendada oluliselt autoga sõitmist kooli sisetel; õpilaste koolitee on märgistatud vajalike liiklusmärkidega;
- teatud ohuteguriteks on koolihoone kõrval asuv omanikule kuuluv ent pideva järelvalveta endine kolhoosisöökla, samuti Oru mõisa juures asuvad tiigid.

POSITIIVNE – asub looduskaunis kohas, kooliümbrus on heakorrastatud.

PROBLEEM – katusesoojustuse puudumine tingib ruumide madala temperatuuri, liikluskultuur hoonet ümbritsevatel teedel on probleemiks, üheks ohuteguriks on kooli lähiümbruses asuv pideva järelvalveta tühjalt seisvad kolhoosikontor ja söökla.

Kose valla lasteaiad ja koolid osalesid ohutusalases projektis „Teeme Head”.

2010. aastal teemad – liiklusõnnetused, esmaabi andmine jms.

2011. aastal teemad – veeohutus, mootorsõiduki ohutus jms.

KÜSITLUSED NOORTE HULGAS:

Kose Noortevolikogu on koostanud küsitluse noorte vaba aja veetmise eelistuste ja huvide osas – kokkuvõtte küsitlusest valmib detsember 2011.

Tartu Ülikool on koostanud küsimustiku turvalise elukoha, noorte tervisekäitumise osas - küsitlus viiakse läbi november – detsember 2011 – kokkuvõtte esitatakse KOV-i (Varajase märkamise programmi raames).

6.4. Tervist edendavad lasteaiad

Tervist Edendavate Lasteasutuste (TEL) võrgustikuga on liitunud 2006. aastast Kose Lasteaed. Lasteaial on oma tervisekasvatuse õppekava, mille peaesmärgiks on õppida väärtustama enda ja teiste tervist ning püüda käituda tervislikult ja ohutult. Tervise-edenduse 3 aasta tegevuskava on lisatud ka üldisesse maja aasta tegevuskavasse. Seal tuuakse välja nii laste kui ka täiskasvanute (töötajate ja lastevanemate) tervist edendav kava.

6.5. Terviseteenused Kose valla lasteaedades ja koolides 2011. aastal.

	Eripedagoog/ logopeed/ defektoloog	Sotsiaal- pedagoog	Psühho- loog	Tervishoiu- töötaja	Liikumis- õpetaja
Kose Gümnaasium	1,0	1,0	0,2	1,0	3 keh.kasv.õp. 1 rütmika õp.
Oru Põhikool	0,5 täitmata	0,5	-	0,2	2 keh.kasv.õp.
Kose- Uuemõisa Lasteaed- Kool	0,5	0,5	-	-	Lisatööna lasteaiatöötajale koolitöötajale (0,5 ametikohta)
Kose Lasteaed	0,75	-	-	-	0,75 liikumistöötajat
Oru Lasteaed Mesimumm	0,5 täitmata	-	-	0,3	0,5 liikumistöötajat
Ravila Lasteaed	0,25	-	-	-	0,25 liikumistöötajat

Tabel 23. Terviseteenused Kose valla koolides.

KOOLID	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Kose Gümnaasium	100%	100%	100%
Oru Põhikool	100%	100%	100%
Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool	100%	100%	100%
Kokku koolid	100%	100%	100%
LASTEAIAD			
Kose LA	100%	100%	100%
Oru LA	43%	55%	41%
K-U L-K	43%	72%	41%
Ravila LA	100%	100%	100%
Kokku lasteaiad	72%	82%	71%

Tabel 24. Logopeediline abi Kose koolides.

Et teha järjepidevat tööd kõikide logopeedilist ja eripedagoogilist abi vajavate lastega, oleks tarvis tõsta logopeedi töökoormust. Korrektsioonilist abi vajajate laste hulk on tõusev. Oru piirkonnas on tõusnud logopeedilist abi vajavate laste arv seoses sellega, et Oru uuselamurajooni on viimasel kahel aastal elama asunud pered, kellede kodune keel ei ole eesti keel.

POSITIIVNE

- Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kooli sotsiaalpedagoog nõustab oma kooli õpilaste ja ka lasteaias käivate laste vanemaid;
- kõik valla 2 klassi õpilased saavad ujumisõpetust Kose Spordimaja ujulas, laste kohalesõit tagatakse valla transpordiga;
- Kose Gümnaasium rakendab HEV õpilastele kõneravi- parandusõppe tunde. Vastavalt nõustamiskomisjoni otsustele kohandatakse õpilastele erinevaid õppevorme (koduõpe, individuaalne õpe);
- Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool rakendab HEV õpilastele kõneravi-parandusõppe tunde. Vastavalt nõustamiskomisjoni otsusele rakendatakse õpilastele individuaalset õppekava ja/või abiõpetajat;
- Dr. Malle Veeringu Hambaravi kabinetis toimub valla koolide õpilaste ja lasteaedade koolieelikute hammaste profülaktiline läbivaatus ja vajadusel hambaravile suunamine;
- Oru Põhikooli õpilaste tervist edendavad ka järgmised võtted: võimalusel teeme tunde õues (nn väliõpe), sügiseti ja kevadeti korraldame jalgsi- ja jalgrattamatku, lumisel talvel saame peaaegu 100 protsenti lastest suuskadele (või uiskudele) kehalise kasvatuse tundides;
- Kose vald on ostnud lastevanematele nõustamisteenust: Gordoni Perekool, Ida-Harju Nõustamiskeskus.

PROBLEEM

- Oru PK ja Oru LA puudub alates sept. 2011 logopeed vastava töötaja puudumise tõttu.
- Tervishoiutöötajate ametikohtade koormus võiks olla koolides suurem, raske leida vastava haridusega kaadrit. Kose-Uuemõisa Lasteaed-Koolis täidavad tervisetöötaja ülesandeid õpetajad.
- Järjest enam tuleb tavakooli diagnoosiga lapsi (intellekt normis, ATH, Asperger jmt), kes vajavad abiõpetajat/tugiisikut. Sobiva kaadri leidmine on raske.

6.6 . Toitlustus Kose valla haridusasutustes.

Tervisliku koolitoidu kättesaadavus toetab laste ja noorte tervislikku toitumist ja kujundab toitumise väärtushinnanguid ning valikuid edaspidiseks. See omakorda aitab ennetada väärtoitumisest põhjustatud või soodustatud haigusi. Laste ja noorte kvaliteetne toitlustamine haridusasutustes näitab KOV hoolimist oma kogukonnast ja võib osadel juhtudel olla ka perede materiaalseks toetuseks.

6.6.1. Sööjate osakaal.

Kose G õpilaste enesehinnangu uuringust selgus, et kõik õpilased ei söö iga päeva sooja koolilõunat (Joonis 26). Oru Põhikooli 115 õpilasest sööb koolilõunat 100%, pikapäevarühmas sõõb õhtuoodet 27 õpilast ning selle eest tasub lapsevanem. Lasteaedades sööb sooja toitu 100% lasteaialapsi.

PROBLEEM: mitmed õpilased tulevad kooli hommikusööki söömata. Põhjusteks: puudub kodune traditsioon perega hommikusööki süüa, vähene pere eelarve, lastevanemate vähene teadlikkus laste toitumise küsimustes. Uurida põhjust, miks osa õpilasi ei söö sooja koolilõunat. Kose valla koolides on kõikidele kooliastmetele lõunasöök tasuta.

6.6.2. Koolitoit ja –söökla vastavus riiklikele nõuetele.

Kose valla koolide ja lasteaedade toit vastab riiklikele nõuetele, menüü koostamisel on aluseks võetud sotsiaalministri 15.01.2008 määrus nr 8 „Tervisekaitsenõuded toitlustamisele koolieelses lasteasutuses ja koolis“. Kose vallas koordineerib toitlustamist toitlustusjuht (menüü vaheldusrikkus, tervislikkus, toorainete värskus ja kvaliteet, köögipersonali täiendkoolitus). Tähelepanu pööratakse toorainete kvaliteedile, võimalusel eelistame mahetooteid. Vähesel määral kasutame valmistoitu (kalafilee), kuid suuremal määral valmib toit asutuse köögis. Lapsevanem saab infot menüü kohta asutuse kodulehelt või lasteaia rühma infotahvilt.

„Piimanina“ programmis osalevad Oru Lasteaed Mesimumm, Kose Lasteaed, Ravila Lasteaed, Oru Põhikool (PRIA doteeritud joogipiim õpilasele kuni 250 g päevas).

„Parim koolisöökla“ konkursil osales Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kooli söökla 2007. ja 2011. aastal. 2011. aastal valiti seitsme parima koolisöökla hulka.

Oma puuviljaaed on Oru lasteaed Mesimummil (ka marjaaed) ja Ravila Lasteaial.

Söökla vastavus tervisekaitse poolt kehtestatud nõuetele: Kose Gümnaasiumis söökla renoveeritud 2011, jätkub söögisaali renoveerimine, köögitehnika soetamine (Kose valla arengukava 2011-2025).

Oru Põhikoolis vajab söökla ja söögisaal renoveerimist, köögitehnika uuendamist.

Kose- Uuemõisa Lasteaed-Koolis söökla, lasteaia rühmade toidukäitlemisruumid vajavad remonti, vajadus on 2 nõudepesumasina järele.

Kose Lasteaia renoveeriti söökla 2006, köögitehnika vajab uuendamist.

Oru Lasteaia Mesimumm vajab söökla renoveerimist, köögitehnika uuendamist.

Ravila Lasteaed ruumid vastavad nõuetele.

6.6.3. Koolikohustuse täitmine.

Koolikohustuste täitmise analüüs võimaldab hinnata riskinoorte osakaalu ja planeerida sekkumisi. Koolikohustuse täitmise kohta puudub info 4 Kose valla lapse kohta. Arvatavasti on pered lahkunud Venemaale elama. Varasemaid koolikohustuse mittetäitjate andmeid KOV infobaasis ei ole. ÜHIK on 0,69% 2011/2012 aastal. Varasemad andmed KOV baasis puuduvad, EHIS-es jooksva õppeaasta andmed.

Kose valla põhikooli 2006-2010. aastal lõpetanutest läks 65% edasi õppima gümnaasiumitesse ja umbes 30% kutsekooli. Tööle läks ca 5% põhikooli lõpetanud noortest. Kose Gümnaasiumi lõpetajatest jätkas 2006-2010 aastal keskmiselt 49,4% õpinguid kõrgkoolides. Kutsekooli minejate arv vähenes 2008. aastal oluliselt. Kui palju neist õpingud lõpetab on teadmata.

aasta	kõrgkooli	rakenduskõrgkooli	kutseõppesse	Tööle/sõjaväkke
2006	49%	24%	12%	15%
2007	43%	22%	18%	17%
2008	54%	15%	2%	29%
2009	50%	21%	7%	22%
2010	51%	23%	9,4%	21,2%
keskmine	49,9%	23%	9,4%	21,2%

Tabel 25. Kose Gümnaasiumi lõpetajate valikud peale kooli lõpetamist.

6.6.4. Kose valla alaealiste komisjon.

Alaealiste mõjutusvahendite seadus sätestab alaealisele kohaldatavad mõjutusvahendid ning alaealiste komisjoni pädevuse.

Kogutud statistika võimaldab hinnata riskinoorte osakaalu, planeerida sekkumisi ja teenuseid ning loob eeldused juhtumite ennetamiseks. Alaealiste komisjon tegutseb aastast 2003. Komisjoni sekretär aastast 2007 on noorsootöötaja Angela Kilk. Kose valla AEK määrab alaealisele komisjoni istungil mõjutusvahendi vastavalt juhtumile.

Aasta	2007	2008	2009	2010
taotlused	20	26	26	13
tüdrukud	4	4	3	0
poisid	16	22	23	13
Kuni 14-aastased	8	14	16	10
14 -17 aastased	12	12	10	3

Tabel 26. Taotlused alaealiste komisjonile 2007 – 2010.

Statistikast tulenevalt oli taotlusi alaealiste komisjonile kõige rohkem 2008. ja 2009. aastal (26 taotlust). 2010. aastal on taotluse arv vähenenud 50%. Enamus

õigusrikkujatest on poisid. Viimaste aastate statistika näitab, et kõige enam esineb õigusrikkumisi kuni 14 aastate hulgas.

Alaealiste mõjutusvahendite seadus	Paragrahvi seletus	2007	2008	2009	2010
§1 l.2p1	nooremana kui 14 aastasena toime pandud karistusseadustikus ettenähtud kuriteokoosseisule vastav õigusvastane tegu.	1		2	
§1 l.2p2	nooremana kui 14 aastasena toime pandud karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud väärteokoosseisule vastav õigusvastane tegu.	6		9	8
§1 l.2p3	14- kuni 18 aastasena toime pandud karistusseadustikus ettenähtud kuritegu, kuid prokurör või kohus on leidnud, et isikut saab mõjutada karistust või karistusseadustiku § 87 ettenähtud mõjutusvahendit kohaldamata ja kriminaalmenetlus on tema suhtes lõpetatud.	1		4	
§1 l.2p4	14- kuni 18 aastasena toime pandud karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud väärtegu, kuid kohtuväline menetleja on leidnud, et isikut saab mõjutada karistust kohaldamata, või kohus on leidnud, et isikut saab mõjutada karistust või karistusseadustiku §87 ettenähtud mõjutusvahendit kohaldamata ja väärteomenetlus on tema suhtes lõpetatud	1		0	2
§1 l.3p1	koolikohustuse mittetäitmine tulenevalt Eesti Vabariigi haridusseaduse §	6	9	9	3
Korduvarutelud (tagasi kutsutud / järelkontroll või mõjutusvahendi mittetäitmine)		5		1	

Tabel 27. Alaealiste komisjoni poole pöördumiste alused.

Kõige sagedasem põhjus alaealiste komisjoni poole pöördumiseks on statistika põhjal koolikohustuse mittetäitmine (2007-2010 aastal kokku 27 juhtumit).

Taotluse esitaja		2007	2008	2009	2010
Alaealise seaduslik esindaja					
Politsei		8	8	15	11
Kohtunik					
Prokurör				2	
Kooli esindaja		7	10	8	2
AEK		5	8	1	
Sotsiaaltöötaja / lastekaitse spetsialist				1	
Kohaldatud mõjutusvahendid					
Hoiatus	§3 lg 1 p1	5	8	12	5
Koolikorralduslikud mõjutusvahendid	§3 lg 1 p2			5	2
Vestlusele suunamine spetsialisti juurde (lastekaitse, psühholoog, narkoloog jms)	§3 lg 1 p3	4	5	4	3
Lepitamine	§3 lg 1 p4			1	
Ühiskondlik töö	§3 lg 1 p5	2	7	4	9
Käendus	§3 lg 1 p6	1	1		
Noorte sotsiaalprogrammides osalemine; Ravikuurides osalemine; REHA (rehabilitatsiooniteenus)	§3 lg 1 p7	5	1	5	3
Kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolis	§3 lg 1 p8		1 kohus lükkas otsuse tagasi	2 lükati tagasi	
Kohustus elada vanema või kasuvanema juures					

Tabel 28. Taotluse esitajad ja määratud mõjutusvahendeid.

Statistika põhjal on alaealiste komisjonile taotluse esitajaks sagedamini politsei ja kool. Sundtoomist kohaldatud ei ole. Statistikast järeldub, et 2009. aastal on kõige enam määratud mõjutusvahendina hoiatust (12 korda). 2010. aastal on määratud 9 korda mõjutusvahendina ühiskondlikku tööd.

6.6.5. Laste ja noortega tegelevad asutused.

Kose valla erinevates piirkondades on kooliealistele noortele ja lastele piisavalt võimalusi aktiivseks ja arendavaks tegevuseks. Enamus tegevustest ja noorsootööst on

suunatud kooliealistele noortele. Kose valla rahvastikupüramiid näitab, et kõige enam elab vallas noori vanuses 20-29 aastat (Joonis 2). Probleem: terviseedendamise seisukohast lähtuvat planeeritud tegevust koolieast vanematele noortele ei toimu.

Kose vallas tegelevad lastega järgmised asutused:

- Päeva- ja lastehoid, OÜ Kose Kaupmees lapsehoid kuni 5 lasteaialapsele.
- Noortekeskused.
 - Kose-Uuemõisa Külakeskuse noortetuba (tööl külakeskuse juhataja, kes tegeleb ka noorsootööga).
 - Palvere Külakeskuse noortetuba (tööl külakeskuse juhataja ja noorsootöötaja).
 - Oru Avatud Noortekeskus (tööl üks noorsootöötaja).
 - Ravila Noorte- Ja Vabaajakeskus (tööl keskuse juhataja ja noorsootöötaja).
- Raamatukogud
 - Kose Raamatukogu.
 - Kose-Uuemõisa Raamatukogu.
 - Oru Raamatukogu.
 - Ravila Raamatukogu.
 - Turvakodud puuduvad, vajadusel ostame teenust Haiba lastekodust.
 - Huviringid – Kose munitsipaalkoolides huvitegevus – Kose Gümnaasiumis 25 huviringi, Oru PK 10 huviringi, K-U L-K 6 huviringi.
 - Huviringid – MTÜ dena tegutsevad noorte rahvatantsu segarühm, noortekoor, tütarlastekoor, poistekoor, akordionistide ansambel, Kose Pasunakoos, Pillipiigad.
 - Muusikakoolid, Kose Muusikakoolis 105 õpilast.
 - Kunstikoolid, Kose Kunstikoolis 76 õpilast.
 - Spordikoolid, Kose Spordikoolis 74 õpilast.
 - Spordiklubid, Kose Korvpalliklubi, Kose Tenniseklubi, Operi Jalgpallikool, karateklubi Daigo, Kose Kergejõustikuklubi 2000, Kose AMK, Kose Suusa- ja Tervisespordiklubi.
 - Alaealistega tehtava kriminaalpreventiivse töö koordineerijaks ja teostajaks Kose piirkonnas on alaealiste komisjon.
 - Kose Gümnaasiumis ja Oru Põhikoolis on olemas õpilasomavalitsused.
 - Kaitseliidu juures tegutseb 20 liikmeline Noorkotkaste ja Kodutütarde allorganisatsioon.
 - Kose alevikus tegutseb 9 liikmeline skaudirühm.

- Igal suvel toimuvad valla õpilastele töö- ja puhkelaagrid, noortekeskused korraldavad temaatilisi suvelaagreid, Kose Kunstikool maalilaagrit, MTÜ Tore Aeg noortele seikluslaagrit.
- Igal suvel toimub puuetega lastele ja nende vanematele laager.
- Vallas on kaks kohalikku muuseumit: ajaloomuuseum Kosejõe Koolis ning karstimuuseum Tuhala Looduskeskuses.

November-detsember 2011 kutsutakse esimest korda kokku ümarlaud, kuhu kuuluvad koolide huvijuhid, koolide direktorid, valla noorsootööspetsialist, valla haridus-kultuurinõunik, valla noortetubade juhatajad, koolide õpilasesinduste esindajad, vallavolikogu kultuurikomisjoni esindus, Kose Noortevolikogu esindaja. Mõttetalgute käigus on ülesandeks: täpsustada/korrigeerida kooli huvijuhi ja valla noorsootöötajate tööülesanded, seada edaspidiseks tööks eesmärgid. Vajalik edaspidi uurida teenuste kasutajate rahulolu, teenuste kättesaadavust kõigile huvigruppidele ning vastavust vajadustele.

6.7. Lastele ja peredele suunatud toetused ja teenused Kose vallas.

Kose valla sotsiaaltoetuste maksmise korda reguleerib Kose Vallavolikogu 16.12.2010 määrus 44 Kose valla eelarvest sotsiaaltoetuste maksmise tingimused ja kord.

ÕPILASE KULUD:

- koolitoit on tasuta;
- pikapäevarühma toidu eest tasub lapsevanem (raske majandusliku olukorra puhul on lapsevanemal võimalik taotleda vallast sotsiaaltoetust pikapäevatoidu maksumuse tasumiseks);
- pikapäevarühmad on moodustatud kõikide munitsipaalkoolide juurde;
- koolitransport Kose valla lastele tasuta, koolibussid sõidavad Kose-Kose-Uuemõisa-Karla, Kose-Oru, Kose-Viskla-Palvere ja Kose-Habaja-Oru suunal;
- huvikoolide maksud tasub lapsevanem;
- huviringid on koolides tasuta;
- spordiklubis osalevate õpilaste huvitegevuse tasub lapsevanem;
- 2. klassi õpilastele on tagatud tasuta ujumisõpetus 1 kord nädalas;
- kooliminevatele Kose valla lastele makstakse nn 1. klassi toetust;
- lapsevanematele pakutakse vajadusel tasuta nõustamist Gordoni perekoolis, Ida-Harju Teabe- ja Nõustamiskeskuses.

LASTEAIAGA LAPSE KULUD:

- lasteaiaga seotud kulud tasub lapsevanem - osalustasu ja toidukulu (raske majandusliku olukorra puhul on lapsevanemal võimalik taotleda vallast sotsiaaltoetust toidukulu maksumuse tasumiseks);

- alushariduses õppekavaväliste huviringide treeneritasu maksab lapsevanem (Kose Lasteaia spordiring);
- lasteaiakoha taotlejatest on tekkinud järjekord;

	Kose LA	Oru LA	K-U L-K	Ravila LA
2011/2012	25	4	3	0
2012/2013	28	27	16	9
2013/2014	18	13	9	3

Tabel 29. Lasteaiakohtade järjekord 2011- 2014.

Lasteaiakohta mittesaanud nõustusid ootama kuni sept. 2012 või on leidnud lapsele lasteaiakoha kas eralasteaias või eralastehoius.

- Vastavalt Kose Vallavolikogu määrusele nr 59, 18.02.2011 „Lapsehoiu toetuse määramise ja maksmise kord“ on võimalik lapsevanemal taotleda toetust lapsehoiuteenuse kulude kompenseerimiseks.
- Kose valla arengukava 2011 – 2025 näeb ette lasteaiakohtade suurendamise uute lasteaiarühmade moodustamisega - 2012/2013 võimalus avada rühm K-U L-K kooliklassi kaotamise teel, 2013/2014 avatakse 2 rühma Kose Kultuurikeskuse ruumidesse. 2014/2015 võimalus avada lisarühm Oru Lasteaias Mesimumm vanurite kodu likvideerimise teel.

Hariduskulud moodustasid kohalikust eelarvest 2011. aastal 58,2% - 2,7 miljonit eurot. Sellele lisandub veel riigieelarvelise eraldisena õpetajate palk.

7. TERVISLIK ELUVIIS

7.1. Kose vallavalitsuse töötajate hinnang oma tervisele.

Pilootküsitlusena otsustasime alustada küsitlusega vallamajas töötavatest inimestest, et testida küsimustikku ja saada teada töötajate hinnangut oma tervisele ning tervisekäitumisele. Pilootküsitlus viidi läbi novembris 2011. Aastal 2015 on plaanis küsitluse valimit laiendada ning viia küsitlus läbi. Küsimustik oli koostatud „Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2010,“ põhjal, lühendatud variandina. Küsitlus saadeti elektrooniliselt 17 vallamajas töötavale inimesele, täidetult saadi paber kandjal tagasi 13 küsitluslehte (76%). Küsitlusele vastas 11 naistöötajat ja 2 meestöötajat, vastanutest kõige suurem vanusegrupp 41-50 aastat, järgnesid 31-40 ja vanusegrupp 51- 60. Küsitlus oli anonüümne ja andmeid töödeldi Microsoft Office Excel programmis.

Tulemuste ja järelduste lühikokkuvõte.

Keskmine sissetulek pereliikme kohta vastab leibkonna arvule. Kõige väiksem sissetulek 101-199 eurot inimese kohta on leibkonnas, kus on 4 pereliiget. Kõige suurem sissetulek 800-899 eurot on ühepereliikmega peres. Millest järeldub, et suuremal leibkonnal on vähem rahalisi võimalusi.

Küsitletute hinnang oma tervisele.

Analüüsist Järeldub, et enesehinnang tervisele on üsna hea. Enamusel töötajatest (9) ei ole terviseprobleemid viimase 6 jooksul piiranud igapäevategevusi.

Vastanutest enamusel esineb mitu tervisehäiret (näiteks ühel 5 ja teisel 4 erinevat sümptomit). *Vastustest järeldub*, et kuigi küsitletud hindavad oma tervist üsna heaks, esineb enamusel terviseprobleeme, mis ilmselt vajaksid ravi enne, kui haigussümptomid muutuvad kroonilisteks haiguseks. Töösptsüüfika (enamus tööajast ühes asendis arvuti taga istumine) põhjal võib eeldada ka liikumisvaegust ning mitteregulaarset tervislikku toitumist (sageli süüakse siis, kui aega on). Võib eeldada, et masendus ja depressioon võivad olla tingitud suurest töökoormusest ja pingelisest ning vastutusrohkest tööst.

Füüsilise aktiivsuse hinnang.

Vastustest füüsilise aktiivsuse bloki küsimustele järeldub, et üle poole töötajatest käivad jalgsi tööle vähem kui 30 min, seetõttu on vajalik peale tööd kompenseerida liikumisvajadust. Küsimusest selgub, et ka valla spordiasutusi tervisespordi harrastamiseks kasutatakse harva. Mittekasutamise põhjenduseks on toodud välja, ajapuudus ja ei ela Kosel.

Oma praegust füüsilist vormi/kehalist võimekust hindamisest võib järeldada, et töötajate enesehinnang tervisele on üsna tasakaalus tervist mõjutavate tegurite sagedusega. Kuna enamust vaevab ajapuudusel liikumisvaegus ja kompenseerimiseks ei kasutata tervisespordiks regulaarselt ka valla spordiasutusi, siis sellest tingitult ka tervisevaegused.

Toitumisega seotud küsimuste vastuse analüüsina võib väita, et küsitluses osalenud on teadlikud hommikuse söömise vajadusest ja enamus ka sööb hommikuti. Samuti ollakse teadlikud ja jälgitakse määrdeainete rasvasisaldust ning tarbitakse mõistlikult kohvi, teed ja suhkrut. Ainult ühe vastanu korral võib eeldada kohvi liigtarbimist.

Pikkuse ja kaalu suhte põhjal on küsitletutest ülekaalulisi ning ka neid, kes on väga lähedal ülekaalule. Tegemist on subjektiivse hinnanguga, sest ülekaalulisuse määramiseks tuleks võtta arvesse ka veel teisi näitajaid (kehamassi indeks, vöö ümbermõõt).

Alkoholi liigtarvitamisega küsitletute hinnangu põhjal probleeme ei ole. On positiivne, et 2 küsitletut on saanud lahti suitsetamisesõltuvusest. Helkurit kasutavad enamus küsitletutest ja turvavöö pannakse peale alati.

Küsimustele tööpäeva pikkuse ja töökoormuse ja üleväsimuse kohta vastati, et nädalas töötatakse 47-32 tundi. Töökoormusega ei ole rahul enamus vastanutest suure töökoormuse tõttu. Töötingimustega on rahul enamus küsitletutest. Üleväsimust tunneb tihti 6 küsitletut, harva 6 ja ainult 1 tunne kunagi üleväsimust. Järeldus: kuigi vallavalitsuse korraldusega on seoses palga vähendamisega vähendatud 8 tunni võrra ka tööaega, töötavad peaaegu pooled (6) töötajatest siiski täiaajaga. Võib oletada, et tegemist on ametnikega, kellel tuleb erakorralisi tööülesanded täita ka puhkepäevadel (sotsiaalhoolekanne, lastekaitse). Küsitluse tulemustest ei selgu, kas üleväsimust tunnevad need töötajad, kelle tööülesanded on väga vastus- ja stressirohked seetõttu, et on seotud klienditööga (lastekaitse, sotsiaaltöötajad) või need, kes teevad rutiinset kabinetitööd. Analüüsist selgub, et küsitluses osalenud meestöötajad saavad hakkama 32 tunnise nädalaga.

Küsimusele „Kas Teid rahuldab Kose valla töötajate tunnustamise/motiveerimise süsteem?“ vastas ainult 1 küsitletu jaatavalt. 12 töötajat ei ole rahul, sest motivatsioonisüsteem puudub. Palgaastmete puhul ei võeta arvesse ametiala vastutuse suurust ja intensiivsust ning tööaega.

Küsitluses tehtud ettepanekud: motiveerida võiks sooduspilet ujulasse, preemia töötulemuste või ületundide korral, asendustasu maksmine kõigile töötajatele, kes asendavad puuduolevat töötajat, väljasõidud, õppereisid, koolitused).

Tööd tegema motiveerib:

Kolleegi tunnustav sõna, kodaniku tänu, igapäevane leivapaluke, vaheldusrikas töö, hea seltskond, hea palk, töötingimused, töökoht lähedal, kohusetunne, kolleegid, ise ei pea mõtlema. Probleemid: suur töökoormus ja vähene füüsiline aktiivsus.

7.2. Tervisliku eluviisi uuringud ja tervist toetavad üritused Kose vallas.

Kose Noortevolikogu viis september 2011 läbi õpilaste tervisekäitumise ja huvitegevuse uuring Kose Gümnaasiumis. Uuringu tulemused selguvad detsembriks 2011.

Oru Põhikool on võtnud oma tegevuskavasse õpilaste tervisekäitumise uuringu läbiviimise.

Justiitsministeeriumi projekti "Kogukonnapõhine ennetustöö – ühistegevus varasel märkamisel ja sekkumisel"(teostab Tartu Ülikool) raames viiakse läbi uuring Kose Gümnaasiumi 8 klassi õpilaste seas novembris 2011. Uurimuse eesmärgiks on saada ülevaade/kaardistada kohaliku omavalitsuse noorte hälbiva käitumise ulatus, selgitada välja selle seos kogukonna turvalisusega ning anda teadmisi efektiivse ennetustöö arendamiseks. Uurimuse läbiviimiseks tulevad kohale Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonna magistrandid Häli Tarum ja Lilian Saage, kes:

- viivad Kose Gümnaasiumi kaheksanda klassi õpilastega kohapeal läbi küsimustiku täitmise;
- jagavad kaheksanda klassi õpilastele küsimustikud vanemate jaoks (küsimustikud on varustatud ümbriku ja margiga);
- viivad läbi fookusgrupi intervjuu vähemalt 3-5 eakaga (võtab aega umbes 1 h-1,5 h) – Kose Päevakeskuses.

Aastatel 2001 -2009 toimusid valla jalgrattamatkad erinevatesse küladesse. 2012 tahame taas elustada jalgrattamatka traditsiooni.

Aastal 2010 alustati kampaaniaga Tervisekilomeetrid, mille raames kõik osalejad said käidud kilomeetrite eest templi osavõtukaardile. Arvesse läksid treeningutes osalemised, matkad-jalutuskäigud sõprade-perega, pikem jalutuskäik kodu-pood-spordimaja-kodu jms käimist ja liikumist soodustavad tegevused. Osalejate vahel loositi välja auhinnad (vabapääse spordimajja, ujulasse). Osalemine oli rohkearvuline. Tervisekilomeetri kampaania jätkub 2011. aastal.

September 2011 korraldati terviseüritus Kose Spordimajas, mille raames toimus

- õige kepikõnni õpetus, praktiline kepikõnd Kose kergliiklusteel;
- kepikõnni keppide laenutamine Kose Spordimajas;
- kehamassiindeksi, keha rasvaprotsendi määramine;
- treeningtundide tutvustamised (Box-Mix, FatBurn, ringtreening).

Probleem: puudub info Kose valla erinevate elanikegruppide (töötud, lapsi üksi kasvatav vanem, madalapalgalised, madala haridusega), st. sotsiaal-majandusliku ebavõrdsusega inimeste ja nende tervise seoste osas. Puudub info tervist edendavate töökohtade kohta.

7.3. Laste kehaline aktiivsus.

Lisaks Kose Gümnaasiumi õpilaste tervisehinnangule kehalise aktiivsuse osas on andnud ülevaate laste kehalisest aktiivsusest ka Kose valla haridusametid.

Kose Gümnaasium:

- tunniplaanis on õpilastele vastavalt õppeastmele kehalise kasvatus tund 2 korda nädalas ja rütmilise liikumise tund 1 kord nädalas;
- huvitegevuse raames on 1-3 klassi liikumise- ja tantsuring, 1-4 klassi sportmängude ring;
- 1 klassi, 2 klassi, 3-5 klassi, 6-9 klassi ja neidude rühma rahvatantsuringid;
- mitmed õpilased käivad Kose Spordikoolis või osalevad spordiklubides;
- algastme õpilased käivad sügis- ja kevadmatkadel;
- algklassiõpilastele toimub kevadel ülevallaline spordipäev.

Oru Põhikool:

- 1. klassis 2 kehalise kasvatus tundi nädalas; 2. - 5. klassis – 3 tundi; 6. - 9. klassis 2 tundi;
- Suusaperioodil kasutame aktiivselt koolimaja lähedale omaalgatuslikult rajatud suusaradu;
- algklassiõpilastele toimub kevadel ülevallaline spordipäev;
- huvitegevuse raames 1. - 2. klassis ning 3. - 4. klassis rahvatantsutunnid 2 tundi nädalas, neidude rühmal üks tund nädalas;
- huvitegevuse raames on võrkpallitreeningud noormeestele 5 korda nädalas;
- huvitegevuse raames on saalihokitreeningud 2 tundi nädalas;
- huvitegevuse raames on kergejõustiku treening 1 tund nädalas;
- huvitegevuse raames tütarlastele iluvõimlemine 2 tundi nädalas;
- paljud õpilased tulevad kooli jalgratastel.

Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool:

- Lapsed on lasteaia/koolis kehaliselt aktiivsed.
- Lasteaia liikumistegelused toimuvad kõigis rühmades kaks korda nädalas, võimalusel viiakse tegevusi läbi õues.
- Koolis toimuvad kehalise kasvatus tunnid igale klassile kolm korda nädalas, võimalusel viiakse tunde läbi õues, talvel suusatatakse (lastevanemate abiga on rajatud suusarajad) ja kelgutatakse.

- Algklassiõpilastele toimub kevadel ülevallaline spordipäev.
- Kooli spordiringis osaleb 33 õpilast (52st õpilasest, 63,5%), iga kevad alustab tegevust Vigurvänt (oskuslik sõit jalgrattaga).
- Lapsed osalevad rahvatantsuringis 1 kord nädalas.
- II klassi kohustuslikust ujumisest võtavad osa kõik õpilased, võimalusel (sõltub transpordi olemasolust, kasutatud ka lastevanemate abi) käivad ujumas ka teiste klasside õpilased.
- Lasteaia viimase rühma lapsed käivad kord kuus ujumas (20st lapsest 17 last, transport organiseeritud peamiselt vanemate poolt).
- Paljud õpilased ja lasteaialapsed tulevad kooli-lasteaeda jalgratastel.

KOSE LASTEAED

- Liikumistegevused – 2x nädalas 30 minutit.
- Sügismatkad – 1x aastas 2 tundi.
- Kevadmatkad – 1x aastas 2 tundi.
- Spordipäevad – 2x aastas a 1 tund.
- Spordipeod (vastlapäev) – vähemalt 1x aastas, vähemalt a 1 tund.
- Alushariduse õppekavaväline sporditreenn õhtuti 2x nädalas, osaleb 40 last.
- Kavandame kasutada rohkem Kose Spordimaja ja staadioni võimalusi sportlikeks tegevusteks.

ORU LASTEAED

- Liikumistegevused 2 korda nädalas.
- Koolieelikute 1 liikumistund nädalas viiakse läbi Oru Põhikooli võimlas.
- Sügisesed ja kevadised matkad igas vanuserühmas looduskaunitesse kohtadesse.
- Jalgrattamatk koolieelikute rühmas.
- Spordipäevad rühmades kevadel ja sügisel.
- Võimalusel rajatakse talvel lasteaia ümbrusesse suusarajad.
- Talvel kasutame Männiaru uisuvälja võimalusi.
- Koolivaheaegadel kasutatakse Oru PK võimlat sportlike ürituste korraldamiseks.

Võrreldes õpilaste enesehinnangus antud andmeid ja haridusasutuste andmeid, tuleb tõdeda, et õpilaste kehaline aktiivsus on madal. Peaaegu pooled küsitluses osalenud Kose G õpilased ei tegele väljaspool kooli tervisespordiga (Joonis 29). Keskmiselt tegelevad nädalas Kose G õpilased kehalist aktiivsust nõudvate aladega 1 tund ja 20 minutit. Võrdlusena võib tuua, et argipäeviti (päevas)veedab küsitluses osalenud Kose G õpilane arvuti taga istudes keskmiselt 3 tundi ja 20 minutit (Joonis 32). Lisaks tervistkahjustav tegevus (Joonis 33). Oru PK puhul võrreldavad andmed puuduvad. Valla lasteaedade tegevust hinnates saab järeldada, et lasteaia lapsel on piisavalt kehalist aktiivset tegevust ja seda ka õue tingimustes, st värskes õhus.

7.4. Huvitegevus ja vabaaja veetmine.

Koostamisel on Kose valla kultuurikontseptsioon, mis seab keskmesse väärtustepõhise lähenemise arendustegevuses. Keskmes on pere, kodu, haritus, kultuurilembelisus, aktiivne kehaline liikumine ja kultuuritraditsioonide austamine. Kontseptsioon koos eesmärkide ja ülesannete püstitusega peaks valmima 2011 aasta lõpuks.

Kose vallas tegutsevad aktiivselt järgmised spordiklubid: Kose Korvpalliklubi, Kose Suusa- ja Tervisespordiklubi, Kose tenniseklubi, karateklubi Daigo, Operi jalgpallikool, Kose AMK, Kose RG Ujumisklubi, Kergejõustikuklubi Kose 2000, FC Kose.

Sportimiseks on vallas 3 spordihoonet:

- Kose Gümnaasiumi pallimängujoontega võimla, aeroobikasaal ning maneež;
- Oru Põhikooli pallimängujoontega võimla ja jõusaal;
- Kose Spordimaja ujula, raskejõustikusaal, sulgpalli- ja aeroobikasaal.

Sportimisvõimalusi pakuvad veel:

- Kose Gümnaasiumi välisväljakud;
- Kose-Uuemõisa korvpalliväljak;
- Kose Gümnaasiumi staadion;
- Aasumäe tervise- ja suusarada;
- Kose – Kehra maantee kergliiklusrada;
- Kose Jahiseltsi lasketiir (liikuva uluki laskepaik);
- Kose-Risti krossirada.

Kultuurikollektiivid on koondunud MTÜ-deks:

MTÜ Helimer (Kose Noortekoor, Kose Tütarlastekoor, Kose Poistekoor, Kose Kammerkoor, MTÜ Kapak(segarahvatantsurühm Kapak, noorte segarahvatantsurühm), MTÜ K-U rahvatants (Kuivajõe naisrühm, memmede rahvatantsurühm Murueided, neidude rühm), MTÜ Kirilind, MTÜ Kose valla naiskoor Krõõt, MTÜ Naiskoor Meelika, MTÜ Kose Pasunakoor, MTÜ Pillipiigad, MTÜ Kuivajõe Meeskoor.

Kose-Uuemõisa Külakeskus huviringid	juhendaja	osalejaid
Kuivajõe naisrahvatantsurühm	L.Tiis	12
Memmede rahvatantsurühm Murueided	L.Tiis	13
Segarahvatantsurühm Kapak	K.Tiis	16
Neidude rahvatantsurühm	L.Tiis	12
Kuivajõe Meeskoor	M.Lobe	20
Eakate võimlemine	L.Tiis	10
Pensionäride juturing	V.Lepp	20
Noortetoa tegevus	T.Randoja	20

Oru Külakeskuse huviringid	juhendaja	osalejaid
Lauluansambel Oru memmed	A. Veinberg	7
Oru kvartett	A. Veinberg	4
Naisrahvatantsurühm	M. Tuttelberg	12
Segarahvatantsuring	M. Tuttelberg	16
Memmede rahvatantsurühm	M. Tuttelberg	8
Ülevallaline mäluturniir	R. Savolainen	40
Oru Põhikooli 1. klassi rütmikatund	M. Tõnismaa	14
Oru Põhikooli rahvatantsu treening	M. Tõnismaa	18
MTÜ Hõbelõim jutuklubi	M. Nokkur	20
Kose Päevakeskuse huviringid	juhendaja	osalejaid
Eakate võimlemine	M. Lambasaar	10
Memmede tantsurühm Madlid	M. Lambasaar	16
Seenioride tantsurühm	M. Lambasaar	12
Sõnakunst	L. Niidas	6
Lauluansambel Kanarbik	H. Sepp	9
Lauamängud	H. M. Priks	12
Male, kabe	E. Vahtramäe	6
Kangastelgedel kudumine	M. Värv	12
Lauluklubi	H. Hanikat	10
Käsitöö, õmblemine	H. Tuuling	10
Toimetulekugrupi tegevus	M. Maasalu	10
Kose Pasunakoor	O. Roosa	20
Ajakirjanduse lugemine		8
Avaliku Interneti punkt		10
Klubiõhtu 1 x kuus		40
Väljasõidud 1 x kvartalis		50
Palvere Külakeskuse huviringid	juhendaja	osalejaid
Käsitöö ja meisterdamine	M. Tamm	12
Käsitöö ja meisterdamine	J. Kukke	12
Kunstiring	J. Kukke	12
Kodundus	M. Tamm	6
Õmblemine-lapitehnika	A. Kruustamm	10
Laste muinasjutuhommikud laupäeval	M. Tamm	10
Aeroobika	L. Suurhans	6
Ajakirjanduse lugemine		5
Avaliku Interneti punkt		15
Kose Spordimaja huviringid	juhendaja	osalejaid
Noorte segarahvatantsurühm	K. Tiis	18
Treening- ringtreening	J. Kobjakova	20
Treening – Box-Mix	J. Kobjakova	20
Treening – Fit	J. Kobjakova	20
Treening – Fat-Burn	K. Veermäe	20
Treening – Vesiaeroobika	K. Veermäe	20
Sulgpall – individuaalne		
Jõusaal – individuaalne		

Ujumine - individuaalne		
Kõnnikeppide laenutamine		

Tabel 30. Kose valla külakeskustes ja päevakeskustes 2010/2011 aastal toimuvate ringide loetelu ja osalejate arv.

Kose Kunstikeskuse huvitegevus täiskasvanutele:

- Täiskasvanutele kunstistuudio;
- Täiskasvanutele kunstikursused;
- Täiskasvanutele täiendõppe koolitused;

Kunstiharrastusi saab rakendada ka Tammiku Kunstikeskuses.

	Töötajate arv	Lugejate arv	Külastuste arv	Laenutuste arv	Raamatuid fondid
Kose Raamatukogu	4	1215	16850	37301	27312
Kose-Uuemõisa raamatukogu	5	722	17393	28163	30961
Oru Raamatukogu	1	235	3987	5747	11700
Kokku	10	2172	21380	71211	69973

Tabel 31. Kose valla rahvaraamatukogud 2010/ 2011 aastal.

Ligi 40% valla elanikest on registreerinud end rahvaraamatukogu lugejaks (5. positsioon Harjumaal). Vallas on:

- 6 avalikku interneti-punkti, mis asuvad Kose raamatukogus, Kose-Uuemõisa Raamatukogus, Oru Raamatukogus, Ravila Raamatukogus, Kose Päevakeskuses, Palvere Päevakeskuses;
- kaks muuseumi: Kosejõe Kooli koduloomuuseum Kose Gümnaasiumis ja Tuhala karstimuuseum Tuhala Looduskeskuses;
- Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku kogudused: Kose Püha Nikolause kogudus ja Tuhala Kaarli kogudus;
- mitmeid turismiga seonduvais asutusi: Polli Loomaaed, Viikingite küla, Oxforell, Männiaru Puhkekeskus, Kuke talu.

Valla elanike vaba aja, kultuuri- ja sporditegevuse korraldamiseks kulus 2011. aastal valla eelarvest 15% ehk 688,7 tuhat eurot.

8. TERVISEPROFIILI EESMÄRKIDE SAAVUTAMISE VAHENDID

Peatükis tuuakse välja valla tervisetegurite hindamise analüüsimisel tuvastatud peamised probleemid rahva tervisele, igale käsitletud valdkonnale püstitatakse strateegiline eesmärk ja pakutakse välja meetmed olukorra parendamiseks ning toodud välja indikaatorid tulemuste hindamiseks.

8.1. Rahvastiku terviseseisund

Rahvastiku tervist mõjuvaid põhjusi tuleb otsida ka väljaspool tervisesektorit. Inimeste tervis kujuneb seal, kus nad elavad, ja seda kujundab see sotsiaal-poliitiline keskkond, kuhu nad satuvad sündima. Kuid ei tohi unustada, et tervist kujundab ka inimese isiklik tervisekäitumine. Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) juhtimisel on korraldatud arvukaid uuringuid, et seletada: miks on eri riikide inimeste tervisenäitajad nii erinevad? On leidnud tõendust, et just sotsiaal-majanduslik ebavõrdsus on see, mis rahvastiku tervist hävitab enim. Meie valla väike pilootprojekt (vallavalitsuse töötajate enesehinnang tervisele) kattub WHO poolt väljatoodud andmete osas, milleks on suure töökoormuse tõttu tekkinud tervisehädad (stress, unetus, peavalud, õlapiirkonna valud). Töö spetsiifika toob endaga kaasa liikumisvaeguse ning ebaregulaarse toitumise, mis omakorda soodustavad ülekaalulisust ning seetõttu riski tervisele.

Valdkonna eesmärk: Kogutud info analüüsi põhjal vastavalt vajadustele võimaluste loomine vallaelanike terviseedenduseks.

Probleemid:

- ✓ Puudub info Kose valla erinevate elanikegruppide (töötud, lapsi üksi kasvatav vanem, madalapalgalised, madala haridusega), st. sotsiaal-majandusliku ebavõrdsusega inimeste ja nende tervise seoste osas.
- ✓ Puudub info tervist edendavate töökohtade kohta.
- ✓ Vallal puudub oma töötajate innustamiseks ja tunnustamiseks motivatsioonisüsteem.
- ✓ Vallamajas töötavate inimeste liikumisvaegus ning vähene motivatsioon.

Eeldatavad meetmed:

- ✓ Info kogumine (päringute tegemine) Kose valla sotsiaal-majandusliku ebavõrsete inimeste seostest tervisenäitajatega.
- ✓ Info kogumine tervise nõuetest kinnipidamise ning tervist edendavate töökohtade kohta Kose vallas.
- ✓ Kose vallavalitsuse ja allasutuste töötajate motivatsioonisüsteemi väljatöötamine, mis suurendaks ka võimalusi liikumisvaeguse leevendamiseks.

Indikaatorid: Saadud info analüüsi põhjal väljatöötatud tegevuskava probleemide ennetamiseks. Väljatöötatud motivatsioonisüsteem ning võimaluste loomine liikumisharrastuste suurendamiseks vallavalitsuse ja allasutuste töötajatele.

8.2. Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

Sotsiaalne sidusus on ühiskonna suutlikkus kindlustada oma ühtsus ning liikmete võrdsus ja heaolu. Sotsiaalne sidusus kirjeldab sidemeid, mis toob inimesi ühiskonnas kokku ja hoiab neid ühes. Sidusus tugineb sotsiaalsele usaldusele, kindlustundele, vastastikusele abistamisele, jagatud väärtustele ja võrdsetele võimalustele. Mida suurem on sotsiaalne sidusus, seda paremad on ka rahvastiku tervisenäitajad.

Valdkonna eesmärk: tingimuste loomine erinevate huvigruppide sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamiseks.

Probleemid:

- ✓ Terviseedendamise seisukohast lähtuvat planeeritud tegevust koolieast vanematele noortele ei toimu.
- ✓ Kodanikuühendustel (külaseltsidel) puudub organiseeritud osalusvõimalus üldisemates valla arengüküsimustes kaasarákimiseks ning külaprobleemidest teavitamiseks.
- ✓ Valla erinevates piirkondades elab elanikerühmi, kes vajavad aktiviseerimist ja abi sotsiaalsete probleemide lahendamisel.
- ✓ Vallal puudub teede investeeringute ja remonditööde läbiviimiseks teehoiukava.

Eeldatavad meetmed:

- ✓ Terviseedendamise seisukohast lähtuvat planeerida vallavalitsuses tegevusi ka koolieast vanematele noortele (kuni 27 aastastele, lähtuvalt Noorsootöö seadusest).
- ✓ Moodustada ümarlaud külaseltsidest jt külaliikumise tegelevatest organisatsioonidest ning vallavalitsuse ja vallavolikogu esindajatest.
- ✓ Kaasata külaliikumisse elanikerühmi, kellel on oht kaotada side kogukonnaga (töötud, puudega inimesed, alkoholi probleemidega inimesed jt).
- ✓ Algatada valla teede investeeringute ja remonditööde läbiviimiseks teehoiukava.

Indikaatorid: Moodustatud ümarlaud, kuhu on kaasatud kõikide külaseltside esindajad ja/või külavanemad. Külaliikumisse kaasatud puudega inimesed ja töötud. Väljatöötatud noorsootöö tegevuskava valla hariduskontseptsiooni osana. Algatatud teehoiukava.

8.3. Tervise teenused

Igale inimesele peaks olema tagatud juurdepääs kvaliteetsele arstiabile, hoolekandeteenusele või nõustamisele, olenemata sellest kus ta elab või milline on tema sotsiaal-majanduslik olukord.

Valdkonna eesmärk: kvaliteetne ja vajadusele vastav tervise teenus erinevatele valla elanikegruppidele.

Probleemid:

- ✓ Kiirabil on probleeme patsientide leidmisega, kuna enamuses küldes puuduvad suunavad viidad ja kinnistud on tähistamata.
- ✓ Peredel on rahalised probleemid, mis on takistuseks eaka ja/või puudega pereliikme hoolekandeteenusele suunamisel.
- ✓ Ühes valla koolis ja lasteaias on täitmata logopeedi ametikoht.

Eeldatavad meetmed:

- ✓ Külakogukonnaga koostöös külade ja kinnistute märgistamiseks võimaluste leidmine.
- ✓ Peret toetavate hoolekandeteenuste juhtumipõhine suurendamine (isiklik hooldaja, koduhooldus vms) ja vajadusel vallapoolse rahalise osaluse suurendamine.
- ✓ Logopeedi leidmiseks konkurss.

Indikaatorid: Suunavad viidad küldes, kus täna märgistus puudub. Juhtumipõhiselt toetavate sotsiaalteenuste suurendamine. Tööle asunud logopeed.

8.4. Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

Valdkonna eesmärk: Elu-, õpi- ja töökeskkonnale juurdepääsuvõimaluste puudumisest ning ohtlikkusest tulenevad terviseriskid on vähenenud.

Probleem:

- ✓ Erivajadustega (liikumispuudega inimestel) puudub juurepääs vallamajas 1. korrusel sotsiaaltöötajate, lastekaitsetöötaja ning kultuuri- ja haridustöötaja juurde.
- ✓ Puudub juurepääs 2. korrusel asuvate ametnike juurde.
- ✓ Kose Päevakeskusesse on keeruline pääseda liikumispuudega inimesel.
- ✓ Lagunemisohtlikud objektid.
- ✓ Elamute läheduses töötavad ettevõtted, mille tootmisprotsesside käigus võivad õhku sattuda ohtlikud kemikaalid.

Eeldatavad meetmed:

- ✓ Koguda teavet erivajadustega inimeste juurdepääsuvõimalustest avalikele teenustele ning töökohtadele.
- ✓ Tõsta elanike teadlikkust elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevatest terviseriskidest.
- ✓ Luua võimalused ratastooliga ning lapsevankriga liikuvatele inimestele.
- ✓ Lagunemisohtlike objektide omanike seaduslik mõjutamine.
- ✓ Ettevõtete tegevuse tugevdatud kontroll koostöös keskkonnaametiga.

Indikaatorid: On tagatud juurepääs avalikele teenustele erivajadustega inimestele vallamajas, koolides, lasteaedades, päevakeskustes, noortekeskustes, spordi- ja vabaajarahatistes. Lagunemisohtlike objektide ja ettevõtete välisõhu saastamise ohtlikkus on viidud miinimumini.

8.5. Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

Lapse või noore isiklik suhe tervise ja haigusega aitab kujundada väärtusi tervisest. Neid väärtusi aktiveeritakse tervisekasvatuse abil. Lastele ja noortele peab andma stiimuleid, aitama ja juhtima analüüside, tõlgenduste ja otsuste tegemises, mis omakorda aitab ennustada tervise ja tervisekasvatuse tulevikku. Tervisseisukohalt on äärmiselt tähtis ka ümbritsev keskkond.

Valdkonna eesmärk: tervislik elukeskkond ning tervislikke valikuid tegevad lapsed ja noored.

Probleemid:

- ✓ Perearstide, haridusasutuse, haridusasutuste meditsiinitöötajate, lapsevanemate ja kohaliku omavalitsuse puudulik koostöö laste ja noorte tervist kahjustava käitumise ennetustegevuseks.
- ✓ Lastevanemate vähene teadlikkus laste kasvatamisel on suurendanud probleeme laste tervist kahjustava käitumisega.
- ✓ Noorte ja alaealiste väärtegade kõrge tase ja kasv.
- ✓ Noorte ja alaealiste alkoholsete jookide lihtne kättesaadavus.
- ✓ Õpilaste riskikäitumise kõrge tase (alkohol, suitsetamine, vigastused jm).
- ✓ Perekondade sotsiaal-majanduslikud probleemid mõjutavad negatiivselt laste arengut.

Eeldatavad meetmed:

- ✓ Suurendada lastevanemate teadlikkust ja oskusi laste tervise edendamisel ja arengu toetamisel.
- ✓ Suurendada lastevanemate, haridusasutuste, meditsiinitöötajate ja kohaliku omavalitsuse koostöövõimalusi kahjustava käitumise varajaseks märkamiseks ning ennetustööks.
- ✓ Analüüsida noorte väärtegade kõrge taseme tekkepõhjusi ning planeerida ennetavaid tegevusi.

Indikaatorid:

Varajaseks märkamiseks ja ennetustööks koostöövormide väljatöötamine. Noorte ja alaealiste väärtegade tase on aasta-aastalt langeva trendiga.

8.6. Tervislik eluviis

Tervisekäitumist mõjutavad otseselt isiku enda hoiakud, uskumused, väärtushinnangud, teadlikkus, oskused ja motivatsioon. Peamisteks käitumuslikeks tervisemõjuriteks peetakse teadlaste hinnangul vähest kehalist aktiivsust, tasakaalustamata toitumist ja riskikäitumist, näiteks alkoholi, tubaka ja illegaalsete narkootikumide tarbimist, hasartmängurlust, riskivat seksuaalkäitumist ning ebaturvalist käitumist liikluses.

Valdkonna eesmärk: terviseriske hinnata oskavad vallaelanikud.

Probleemid:

- ✓ Puudub tõsiseltvõetav uurimus ja statistika vallaelanike tervisespordi harrastamise, toitumisharjumuste ja muude tervisekäitumist näitavate andmete kohta.
- ✓ Kohaliku omavalitsuse piirkonnas puudub tervisekäitumise alane nõustamine (v.a. perearstid).
- ✓ Tervist edendamist propageerivate ürituste ja infopäevade vähesus.

Eeldatavad meetmed:

- ✓ Küsitlus „Vallarahva enesehinnang tervisekäitumisele“.
- ✓ Otsida võimalusi Kose vallas suitsetamisest loobumise nõustamiseks (SLN).
- ✓ Tervist edendavate ürituste korraldamine.

Indikaatorid: Läbiviidud küsitlus ja tervislikke eluviise toetavate ürituste tegevusplaan. Piirkonnas on tagatud võimalus suitsetamisest loobuda soovijate nõustamiseks.